

Séd

2015. ősz

séd

Veszprémi kritikai lap

2015. ősz

Megjelenik évente négyszer

Szerkesztik:

Demel Eszter, Géczy János, Gopcsa Katalin, Ladányi István, Perlaki Claudia

E szám szerkesztője:

Demel Eszter

Lapterv: Somody Péter

Tördelés: Dénes Tamás

Fotó: Gáspár Gábor

Felelős kiadó: Horváth Géza dékán
Kiadja a Pannon Egyetem Modern Filológiai és Társadalomtudományi Kara
Levelezési cím: Séd folyóirat, Pannon Egyetem MFTK, Sziveri János Intézet, Egyetem u. 10., 8200 Veszprém
E-mail: seed.veszpreem@gmail.com
www.sziverintezet.hu

Nyomda: OOK-Press Kft., Veszprém

ISSN 2416-0628

Megjelenik Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata támogatásával

SZÁMUNK SZERZŐI

B. Kiss Mátyas *egyetemi hallgató*
Bartuc Gabriella *kritikus, újságíró*
Bodor Áron *egyetemi hallgató, rockénekes*
C. Szalai Ágnes *ny. szerkesztő*
Dohnál Szonja *művészettörténész, muzeológus*
Éltető Erzsébet *kulturális szervező*
Erdélyi Ágnes *karnagy, tanár*
Felföldi Gábor *köznevelődési szakember*
Földesi Barnabás *festőművész*
Fülöp Barnabás *a Lovassy László Gimnázium tanulója*
Gáspár Gábor *fotóriporter*
Gopcsa Katalin *művészettörténész, szerkesztő*
Halmi-Horváth István *képzőművész*
Hudi József *levéltáros*
Király Péter *laikus zenekedvelő*
Klausz Melinda *közösségimédia-specialista*
Komálovics Zoltán *közéiskolai tanár, költő, szerkesztő*
Ladányi István *irodalomtörténész, író, szerkesztő*
Lakatos Orsolya *zongoraművész, zeneszerző*
Laki Beáta *PhD-hallgató, filozófus, nyelvész*
Lukács Elek *egyetemi hallgató, karnagy*
M. Tóth Antal *ny. egyetemi tanár, orvos, zenetörténeti kutató*
Mórocz Anikó *újságíró*
Németh Zoltán *irodalomtörténész*
Pálfalviné Ősze Judit *a Szaléziánus Ersekségi Turisztikai Központ igazgatója*
Pintér Viktória *a Sziveri János Intézet munkatársa*
Rác Gabriella *egyetemi oktató*
Regénye Judit *régész*
Rostetter Szilveszter *orgonaművész*
S. Lackovits Emőke *néprajzkutató*
Sebestyén Zsuzsanna *egyetemi hallgató*
Sövényházi János *köznevelődési szakember*
Szabó Balázs *zenetörténész*
Szántó Viktória *dramaturg*
Szász Lőrinc *népzene*
Tókos Bianka *irodalmár*
Tuboly Ádám *Tamás filozófus*
Varga Richárd *tanár, költő*
Vonderviszné Kapor Ágnes *közéiskolai tanár*
Zalán Tibor *író*

a séd

az alábbi helyeken kapható:

- Egyetemi Könyvtár és Levéltár Veszprém, Wartha Vince utca 1.,
- Pannon Egyetem B épület, porta Veszprém, Egyetem utca 10.,
  - Pannon Egyetem MFTK Veszprém, Vár utca 39.,
- Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata Polgármesteri Hivatala Veszprém, Ováros tér 1.,
  - Hangvilla Veszprém, Brusznai Árpád u. 2.,
- Utas és Holdvilág Antikvárium Veszprém, Szabadság tér 13.,
- Eötvös Károly Megyei Könyvtár Veszprém, Komakút tér 3.,
  - Művészetek Háza Veszprém, Vár utca 29.,
- Városi Művelődési Központ Veszprém, Dózsa György utca 1.

Tartalom

- Ladányi István
Nyár, ünnep, játékok
VeszprémFest, 2015. július 15–18.
- Sövényházi János
Így látja Roger
Roger Hodgson koncertje, *Breakfast in America* turné, *VeszprémFest*, Nagyszínpad, Szentháromság tér, 2015. július 15.
- Klausz Melinda
Jungle Boogie
Kool&the Gang, *VeszprémFest*, Nagyszínpad, Szentháromság tér, 2015. július 16.
- Lakatos Orsolya
New Orleans a Szentháromság téren
Dee Dee Bridgewater, Irvin Mayfield és a New Orleans Jazz Orchestra koncertje, *VeszprémFest*, Nagyszínpad, Szentháromság tér, 2015. július 17.
- Lakatos Orsolya
Intimitás és tágasság
Mike Stern & Didier Lockwood hangversenye, *VeszprémFest, FestGarden*, História Kert, 2015. július 16.
- Pintér Viktória
Egy szobában Emeli Sandéval
Emeli Sandé koncertje, *VeszprémFest*, Nagyszínpad, Veszprém Aréna, 2015. július 18.
- Lakatos Orsolya
Merész és újszerű jazz a História Kertben
Carmen Souza és Theo Pascal koncertje. *VeszprémFest, FestGarden*, História Kert, 2015. július 18.
- Vonderviszné Kapor Ágnes
Magánköztér
Metametria. Bernar Venet kiállítása és veszprémi köztéri szobrai. Művészetek Háza, Veszprém, 2015. július 7. – október 30.
- Zalán Tibor
Képtelenség és ütközés
Az Ex Vajda Lajos Stúdió (ef.Zámbó István, feLugossy László, Wahorn András) kiállítása, *Ex A. E. Bizottság a Palotában*, *VeszprémFest*, Dubniczay-palota – Várgaléria, 2015. július 18.
- Szántó Viktória
Napraforgós körséta
- Gopcsa Katalin
Térfőmálás mozgóképekkel
Romboljatok, hogy építhessetek város történeti animáció; *Idegenek köztünk élnek* – szocio/sci-fi/vj-show. Animáció: Áfrány Gábor és Tóth-Zs. Szabolcs médiaművészek, élőben kevert: Dj Titz. Veszprém, Stromfeld Aurél utca 5-ös ház fala
- Ladányi István
A Cholnokyak mint városismereti háló
Cholnoky Jenő-megemlékezés; *A szülőháztól a Világvégeig* – városnéző helytörténeti séta, Veszprém, Cholnoky-emlékútvonala, 2015. július 23.
- Halmi-Horváth István
A kékszeműek látják a vihart
Várnagy Ildikó Cholnoky-ábrázolásairól
- Pálfalviné Ősze Judit
Belépés a múltba
Hősök kapuja Látogatóközpont. Veszprém, Vár utca 2.
- Regénye Judit
Bronzkori csörgők
Mészbetéttel díszített csörgő, Laczkó Dezső Múzeum régészeti gyűjteménye, 1953.45.5.; Edény alakú csörgő, Laczkó Dezső Múzeum régészeti gyűjteménye, 1955.51.93.; Madár alakú csörgő, Laczkó Dezső Múzeum régészeti gyűjteménye, 1955.51.155.
- S. Lackovits Emőke
Motívumkincs – mintaszerűen
Tulipán, pelikán, kígyó – *A népművészet motívumvilága*. Laczkó Dezső Múzeum, 2015. június 20. – 2016. március 20.

A Dubniczay-palota Várgalériája adott helyet Ex A. E. Bizottság a Palotában címmel egy rendhagyó kulturális programnak. Július 18-án Zalán Tibor író, költő, képzőművész megnyitójával és feLugossy László képzőművész, performer új filmjének vetítésével nyílt az Ex Vajda Lajos Stúdió kiállítása ef.Zámbó István, feLugossy László és Wahorn András műveiből. A megnyitót követően a palota udvarában – az Albert Einstein Bizottság egykori tagjainak közreműködésével – az ef.Zámbó Happy Dead Band Akusztik és a Wahorn Airport adtak koncertet.

A SÉD 2015. tél megjelenésének időpontja:
2015. december

- 28 Dohnál Szonja
Leghosszabb nappal, legfényesebb éjszaka
Szent Iván-éj a Buhim-völgyben. Kulcsár Ágnes kiállítása a Laczkó Dezső Múzeumban, 2015. június 20. – augusztus 9.
- 29 Földesi Barnabás
Eszmények vagy art factory?
Birkás Ákos kiállítása, Veszprém, Csikász Galéria, 2015. június 20. – szeptember 26.
- 30 Ladányi István
Mire a levelek lehullanak...
„Imádkozzék édes Hazánkért...!” Levelek Laczkó Dezső piarista házfőnökhöz, főgimnáziumi igazgatóhoz, a Veszprémvármegyei Múzeum igazgatójához az I. világháború idejéből, 1914–1919. Összeállította: Rainer Pál. Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém, 2015.
- 31 Rostetter Szilveszter
Öröm és üröm Auer kapcsán
Auer Lipót 1845–1930. Szerkesztette: Rakos Miklós. Művészetek Háza – Auer Akadémia, Veszprém, 2015.
- 32 Komálovics Zoltán
A tudomány kultúrája
A tudomány kultúrája. Tanulmányok a Pannon Egyetem Irodalom- és Kultúratudományi Műhelyéből. Szerk. Papp Sándor és Kovács Gábor. Pannon Egyetem, Modern Filológiai és Társadalomtudományi Kar, Veszprém, 2015.
- 33 Németh Zoltán
A moderntől a posztmodernig
Horváth Kornélia: *Költészet és forma. Líraszemléleti kérdések a modern magyar irodalomban.* Gondolat Kiadó, Budapest, 2014.
Ladányi István: *Hősök, terek. Identitáskérdések és térproblémák közép-európai regényekben.* Gondolat Kiadó, Budapest, 2012.
- 34 Laki Beáta
A klímaváltozás etikai kérdései
Klimaváltozás, társadalom, etika. Szerkesztette: Géczy János és András Ferenc. Pannon Egyetem, MFTK, Antropológia és Etika Tanszék, Veszprém, 2015.
- 35 Tuboly Ádám Tamás
A test tere
A test mint antropológiai tér. Szerkesztette: Géczy János, András Ferenc. Pannon Egyetem, Modern Filológiai és Társadalomtudományi Kar, Veszprém, 2014.
- 36 Hudi József
A veszprémi és pápai zsidóság történetének kutatásáról
Jakab Réka: *Bérlőből polgár: Pápa város zsidó közösségének társadalom- és gazdaságtörténete.* L'Harmattan Kiadó – MNL Veszprém Megyei Levéltára, Budapest–Veszprém, 2014.
- 37 Mórocz Anikó
Kerékpárosok útikönyve
Zsiga Henrik: *Balaton bringával – Új utak, friss élmények.* Kalliope Kiadó, 2015.
- 37 Bodor Áron
Hazaúton
TheCompany*LiveBand* *Hazaút* (2014) nagylemeze
- 38 Éltes Erzsébet
Szemezgetés az Utas és Holdvilág Antikvárium irodalmi estjeiből
Greco Krisztián: *Megyék utánad.* 2015. március 2.
Ladányi István: *Eresszai észrevételek.* 2015. március 3.
Péterfy Gergely: *Kitömött barbár.* 2015. március 19.
- 39 Szántó Viktória
A Tűztorony Bábszínháza
Danny mesél: The Gingerbread Man. Előadja: Danny Bain. Kabóca Bábszínház, Veszprém, Tűztorony, 2015. július 19.;
Ursula Jones-Markó Róbert: *A királykisasszony, akinek nem volt birodalma.* Rendezte: Tengely Gábor. Előadja: Mákszem Lenke. Kabóca Bábszínház, Veszprém, Tűztorony, 2015. augusztus 7.
- 40 Felföldi Gábor
Babits Jónása megelevenedik
Babits Mihály *Jónás* könyve. Drámajáték és Versmondó Tábor. 2015. június 29. Rendező és előadó: Ács Tamás színművész, a Soproni Petőfi Színház tagja. Koreográfia: Demcsák Ottó
- 41 Bodor Áron
Defibrillátor hatvanezernek
Veszprémi Utcazene-fesztivál, 2015. július 22–25.
- 43 Tokos Bianka
Utcazene-kivonat
- 43 Fülöp Barnabás
Színvonalas, stabil, kiszámítható
- 43 Éltes Erzsébet
Fiúk a szomszédból
Bagossy Brothers Company
- 44 Varga Richárd
Hol van a földalatt?
Babits és az Utcazene
- 44 Pintér Viktória
Zombivarieté, két felvonás
Mac Abbé et le Zombi Orchestra, *Veszprémi Utcazene-fesztivál,* 2015. július 22–23.
- 46 Bartuc Gabriella
Auer fesztivál, a világ közepe
- 47 Sebestyén Zsuzsanna
Romantikára hangolva
Mischa Maisky, Lily Maisky, *Auer Hegedűfesztivál,* Hangvilla, 2015. augusztus 6.
- 50 Szabó Balázs
Auer, Szentpétervár
„Auer Szentpétervárott”. A Mendelssohn Kamarazenekar és Kovács Péter hangversenye. *Auer Hegedűfesztivál,* Hangvilla, 2015. augusztus 4.
- 51 Szabó Balázs
Az orosz hegedűiskola új generációja
Valerij Sokolov és Evgeny Izotov hangversenye. *Auer Hegedűfesztivál,* Veszprém, Megyeháza, 2015. augusztus 5.
- 52 M. Tóth Antal
Kamarazenei ünnep a Hangvillában
- 54 Szász Lőrinc
Kis szóhátér
Szászcsávás Band, *„Víg lelke az Küküllőnek”,* *Auer Hegedűfesztivál,* Veszprém, Dubniczay-ház, 2015. augusztus 6.
- 54 Rostetter Szilveszter
AISZ
Auer Ifjúsági Szimfonikusok, szólista: Banda Ádám, karmester: Csaba Péter. *Auer Hegedűfesztivál,* PE B-aula, 2015. augusztus 8.
- 55 Lukács Elek
A fiatalok s a muzika lelke
A Gárdonyi Zoltán Ifjúsági Kamarazenekar hangversenye, *Auer Hegedűfesztivál,* Megyeháza, 2015. augusztus 6. Az Anima Musicae Kamarazenekar hangversenye, *Auer Hegedűfesztivál,* Megyeháza, 2015. augusztus 8.
- 56 Rostetter Szilveszter
Impressziók
Rozsnyói Péter improvizációs koncertje a jezsuita templomban. Veszprém, 2015. június 26.
- 56 B. Kiss Mátyás
Koncert a repülők alatt
Vad Fruttik- és Esti Kornél-koncert a Budapest Parkban, 2015. június 27.
- 58 Rác Gabriella
„Áldjátok az Urat, mert jó neki énekelni”
X. Nyári Orgonavarázs, 2015. június 28. – augusztus 23.
- 59 Erdélyi Ágnes
Élettel tele
12. Vivace Nemzetközi Kórusfesztivál, Veszprém, 2015. július 3–5.
- 60 Király Péter
Régizenei napló
III. Régizenei Napok a jezsuita templomban, 2015. július 21. – augusztus 1.
- 62 C. Szalai Ágnes
Szép nyári este
Naményi Miklós ária- és dalestje. Zenélő Udvar, A Városi Művelődési Központ rendezvénye, a Dubniczay-palota udvara, 2015. augusztus 12.
- 64 Tolnai Ottó
Veszprémi vers
(első lap, kézirat, Sziveri János Intézet)
Számunkat Gáspár Gábor fényképeivel illusztráltuk.

Nyár, ünnep, játékok

VeszprémFest, 2015. július 15–18.

A 2004-ben, *Veszprémi Ünnepi Játékok* néven indult fesztivál, az első évek ünnepi jellegét őrizve ugyan, fokozatosan bővítette programját. Az exkluzív nagyszínpadi koncertek mellett évek óta szerveződnek az ingyenesen látogatható *Rozé-, Rizling- és Jazznapok* színvonalas zenei programjai, a jezsuita templom a korábbi években is kínált kisebb közönségre számító, ugyanakkor színvonalas jazz-, népzenei vagy más, populáris zenei műfajú programokat. Az egész rendezvénysorozat pedig természetesen átmozgatja a vár, a városközpont, a vendéglátóhelyek, a nyári kulturális kínálatban érdekelt intézmények életét.

Idén mintha a korábbiaknál is jobban magára talált volna a reklámhadjáratban prémium kategóriásnak nevezett fesztivál. Persze tévedés lenne azt gondolni, hogy egy fesztiválnak van minden tekintetben és tartósan tökéletes formája. Évről évre ki kell találni: vinni tovább azt, ami sikeres, vagy amihez a szervezők ragaszkodnak, amit sajátjuknak tudnak, és újítani, okosan vagy bátran, ahogy a rendezvény megköveteli. A *Veszprémfest* megfontolt változtatásokkal újul meg évről évre. A mostani irány, vagyis a programok mérsékelt bővítése jónak látszik. A Nagyszínpadon fellépő Roger Hodgson, a Kool & the Gang, Dee Dee Bridgewater / Irvin Mayfield Jr. és a New Orleans Jazz Orchestra, valamint Emeli Sandé mellett a *FestGarden* jazz-koncertjei, a *Rozé-, Rizling- és Jazznapok* változatos zenei kínálata, a Dubniczay-palota kiállítása és koncertjei, a *FestPresszó* két lazább koncertje és különböző helyszíneken rendezett after partyk szerepeltek a kínálatban, nem beszélve a fesztivál-hétkévére időzített Bernar Venet-kiállítás megnyitásától. Örülök, hogy a zene mellett megjelentek a társművészetek, így képzőművészeti kiállítás a Dubniczay-palotában, igaz, mintha nem „saját jogán”,

hanem a három alkotó, ef.Zámbó István, feLugossy László, Wahorn András egykori A. E. Bizottság-os zenei múltja révén. Sajnálatos, bár nyilván átgondolt szervezői döntés, hogy a komolyzene végleg eltűnni látszik az arculatból. A *Veszprémfest* követő *Utcazene-fesztivál* és az idén indult *Auer Hegedűfesztivál* persze nyilván mindegyik rendezvényt a profil tisztább, markánsabb kialakítására készíti.

Az Ányos Pál emlékét őrző márványtábla alatt, egy modern vonalvezetésű fémpadon ülök, a Szentháromság tér barokk ambientusában, jóval Dee Dee Bridgewater koncertjének kezdése előtt. Sokan érkeznek hasonlóan korán, hagyva időt a sétára a várban, nézelődésre a várfokról. Érdeklődve állnak meg Ányos márványtáblája előtt is, aztán továbblépnek. Egyikük nevetve mondja, hogy előszörre anyósna olvasta az *Egy boldogtalannak panasza a halavány holdnál* költőjének nevét. Ányos 1756-ban született Székesfehérváron, és 1784-ben halt meg Veszprémben. Halálakor a Szentháromság tér ma látható épületeinek zöme már állt. 1750-ben állították a Szentháromság-szobrot, 1763-ban épült az érseki palota, 1751-ben a Dubniczay-ház, 1730-ban a ferences templom, de a piaristák például 1711-ben kezdték meg tevékenységüket a veszprémi várban, hogy Dee Dee Bridgewater-nél maradjunk – néhány évvel New Orleans megalapítását megelőzően. 1769-ben kezdődtek, 1778-ban fejeződtek be a pillanatnyilag épp üresen álló piarista rendház és gimnázium építési munkálatai. Ez előtt áll a fesztivál beléptetőrendszere, a koncertek előtt egy órával már sűrűsödő sorokban várakozó tömeggel. *The times they are a-changin'*, énekelte Bob Dylan 1964-ben (de 1962-ben elénekelte például a *House Of The Risin' Sun* is). A *VeszprémFest* egyik jó példája annak, hogyan kell megélni a változó időket, hogyan lehet újszerűen, ugyanakkor méltó tartalmakkal élettel megtölteni a műemléki környezetet. Feltehetjük ugyan a kérdést, hogy mit szólna Ányos Pál mindehhez, ha szóhoz jutna valamiképpen, de a kérdés nemcsak felesleges, hanem értelmetlen is. Dee Dee Bridgewater az érseki palotában már beénekelte a hangját, a palota előtti színpadon pedig minden készen várja a New Orleans Jazz Orchestrát.

Az Ányos-tábla alatti fémrácsos pad kényelmesebb, mint gondoltam, de

a koncertkezdesre azért beállok a közönség mögé, és aztán maradok is, végig mozgásban tart a fáradhatatlan énekesnő és az őt és Irvin Mayfieldet végig megtámasztó kiváló zenekar. Tagjai láthatóan egyéniségek, amit a négy trombitás kelő iróniával koreografált zenei vetélkedése vagy a fúvósok közül kiváló és Dee Dee Bridgewater-rel duettet éneklő muzsikusz nagyszerűen láttat. Az egyes számok koreográfiája, benne a rögtönzés, a helyhez-időhöz igazított reakciók lehetőségével ünnepivé teszik a helyszínt, a helyszín pedig ünnepivé teszi az előadást. A koncert végén jön Louis Armstrong *What a Wonderful World*je, teljesen más és legalább annyira hiteles előadásban, majd Dee Dee Bridgewater a tollas napernyőjével karneváli felvonulást kezdeményez, és a mozdítható hangszerreken muzsikáló zenészek követik a közönség sorai között masírozó énekesnőt. Már nem emlékszem, hogy előbb-e vagy később, de felcsendül a *There is a house in New Orleans...* kezdetű mondat is, hitelesen, érvényesen, noha pillanatunkat és a helyet világok választják el az énekben megidézettektől.

Más módokon ugyan, de hasonlóan izgalmas a többi fellépő vendég jelenléte is, önmagában a koncertek élménye, de a több ezer ember együttléte és a mi tereinkben való találkozás is, ahogy a Szentháromság tér vagy a vár alatti História Kert átminősül, a történelem kulisszáiból rendezvényháttér, színpad és backstage lesz, és a várbeli webkamera évközben nagyjából mindig ugyanarra a látványra frissülő linkjét újra érdemes megosztani a Facebookon.

A Mészáros Zoltán által megálmodott és évek óta sikeresen megvalósított fesztivál néhány nyári napig tart, de a város tartós értéke lett. A Művészetek Háza programjai, a várfoki épületekben lévő néhány egyetemi tanszék és az egyházi tartalmak mellett az ilyen programok teszik történelmi emlékből élő, történelmi üzenetével tényleg hatni tudó helyy a várat. Ha még a megyei levéltár és a korábbi iskola által évekkal ezelőtt kiűritett piarista komplexumba is újra beköltözhetnének a tudományok és a művészetek, értékei megőrzése mellett tartósan megfiatalodhatna a vár, megerősítést nyernének az egykor a várhegyre építkezők szándékai.

Ladányi István

Így látja Roger

Roger Hodgson koncertje, *Breakfast in America* turné,
VeszprémFest, Nagyszínpad, Szentháromság tér, 2015. július 15.

A hatvanas évei közepén járó barátságos angol úr kijön a színpadra, jó estét, mondja magyarul, és hozzáteszi, hogy gyakorolnia kell az egyetlen magyar szót, amit megtanult, aztán elmondja, hogy most turnézik, és tudja, hogy sok helyen nehéz az élet manapság (my God, ez olvassa a híreket), de szeretné, ha erre a két órára erről elfeledkeznénk, és jól éreznénk magunkat, miközben tisztában van vele, hogy pont ezért jöttünk.

Aztán már éneklis is, hogy válasszuk a hosszabb utat hazafelé, és azon kesereg, milyen rossz érzés, amikor az embert már csak bútordarabnak tekinti a felesége. Jó lesz ez, jól szól a cucc, a kivetítőt is jól látjuk, a portsmouthi gentleman tovább bontja a kerítést zenészek és hallgatóság között, kiszúr egy kislányt, és az apukájával társalog, kiderül, a *Logical Song* a kedvencük, kiváló ízlésük van, mondja az angol úr, de egyelőre egy másik dal következik. A szerelem is fontos neki, persze, hiszen az idő csak elrohan mellettünk, és az élet az egyetlen portékánk, amit megoszthatunk egymással, nem vagyunk egyebek, mint szerelmesek a szélben. Szerencsére a közönség nem kér tolmácsot, simán veszi a lapot, mikor arról énekelnek neki, mit tesz velük az elcseszett oktatási rendszer (azt mondják, ne csavarogj, nehogy megtudd, miről szól az élet, úgy nőj fel, ahogy ők, te pedig tele vagy kétséggel, ne tedd ezt és ne tedd azt, megpróbálnak jó fiút faragni belőled, ne kritizáld őket, hiszen ők az öregek és bölcsek).

Small talk, apró sztori a *Breakfast in America* keletkezéséről, aztán végre a *Logical Song*: mikor fiatal voltam, az élet csodálatosnak tűnt, de aztán megtanították, hogyan legyen gyakorlatias, felelősségteljes, hogyan gondolkozzak logikusan, mutattak egy olyan világot, ahol cinikusnak kéne lennem, furcsán hangzik, de mondd meg, kérlek: ki vagyok én? Figyelj oda, mit mondasz, különben rád sütik a bélyeget, hogy radikális vagy, liberális, fanatikus vagy bűnöző – holott mi azt szeretnénk, ha elfogadható, vállalható és tiszteletreméltó lennél. Itt kezdtem el irigyelni az ősz hajú angolt, amiért ő negyven éve ilyesmikről énekel(het), és főleg, mert egy olyan országból jött, ahol még nem veszett el a Paradicsom.

Megborzongunk a jól ismert Supertramp-hangzástól, szaxofon, klarinét, csodálatos, ezek a dalok semmit nem öregedtek, és közben persze profi minden, főleg Charles Roger Pomfret Hodgson, és nem a méregdrága felszereléstől profi, hanem attól, hogy negyven év után is érti és értetni tudja saját dalait, nemcsak énekel, de azt is megtudjuk, hogyan látja a világot. Nem is lenne angol, ha nem az *It's Raining Again*-nel fejezné be, persze, ez nem időjárás-jelentés, hanem szomorú búcsú egy baráttól; köszönjük, Roger, igazán emlékezetes volt.

Sövényházi János

Jungle Boogie

Kool & the Gang, *VeszprémFest*, Nagyszínpad,
Szentháromság tér, 2015. július 16.

Celebration, Cherish, Jungle Boogie, Get Down on it – ezek azok a számok, amelyek dalszövegét, bármilyen generációba is tartozik az ember, kívülről fújja. Hiába, a Kool & the Gang mögött több mint 70 millió eladott album, két Grammy-, hét American Music Awards-díj és megannyi toplistás sláger áll.

A Robert „Kool” Bell vezette közel 50 éves zenekar beírta magát az R&B- és funkytörténelembe, s bárhogy is nézzük, ez a *VeszprémFest*-es koncertjükön sem volt másként. A prémium fesztivál második napján fellépő zenekar koncertjén a veszprémi várban abszolút telt ház volt. Olyannyira, hogy a szervezők külön erre az estére kidolgozott beengedési módszerrel indították el a tömeget. Először a Szentháromság-oszlop irányából engedték be a nézőket, majd mikor a nézők elhelyezkedtek, a kordonokat elbontva megkezdték a maradék helyek feltöltését is a bejárat felől.

Az állókoncerteknek mindig megvan az előnye és a hátránya. Egyértel-

mű előny, hogy táncolni lehet az előadó koncertjére, hátránya viszont, hogy a színpad előtt „tömbösödik” a tömeg, míg a hátsó részek szellősen vagy éppen üresen állnak. A Szentháromság tér téglalapszerű elrendezése és a színpad elhelyezkedése miatt élőben és tömegben vagy a püspöki palota két oldalára szerelt kivetítőkön keresztül és szellősebb közegben élvezhettük a koncertet – ki-ki igénye és kedve szerint. Aki a kivetítőt választotta, az sem csalódhatott, hiszen Bárány László és csapata olyan bravúrosan oldotta meg a közvetítést, hogy senki nem maradhatott le a zenészek egyetlen mozdulatáról sem. A mozdulatok pedig energikusak voltak, a

zenekar tagjai ugyanis hihetetlen nagy lendülettel és erőbedobással táncolták végig az előre megtervezett és érezhetően ízig-vérig begyakorlott koreográfiára a showt, ráadásul életkortól függetlenül. Az életkor ugyanis fontos tény a csapatban, a tizenegy tagú zenekarból három még az eredeti felállás, azaz 1964 óta tartozik az együtteshez – lehetséges életkor kiszámítását mindenkire rábizzuk...

Igen, a Kool & the Gang 1964-ben látta meg a napvilágot. Ekkor döntött úgy a Bell testvérpár és barátai, hogy jazz, soul és funk keverékét játszó zenekart hoznak létre. Először azonban Jazziacs néven alapították meg formációjukat, s számos névváltozáson estek át, míg megtalálták saját nevüket az 1969-ben debütáló albumukra.

A zenészeknek tehát életkortól függetlenül a vérükben volt a ritmus minden egyes számnál. Nem volt olyan pillanat, amikor egy helyben álltak volna akár egy másodpercre is. A szabad táncok során hihetetlen ugrásokat, levegőben végzett bukfeneket és cigánykerekeket láthatunk, a fúvós szekció pedig külön humorosra vette a figurát – olyannyira, hogy a szaxofonos a show egyik pillanatában egy spanyol maszkot is felvett, és abban ugrott, táncolt és fújta tovább.

Az énekes Shawn McQuiller, aki egyébként 1991 óta tagja a zenekarnak, megénekelte és megmozgatta a közönséget már a koncert nyitószáma, a *Fresh* alatt is. A dalok refrénjei többségében a közönségre „maradtak”, azonban hangszereslókban sem volt hiány, így minden zenész megmutathatta tehetségét. A „lassúzsós” dalokról sem feledkeztek meg, így például a *Joanna* és a *Cherish* című számok is elhangzottak.

A legnagyobb nóták a koncert végére maradtak, így a *Ladies' Night*-tal ugyan levonult a zenekar a színpadról, a hosszú visszatapsnak köszönhetően azonban a *Get Down On it* és a *Celebration* ráadás számként nem maradhatott el. Az utolsó számok alatt pedig még inkább hullámoztak a kezek az érseki palota előtt, egy ritmusra jártak a lábak és a fejek, ezt a hihetetlen élményt pedig, azt hiszem, sokáig nem fogja semmi sem felülírni.

Klausz Melinda

New Orleans a Szentháromság téren

Dee Dee Bridgewater, Irvin Mayfield és a New Orleans Jazz Orchestra koncertje, *VeszprémFest*, Nagyszínpad, Szentháromság tér, 2015. július 17.

Dee Dee Bridgewater és az Irvin Mayfield vezette New Orleans Jazz Orchestra fellépése az idei *VeszprémFest* kiemelkedő produkciója volt. Gyönyörűen szólt a tizenhat tagú big band, a 36 éves, kétszeres Grammy-díjas Irvin Mayfield trombitás muzikus és nagyszerű vezető, Dee Dee Bridgewater pedig a jazz nagyasszonyaként inspirálólag hatott társaira, a közönségre dinamikus, felszabadult és abszolút magabiztos színpadi jelenlétével.

A másfél órás hangversenyen többféle jazzstílust mutattak be: a koncert elején a 30-as évek tradicionális jazzstílusában játszott a zenekar, később klasszikus, majd modern hangszerelések hangzottak fel. Jó érzés volt látni és hallani a csapat összehangolt játékát, az emlékezetes improvizációkat. Külön kiemelném Edward Petersen (tenorszaxofonos) rögtönzését, amiből kitűnt, hogy virtuóz játékos, zseniális ötletekkel. Emlékezetes volt a négy trombitás játéka, ahogy kijöttek a zenekar elé, és egymással versenyezve, néha viccelődve mutatták be a rögtönzés tudományát, örömet, felszabadult hangulatát. A koncert második műsorszámában bombaként robbant: színpadra lépett a Dívá. Dee Dee Bridgewater, a jazzénekesnők királynője lenyűgözött tudásával, színpadi jelenlétével, csodálatosan telt hangjával. Hangterjedelme, hangszín- és karakterváltásai szinte kifogyhatatlanok. Ha a szerepe vagy a dal hangulata úgy kívánta, komikus arcot öltött, viccelődött, nagyszerűen utánozta a harmononát, a bőgőt, a trombita hangzását, és tette mindezt felszabadultan, szellemesen, könnyedén. A legszebb és legmeghatóbb nőiesen lírai éneklése volt. A koncert a New Orleans-i jazzhagyományokat is megidézte. A számok között Dee Dee Bridgewater szellemesen, ugyanakkor a zenekar és saját gyökereit is érzékeltetve vázolta fel azt a tradíciót, amelynek örököse. Dicsérte Veszprém és a koncerthelyszín szépségét, ekként utalva a hely fontosságára, majd eltűnődött a Veszprém és New Orleans közötti távolságon, végül megkérdezte, hogy ismerjük-e Mahalia Jackson – és máris áthidalta a távolságot. Emlékezetes marad New Orleans szülőföldjének, Louis Armstrongnak az örökzöldje, a *What a Wonderful World* a zenekar új hangszerelésében és a szólista elbűvölő hangján; ahogy a várost idézte a *House of the Rising Sun* autentikus előadása is. A koncert alatt végig kapcsolatban volt a közönséggel, ha pedig Mayfieldnek vagy a zenekarból előlépő további szólóprodukcióknak kellett érvényesülnie, finoman hátrébb lépett, és úgy ült be a zenekar tagjai közé, élvezve a többiek játékát, hogy jelenléte továbbra is érvényesült a színpadon is, a közönség körében is. A színpadi varázslat fokozására hivatott színes, csillogó napernyője alatt, a zenekar mozdítható tagjait is hívta levonult a közönséghez, végigtáncolva a széksorok között. A jelenlévők állva ünnepelték a világhírű muzikusokat.

Lakatos Orsolya

Intimitás és tágasság

Mike Stern & Didier Lockwood hangversenye,
VeszprémFest, FestGarden, História Kert, 2015. július 16.

A História Kertben rendezett koncerten egyszerre élhettük meg az intimitás meghitt és a tágasság fölemelő érzését. Maga a hely is ezt sugározza: a völgy karéján a püspöki palota, a vár látványával és körben a város fényeivel – miközben a koncerthelyszín a patak melletti, viszonylag kis tér, alig megemelt színpaddal, ami közel hozza az előadókat a közönséghez. A koncert íve is jól láttatta ezt azzal, ahogy a rutinszerű, szinte kötelező programként induló kezdés után, mintha a kiváló profi előadókat is megihlette volna a hely szelleme, egyedivé tudták tenni az eseményt önmaguk és a közönségük számára is.

A hatszoros Grammy-díjas Mike Stern elvarázsolta a hallgatóságot csodálatos játékaival, a csak rá jellemző egyedi gitárhangjával, a szebbnél szebb effektekkel, amelyeket a koncert folyamán végig használt. Nagy élményt jelentett az egészen különleges hangzás, amikor ugyanazt a dallamot énekelte és játszotta gitáron. Egy nagyon egyszerű motívumból született és bontakozott ki a gyönyörű zenemű, akkor és ott, a közönség előtt. Láthattuk, hogy valóban a rögtönzés nagymestere! Persze azt, hogy nemcsak rögtönzésről van szó, hanem komoly felkészültségről is, jelezte a sokféle jazzstílus, amelyeket bemutatott: megszólalt a blues, hallhattunk lassú balladát, de jelen volt a kortárs jazz is, vagy a funky hangzás – és még sorolhatnánk.

A koncert másik főszereplője Didier Lockwood francia hegedűművész, zeneszerző volt. Franciaországban sokféle díjjal, többek közt Francia Becsületrenddel ismerték el munkásságát. Játékából rögtön kiderült, hogy a tudását komolyzenei tanulmányokkal alapozta meg. Improvizációiban gyakran használt klasszikus fordulatokat, fogásokat, ugyanakkor a jazz műfajában és több stílusban is (például a népzeneben) kiválóan mozgott. Különleges hatást keltett az effektek használata hegedűjátékában. Igazi virtuózt hallhattunk, és Sternnel tökéletes összhangban játszottak.

A zenekar basszusgitárosa, Tom Kennedy többször felhívta magára a figyelmet szólóival és színes, dinamikus kíséreteivel. Steve Smith dobosra pedig sokáig fog emlékezni a közönség. A hagyományos jazzdobolás mellett olyan ritmizálást használt, amelyet az indiai tabla-játékosok (indiai ütőhangszer) szoktak alkalmazni: dobolás közben, tartva az egyenletes metrumot, különleges szótagok használatával aszimmetrikus ritmusokat diktált. Jó érzés volt, hogy a közönség örömmel és könnyedén reflektált ezekre, és maga is alkotójává vált annak a közös élménynek, amelyben szinte megszűnt a határ zenészek és közönség között. Nagyon szép gesztus volt, amikor hegedülés közben Didier Lockwood lejött a színpadról, végigsétált a hallgatóság sorai között, még bensőségesebbé, érzelmileg telítette téve a hangulatot. Ilyen részletekből állt össze, miközben lassan ránk ereszkedett és körbefogott minket az éjszaka, előadók és a közönség összetartozása ebben a különleges koncertélményben. Az utolsó szám egyben meglepetés is volt: Lockwood színpadra szólította tanítványát, Frankie Latót, vagyis Látó Ferencet, az apai és anyai ágon is zenészdinasztiából származó magyar jazzhegedűst. Blueszenét játszottak, amiből végül igazi jam-session örömenélés bontakozott ki. A közel kétórás hangverseny végén mindenki álló tapssal köszönte meg a zenekar játékát.

Én még szívesen maradtam volna a helyszínen, és hagytam volna, hogy továbbra is szóljon a zene, működjön a varázslat.

Lakatos Orsolya

Egy szobában Emeli Sandével

Emeli Sandé koncertje, *VeszprémFest*, Nagyszínpad,
Veszprém Aréna, 2015. július 18.

4500 ember ült a Veszprém Arénában a *VeszprémFest* záróestjén. A háttérben kapitális, monokróm felirat, szinte belénk ég: EMELI SANDÉ. A név mögött egy 28 éves, világhírű énekesnő. Egy évvel idősebb, mint én, de már ismerik az Amerikai Egyesült Államokban, Ausztráliában, Európában. Hazájában, Nagy-Britanniában ünnepezték sztár, védjegy. Ő énekelt a londoni olimpia nyitó- és záróünnepségén. Első nagylemeze rögtön siker, 2012 óta a világ zenei listáinak élén állomásozik. Most pedig itt van nálunk, Veszprémben.

A koncert kezdőütemeit a hangszórókból lüktető szívhang adja. Megjelenik egy alacsony nő, arcát hatalmas fekete kalap fedi el. Az élénkpiros száj angolul üdvözli a közönséget. Azt mondja, mindent szabad. Azt mondja, örül, hogy itt van, és hogy énekeljünk együtt egy jót.

A szívdobogás nem hallgat el, az énekesnő kíséret nélkül kezd bele az első dalba (*Heaven*). Nemcsak a koncert kezdete ez a szám, hanem Sandé szólókarrierjének első állomása is. Pörén, egyenesen megkérdezi: *Will you recognize me, in the flashing light?* Vajon fel fogsz-e ismerni a villódzó fényben? Ez a kérdés a motorja az egész koncertnek. Magasba emelt kezén tisztán kivehető a Frida Kahlo arcképét ábrázoló tetoválás. A mexikói művész fájdalomfilozófiája beleírja magát Sandé dalaiba. *Az vagy, ami fáj.*

A kendőzetlenség, a sallangmentesség eltávolítja a popipar csillogó show-elemeitől. Nem volt flitter, se tűzijáték, se hosszú combokat mutogató, betanult koreográfia, és az öntapsoltatás is hiányzott a repertoárból. (Vokalistáival együtt a zenének tapsoltak, maguknak tapsoltak, és ez ragadt át a közönségre.) A zenével azonosul, nem pedig azzal a környezettel, ami körülveszi. Mintha magának énekelne egy szobában, a zongora előtt. Talán elsőre arrogánsnak tűnhet ez a bezárkózás, de ez nem arrogancia, hanem az intimitásnak az a foka, amely minden mást kizárva a bőr alatt zsizseg.

Emeli Sandé számai elemien hatottak az Aréna terében. Közel voltak az ösztönszférához, az elmondhatatlan dolgokhoz. Alkotásmódját erőteljesen jellemzi a születéshez közeli nyersség felvállalása. Azt mondja: „Ha egy számon egy napnál tovább kell dolgoznom, azt inkább hagyom. Minden, ami jó, az igazán spontán”. Merthogy Emeli Sandé nemcsak énekel, hanem ír, komponál, csontig birtokolja számait. *Beledől a dalba.* Egymást követték a színpadon az olyan slágerek, mint a *Next to me*, *My kind of love*, *Free*, a *Clown* vagy az ikonikussá vált gigasláger, a *Read all about it*. Az egyszerű, szívbe találó, olykor kemény és fájdalmas szövegek fülbemászó dallamokkal ölelkeztek. A dal így tudott üzenetté válni. A dallam ismerőssége, a visszatérő motívumok azokba is hamar beleírták a szöveget, akik nem értenek angolul, vagy nem tudták az énekesnő dalait kívülről. Az egész koncertnek (talán a kiváló gospel kórusra hajazó vokálnak is köszönhető) volt egy nagyon erős közösségi jellege. Az együtt éneklés végig egy térben tartotta a résztvevőket. *This light is contagious. Go, go tell your neighbours. Just reach out and pass it on* (*Wonder*).

A koncert „szoba jellegéhez” hozzátartozott, hogy Sandé nem jött vissza ráadást énekelni (Zárójelben szeretném hozzátenni, hogy az Albert Hallban tartott koncertjén sem volt újrázás.) Egyszerűen odatett mindent, a végén pedig hagyta működni a csendet. Különben is, tapsvihár után mit lehet még mondani a fájdalomról?

Pintér Viktória

*but if you're too big to follow rivers
how you ever gonna find the sea?*
(River)

Merész és újszerű jazz a História Kertben

Carmen Souza és Theo Pascal koncertje.

VeszprémFest, FestGarden, História Kert, 2015. július 18.

A FestGarden programja keretében lépett színpadra Carmen Souza énekesnő, zongorista és Theo Pascal zeneszerző, basszusgitáros, valamint együttesük. Legújabb, *Epistola* című lemezüket mutatták be. Már az első kompozícióból hallható volt, hogy teljesen újszerű, modern, merész stílust képviselnek.

Carmen Souzát különleges, egyedi, enyhén vibráló hanggal áldották meg az égiek. A zongorajátéka kifinomult, figyelmet lekötő. Nincsenek technikai korlátai, mindent le tud játszani, ráadásul nemcsak zongorán, hanem akusztikus gitáron is. Nagyon meglepett az improvizációs technikája, amikor ugyanazt a dallamot énekelte és játszotta zongorán jobb kézzel, miközben a bal kéz akkordkísérete tökéletes összhangban volt a ritmusszekcióval, a dobbal és a bőgővel – ezt kevesen tudják megoldani.

Ismert, hogy egy négytagú jazzformációban a zongorista általában oroszlánszerepet vállal. Sok a feladat, a „zongoráznivaló”. Souza viszont keveset játszott, mégsem volt hiányérzetem: különös ritmizálás, újszerű akkordfűzések sorozata volt a játék. Úgy tűnt, tudatosan hagyta, hogy a zenekar többi tagja jusson szerephez. Az együttes pedig tökéletesen szólt. A bőgő és a dob szólama is minimális volt.

Úgy láttam, hogy a koncert műsora tudatosan megkomponált, alaposan át gondolt zenei anyagból tevődött össze. Afrikai, latin-amerikai és sokféle aszimmetrikus, páratlan érdekes ritmushasználattal kötötte le a hallgatóság figyelmét. Theo Pascal több kompozíciónak a szerzője és hangszerelője. Nagybőgő- és basszusgitár-játéka lélegzetelállítóan gyönyörű volt. Figyelemreméltó könnyedséggel és élvezettel oldotta meg a legnehezebb technikai feladatokat is.

Emlékezetes marad a „Donna Lee” jazz-standard előadása. Theo Pascal basszusgitáron kísérte az énekesnőt, és szólózott nagy bravúrral, virtuozitással. Ha létezik tökéletes jazzbőgőzés vagy basszusgitározás, akkor ennek Theo Pascal a képviselője.

Nathaniel Facey altszaxofonos formailag és dinamikailag nagyon logikusan, szépen felépített rögtönzéseket játszott. Dallamvariálásai merészek, a legnehezebb összhangzattani fordulatokat is használta, mégis az összhatás érthető, kellemes hangzást eredményezett. Shane Forbes dobos nagyszerűen kísért és szólózott. Ő inkább a finom hangzású, kicsit visszafogott dobólast képviselte. Talán a cool-jazz irányzat befolyásolhatta játékát. Tetszett Souza nyílt, közvetlen stílusa, és különösen szép gesztus volt részéről, hogy magyarul üdvözölte a közönséget. Kedvesen mesélt a zenékről, mindegyik dalnak volt egy története.

A koncert végén az énekesnő megkérte a közönséget, hogy énekeljen és táncoljon vele. Könnyű dolga volt mindenkinek, hiszen megint jött egy új, izgalmas, kicsit szokatlan ritmus és egy kedves dal. Natha-

niel Facey szaxofonos játszott egy gyönyörűen felépített, merész, modern harmóniákkal tűzdelt szólót. A közönség pedig állva tapsolt.

Lakatos Orsolya

Magánköztér

Metametria. Bernar Venet kiállítása és veszprémi köztéri szobrai.
Művészetek Háza, Veszprém, 2015. július 7. – október 30.

„A művészet azoké az embereké, akik nézik, akik látják, nem azoké, akik széfbe rakják” – mondta egy interjúban az alapítványáról beszélgetve Bernar Venet. Talán ezért is szerette meg a monumentális köztéri szobrászat, installáció műfaját – a *Határozatlan vonalak*nak legfeljebb a makettje kerülhetne pán-célszekrénybe, a nagy, hatalmas vagy épp monumentális acéllények minden arra járót megszólítanak – írhatnám, ha lenne értelme ennek a kijelentésnek.

Az *Összeomlás*, az *Egyenlőtlen szögek*, *rendezetlenség* vagy a *Négy határozatlan vonal* megjelenése a királynék városában több ismerős állandósult szókapcsolatot, szempontot érvénytelenít, vagy legalábbis súlytalanít. Nem érdemes például megkérdezni, hogy kinek szól a mű. Természetesen mindenkinek és senkinek. A mű leginkább van. A kockázatos köztér színpadán. Venet képzelete olyan alkotásokat teremtett, amelyek nem néznek szembe semmivel, nem emelik magasba a karjukat ezért vagy azért, nem tette készek, nem eszményítenek semmit, nem lépnek ki dacosan, nem illusztratívák, nem üldögélnek kedvesen, mint te vagy én, elvontságukban, finoman komplex minimalizmusukban nem kapnak irányító, konkretizáló címeteket – mint mondjuk: *Húsdaráló* vagy *Tornyok* –, nem idézik fel a történelmet, nem állítanak emléket senkinek és semminek (talán csak a művésznek), nem deheroizálnak, nem felnagyított kisplasztikák, nem emelkednek fölének magányukban, nem reprodukálnak ismerős hétköznapi zsánerképeket. Ugyanakkor az elvont ábrázolás szabadsága előhívja a figuratív képzettársításokat: a jezsuita templom melletti *Összeomlás* című installáció egyeseknek egy hajó széteső testét, másoknak egy óslény bordáit, esetleg random leszórt óriási melltartó-merevítőket vagy egy fémhulladéktelepet, netán széteső kanjikat juttat eszébe. Lesz, aki az acélelemek ritmusát, zenéjét élvezzi, más bemássa őket, vagy elbújik közöttük. Minden nézet érvényes, az alkotások beilleszkednek és kiemelkednek, a földbe súlyosulnak, de el is mozdulnak, új teret teremtenek, mint egy csodálatos fa vagy egy kivételes épület, segítenek más

nézőpontból látni mindazt, ami ott volt (akár egy körforgalmat). Nincs különösebb értelme tehát megkérdezni mástól vagy önmagunktól, hogy alapvetően, önmagában „mit ábrázol a mű”.

Mindez persze csak egy olyan közegben lehet szokatlan, ahol a többség által érthetőnek megélt kulturális nyelv általában modernitás előtti, ahol a szellemi köztér átpolitizált, ahol még mindig jogosnak érezhetőek Wehner Tibor 31 évvel ezelőtt írt szavai: „... bár [a köztéri szobrok] itt vannak közöttünk, a feledés tengerének mélyére már ezidáig is lesüllyedt sok, 1945 után született magyar alkotás, s alighanem számos továbbinak is ez lesz a sorsa. Ha mégis fennmaradnak, akkor csak kor- és helytörténeti dokumentumként, tárgyként, tájékozási pontként szolgálnak majd.” (Wehner Tibor: *Köztéri szobraink*. Gondolat, Budapest, 1986, 153.)

Többen úgy vélik, Venet alkotásai az univerzumot írják le. Én inkább úgy érzem, hogy felidéznek az univerzumot, mutatnak valami társadalmi elfordítót – paradox módon úgy, hogy az adott társadalmi köztérbe illeszkednek –, individuális kalandot, játékot kínálnak egy közös tapasztalati térben. Létdimenziókra emlékeztetnek, élményeket idéznek, asszociációkat keltenek. Talán ezért is jelenik meg kitüntetett helyzetben, mottóként a művész alábbi gondolata a róla készült, Veszprémben kiadott könyv első lapján: „Bizonyos értelemben a művész olyan, mint a tudós. Kutatása során elhatárolódik jótól és rossztól, vágyaktól, értékektől és céloktól, megszabadulva mindennemű morális és haszonelvű premisszától.”

Valószínűleg sokan vagyunk Veszprémben, akik Versailles-tól Új-Zélandig, Nizzától Berlinig, Floridától Genfig *nem* járva nem is szokhatunk hozzá Bernar Venet hatalmas íveihez, szögeihez, vonaljaihoz, nem kutatjuk, hogy mennyire sajátos vagy tipikus az ő alkotói világa a kortárs képzőművészet erőterében, nem vagyunk ismerősek a művészi-megrendelői érdekcsoportok játszmáiban, nem vetjük össze Venet munkáit Richard Serra megmozgatott síkjaival, nem vagyunk otthon Gödel életművében, és ezért meg sem tudjuk ítélni, hogy a francia művész matematikáról vagy matematikát beszél. A mi diakron és szinkron életterünkben ez a négy vendég alkotás független kijelentésnek érezhető (akár gödéli értelemben) sokak számára. Ezért is zárom gondolataimat egy olyan mondattal, amelynek –saját bevallása szerint – Bernar Venet is örülne:

Nézd meg, amit csinált.

Vonderviszné Kapor Ágnes

Képtelenség és ütközés

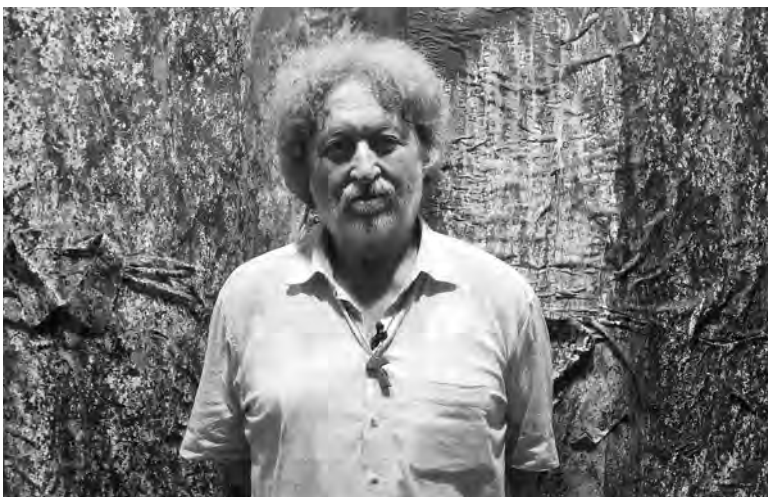
Az Ex Vajda Lajos Stúdió (ef.Zámbó István, feLugossy László, Wahorn András) kiállítása, *Ex A. E. Bizottság a Palotában, VeszprémFest, Dubniczay-palota – Várgaléria, 2015. július 18.*

Bizonyára az én sorozatosan rossz reflexeimnek köszönhető – és ez itt most jótékony eufemizmus a félrebeszéléseim leplezésére –, de valahányszor rákérdeztek arra, mit csinálók én ma Veszprém-ben, rendre azt válaszoltam, hogy a Bizottság kiállítását nyitom meg. Miféle kiállítás a Bizottságról már megint, kérdezték némi türelmetlenséggel, hiszen a közel egy évig tartó Műcsarnok-beli Bizottság-ébredés még élénken él az emberek emlékezetében. Mire én önérzetesen rendre azt válaszoltam, hogy nem róluk kiállítás, hanem ők állítanak ki. Erre mindahányszor jótékonyan kijavítottak, hogy ez bizony nem a Bizottság kiállítása lehet, hanem az ef.Zámbóé, a feLugossyé és a Wahorné, a Vajda Stúdióé. Ami igaz is, és mégsem szégyelltem el magamat látszólagos tudatlanságomért. Mert az itt kiállító alkotók neve és munkássága elválaszthatatlan egy mítosztól, amelyet A. E. Bizottságnak hívnak. A zenekarok sorsa az, hogy megszűnnek. A mítoszoké, hogy a tárgyak megszűnése után egyre csak erősödnek. S noha a Bizottság 1985-ben feloszlatta magát, a zenekar mítoszáat nem lehet feloszlítani. Él, és nemzedékeket foglalkoztat, vonz magához, vagy taszít el magától. Mindegy is, hogyan, de van, és kikerülhetetlen. Miért említem most ez föl? Mert a Bizottság együttes tevékenysége és a kiállító művészek festői munkálkodása sok rokon vonást mutat, kell is, hogy mutasson, hiszen mindkettő az ő művészetük nem elhanyagolható része. Mutat, mert részben mindkettő az avantgárd vonzókörében alakult és teljesedett ki, részben pedig ugyanaz a kérdőjel állítódott fel mind a zenében, mind a festészetben – illetve, később az egyéb rokon művészeti ágakban, amelyekbe belekóstoltak, beleavatkoztak. Hogy mi ez a kérdőjel? Az akkor és ma létező zene, illetve képzőművészet önvizsgálatra kényszerítése, gyakorlatilag felelősségre vonása őszinteségből, szabadságból, bátorságból és eredetiségből. A kérdőjel a nem megfelelés, a megfelelni nem akarás jele, a hely pontos definiálásának nehezen félresodorható szimbóluma esetünkben. Saját maguk tevékenységére egyikük ezt a definíciót adta: *Azt a szót használom, hogy fontos, nem azt, hogy jó. Attól persze ami jó, az jó, akkor is, ha a fontos jelző került előtérbe, ami nyilvánvalóan társadalmi szempontú megközelítés. S lám, itt már kettéválk a zene és a festészet. Amíg a zene szocio-politikai szempontból volt fontos, addig az alkotók képzőművészeti, jelesen festői tevékenysége esztétikai nézőpontból érdekes, fontos, ugyanakkor jó is. Az ilyen kiállításoknak, mint ez a mai, a legfőbb értéke, a falra akasztott képek és az alkotói szándékok-eredmények önértékén túl, feltétlenül az, hogy elválasztja a társadalmi jelenséget az esztétikai produktumtól. Noha a kérdőjel mindkét esetben azonos szándékú és hatású, s nem is választható élesen külön egymástól, mégis egészen más tartalmú a két művészeti fronton. Míg a zene egy (vagy több) nem feltétlenül progresszív ízlésdiktátúra által elfoglalt, gyakorlatilag leigázott társadalmi réteget próbált kirángatni a nyálból és a porcukorból, addig a festmények a konvencionális üzenetek és megoldások kifigurázásával, zárójelbe*

tételével nem kevesebbet kíséreltek meg, mint felrázni a tét nélküli alkotásokhoz szokott közönséget jól kialakított és biztosnak érzett tespedt nyugalmából. Vagy magukat a kanonizált művészeket, vagy magát az önmagára kanonizálódó művészeti életet. Utóbbi szempontból veszélyes és bosszantó mindkét jelenség, a zene is, a festészet is. Mert egyik sem besorolható, mert egyikre sem húzható rá a megszokott címke, egyik sem rakható be valamelyik biztonságos skatulyába.

Az avantgárd sohasem skatulya, még csak nem is pontos gyűjtőfogalma mindazon művészeti törekvéseknek, amelyek a kialakított művészettörténeti, illetve művészetelméleti kategóriákba nem gyömöszölhetőek bele. Az avantgárdhoz erős egyéniség, egyéni bátorság, bátor konvenciótörési indulat, indulatos őszinteség, őszinte fel- és megmutatkozás, az el nem használt, fel nem használt (gyakorta művészetidegennek gondolt és tartott) elemek és kombinatorikák művészetbe emelésének naponta változó gyakorlata rendelődik hozzá. Az avantgárd nem végállapot, hanem folyamatos kísérlet a végállapot-közelség megközelítésére, de annak soha nem az elérésére. Az avantgárd ezért folyamatos mozgás, egyúttal állandóság, a mozgás és változás állandósága. Így lehet, hogy a zenekarnak meg kellett szűnnie, mert csak bizonyos ideig volt fenntartható a termékeny változás a működésében, míg a festészet – és nem győzöm hangsúlyozni, az azzal rokon művészeti megnyilvánulások – állandó megújulásra és – az egyéni jegyek megtartása mellett – folyamatos változásra képes alkotó tevékenység. Ismét egy idézet az egyik művésszel készített interjúból: *Annak idején, a XX. században az volt a művész feladata, hogy senkire és semmire nem figyelve, csak a belső hangjaira hagyatkozva valami olyat hozzon létre, ami még senkinek nem jutott az eszébe, vagyis ami senkinek sem kell. Árulkodóan pontos mondat ez, melyből két mozzanatot érdemes kiemelni. Egyik a belső hangok által vezérelt művészet, amely éles ellentétet feltételez mind a valóságot ábrázolni szándékozó művészet, mind pedig a társadalmi mondandókkal megterhelt alkotások között. A másik a *nem kell senkinek* csöppet sem sértődött, ellenkezőleg, önérzetes és átgondolt gesztusa, amely gyakorlatilag elutasítja a műalkotások áru-voltát, elhárítja a befogadók felé gyakorolt kötelező megfelelési kényszert.*

Itt most egy percre zavarban vagyok. Egy avantgárd kiállítást nyilván avantgárd gesztusokkal illenek megnyitni. Egy kád vízben ülve, vakító magnéziumlánggal a tenyeremben, ágyékkötőben felalá hullámszani a képek előtt, megkötözni magamat vagy a művészeket, akár a közönséget, angyalszárnyakkal a hátamon porszívóznom is lehetne közben, esetleg plafonról fejjel lefelé lógva, hátulról előre olvasni ezt a bevezető szöveget. Lehetne is, ha képes lennék rá – és az ilyesmikre –, meg, ha ezek a képek az avantgárd polgárpukkasztó vonulatához tartoznának. De feltehetőleg nem oda tartoznak. Valamennyi kép telítve van érzelmmel, a belső világ fénytöréseivel, különös alakzataival és mozgásformáival, szögletességeivel és lekerekítettségeivel. Régi mániám – s csak bízhatom abban, hogy a kiállító művészek nem sértődnek meg ezen –, hogy minden avantgárd gesztus mélyén valamilyen egészen finom, kimondottan érzékeny, romantikus vonulat munkál. Ezt a romantikus vonulatot persze a legritkábban sem lehet tetten érni, arra szolgálnak a műben felhasznált el- és felidegenítő eszközök. Ha ezek előtt a képek előtt is eleget ácsorgunk, a képeket uraló nem kevés fintor mögül valami átjön hozzánk a lefedett érzelmességből, az életszenvedésből, melynek ott kell lennie, hiszen miért is kímélte volna meg ezt a három embert, ha másokat meg egyfolytában gyötör, az emberi lényeg: a szenvedés és a szenvedély, és az ezekből fölállás. Így nem sajnálom a kádat, a magnézium vakító lángját, az ágyékkötő erotikus hullámszaniát, hogy nem kötözöm meg bevezető ürügyén a művészeket és a nézőket, nincs nálam porszívó, és a hátamra sem erősítettem angyalszárnyakat,

nem lógok denevérként fejjel lefelé a plafonról, és nem hátulról előre olvasom ennek a bevezetőnek a szövegét. Hogy egészen normális ember látszatát igyekszem kelteni. Nem teszek másként, mint ahogy a kiállító művészek tesznek: komolyan veszik a belső hangjaikat, és ha nem kellene senkinek, hát az egyik képen labdával játszó négy ördög valamelyike veszi meg őket. Vagy akár – éppenséggel mind.

Azt se gondolnám, hogy egy bevezető feladata az lenne, hogy elemezze a falakon látható munkákat. Némely megjegyzést, persze, azért tehetek. A három művész nagyon különböző világot teremtett magának, éles, karakteres elhatárolódással mind egymástól, mind pedig a nagyközönség által ismerhető piktúrától.

Ki a gyermekkor ideáját menti át a képekre, úgy, hogy közben a felnőttkor vacogása is átjárja a szemlélőt a képek előtt, előszeretettel alkalmazva a kollázs technika hatásait, piros lábasok között virágzik a zöld villa, maszkok hátterében megelevenedik a vonalas Rembrandt, a király klaviatúrákarján játéktanknak tetsző szerkezet halad felfelé, a széke alatt neki is a piros pöttyös labda, melleknek és női fenekének tűnő, s talán nem csak tűnő idomok egzisztálnak geometriai formák között, labdát kanalaznak tányérról, dobálnak egymásnak bábarcú, bábtestű emberek, zöld ujjak tartanak és nyújtanak meg zöld és múmia-gyolcsba tekert halottakat, míg a piros szív elmerül a tölcserben, vulkánok előtt trónoló piramis tövében, egy gémeskút szomszédságában éled meg egy Hány János-motívum Miska-kancsóra és Supermanre hangszerelve, törpék, halak, két lábon járó piros szív, széthasadt és összevarrt arcú arctalan emberek elroncsolódott játékinstallációk között...

Ki a gravitációt játssza ki, térben lebegtet székét, fejjel lefelé lógat kétféjú embert, köpködő kígyót tekergőztet az ég felé, kétféjú ufó-lényt ácsorogtat stabil anyát megidéző felirat-firka mentén, vad sárga világba belerakva, fekete térben embrionális lényeket mozgat, széttépett fejű nyuszikirály-jajgatást imitál lógó nyelvű kutyával, felemelt sámanujjakkal, csöüveglény-embert rak vörös térbe, sárga felhő után nyúló háromujjú sárga kézzel, ad két zöld pálmát Emóke és Eszter táruól nemi szervével és egy zöld Gézát, avagy cirkusz-művészeket megszégyenítő teljesítményként egy magába nyaló nőt, ráadásul, frivol magasságba is függeszti fel a képet...

Ki a formák tenyészetét teremti meg, sárga-fekete idomok fekete vonalak hínárosában, vonalak lényhálózatát mozgatja apró színtörések záporozásában, fekete vonal-lényt állít kék kapuba vastagon felrakott színorgiával körültapasztva, ironikusan bölcs és pimasz és provokatív mondatokat szerkeszt fekete körökbe fehér betűkkel, melyeket egy fecske emel a befogadói tudatba, lágy mályvaszín selymet hullat alá fekete-fehér kereszt-kompozícióba applikálva, lágy fekete selymet hullat alá vonal-applikációkhoz illesztve, s egy titokzatos fekete oltár-kompozícióban tűnődik el a fekete kompozíció teret elnyelő rendkívüliségén...

Anyag, forma, frivol ötletek halmaza, anyag és ismét forma és ismét frivolnak feltűnő, de annál inkább elgondolkodtató ötletek halmaza. Újabb idézet egy interjúból: *Én azért sem tudtam igazán avantgárd művész lenni, mert mindig fontos volt nekem az anyaggal való fizikai érintkezés. Azt gondolom, ezt mindhárom elmondhatják magukról. Ők hárman nem igazi, ők hárman valódi avantgárd művészek, akik folyamatos küzdelmet vívnak az anyag és a szellem, a matéria és a szellemes társításáért.*

Ha jól figyeltek, és ezt remélnem és feltételeznem kell, kiderülhetett az Önök számára, hogy messze nem az volt ezekkel a leírásokkal a szándékom, hogy elemezzem, legkevésbé, hogy megmagyarázzam a falon látható képeket. A görög filozófiában van egy tétel, amely szerint a szemlélődés ragadhatja meg egyedül a létező lényegiségét, az ítélet vagy a levont konzekvencia máris téves, hamis tartományokba viszi át az embert. Én tehát csak szemlélődtem, leginkább abból az irányított önfeledtségből, hogy felmutassam, ezek az avantgárd alkotások – szándékolatlan prózai címeikkel, megállás nélkül működő tömény ironiájuk mellett, azokkal némi ellentétben, vagy épp azoknak köszönhetően – teli vannak költészettel, még azt is megkockáztatnám, hogy a költészet rendezi őket avantgárd művekké. De ennél nem merészkednék tovább. Zárom egy utolsó idézettel egy interjúból: *művészet ott van, ahol valami képtelenség van. Ahol valami ütközés van. Legyen ez a sorvezetőnk a képek szemlélésekor: a képtelenségek között, mögött, fölött és alatt találjuk meg az ütközéseket!*

Zalán Tibor

Napraforgós körseta

A Veszprémi Turisztikai Nonprofit Kft. garantált városnézést szervez májustól decemberig, összesen tíz alkalommal. A túrákat profi idegenvezetők tartják, és bár a honlapon kétórás időtartamúnak hirdetik a programot, egy forró szombat délelőtt jómagam és egy lelkes fesztiváló bácsi négy órán keresztül róttuk a veszprémi utcákat.

Július 18-án reggel tíz órakor az Óváros tér macskakövei még fesztiválhangulatban izzottak. Meg voltam róla győződve, hogy a *VeszprémFest* miatt a városba látogató turisták tökéletes időtöltése lesz a városnézés, úgyszintén ingyenes a program, de az elviselhetetlen hőhullám távol tartotta a potenciális túrázni vágyókat. Mindössze hatan lézengtünk árnyékot keresve a programiroda előtt: egy idősebb budapesti pár, egy fiatalabb házaspár kamasz gyerekükkel és én. Szerencsénkre a garantált jelző biztosítja, hogy akár egy fővel is megtartják a túrát – ezt később saját bőrömmön tapasztaltam. De nem marasztalok el senkit – tényleg nagyon meleg volt.

Mivel a vár és annak környéke minden évben koncerthelyszínné válik a nyár bizonyos napjain, a szervezők úgy döntöttek, hogy a szokásos városnézés helyett inkább a Séd-völgyét járjuk körbe. Dr. Simon Katalin idegenvezető egy szál napraforgót választott magának mellé a megszokott színes idegenvezetős esernyő helyett, és még cukorkával is megjutalmazott bennünket, ha valamilyen kérdésére helyesen válaszoltunk. Kevesen lévén meglehetősen családias lett a hangulat, talán emiatt is igen közvetlen hangot ütött meg. Az embernek olyan érzése támadt, mint ha saját családjának anekdotáit osztaná meg velünk, beszéljen akár a Csikász, a Pósa vagy magáról a királyi családról. Kisujjában a város történelme. Az Elefántos lépcsőn át haladtunk a Jókai Mór utcán végig, át a Viadukt alatt, a Séd patak mentén egészen a jezsuita templomig. A völgyi büfében ért véget a hivatalos idegenvezetés, de töretlen lelkesedésünk láttán, önkéntes alapon tovább folytattuk – immár csak hármasban – a sétát. Miklós utca, Margit-romok, Szerelem-sziget, Püspökkert, majd a Buhim utcán fel a belvárosba. Több mint négy órán keresztül meneteltünk, diskuráltunk.

Szerettem volna az egész Veszprém-élményt megtapasztalni, így augusztus 8-án is jegyet váltottam. Akkor most legyen az említett szokásos városnézés. Turistának lenni a saját városomban – már a múltkor is olyan izgalmas volt. Nem akartam elhinni, hogy tényleg csak egyedül vagyok. Aztán fölbukkant újra a napraforgó és az azt kísérő mosoly, és megkaptam, amiért jöttem.

Belém hasított a felismerés, hogy a város történelmének részletesebb ismerete az én mindennapi jelenemet is újrajrja. Csak mert jelentéseesebbé válik egy-egy helyszín. Hogy ahol évenként csak egy parkolót láttam, ott valójában István király korában rendszeresen rendeztek piacot, és a beszélő köre állva mondhatta el mindenki nyűgét s baját. Ma már az a tér egy picit Hyde park a vár lábánál. Vagy a mindennapi ügyintézés házában egy olyan bácsi lakott, egy bizonyos Pósa, aki tanulásra biztatta a gyerekeket. Olyan helyeken sétálhattam, ahol valójában több százszor jártam már, mégis az új ismeretek révén új kontextusba kerültek a kövek, kapualjak, házfalak. És ez nagyon jó érzés.

Szántó Viktória

Térformálás mozgóképekkel

Romboljatok, hogy építhessetek várostörténeti animáció; *Idegenek köztünk élnek* – szocio/sci-fi/vj-show. Animáció: Áfrány Gábor és Tóth-Zs. Szabolcs médiaművészek, élőben kevert: Dj Titz. Veszprém, Stromfeld Aurél utca 5-ös ház fala

Felejthetetlen élmény volt múlt év őszén és ez év júniusában a Jutasi úti lakótelepen, a Stromfeld Aurél utca 5. számú házának függőleges téglalap formájú tűzfalára vetített szocio/sci-fi/vj. Egy lakótelepi tér teljesen átalakult az estében: a ház tűzfala vetítívászonként funkcionált, és a zene megtöltötte a teret, a közönség izgatottan és várakozással figyelte az éjszaka vörös-lila fényeivel díszített passe-partout-ban megjelenő képsorokat.

Séd, 2015. tavasz 30. old.

Az ízig-vérig kortárs műfajú látványshow helyszíne, a 300 négyzetméteres falfelület gigantikus mérete, az ebből következő motívumok aránya önmagában elementáris erejű, nemcsak

szavakkal visszaadhatatlan, de valójában természetéből adódóan – reprodukálhatatlan is. (Kicsit hasonlóan az építészethez, aminek sajátossága, hogy sem homlokzati rajzok, sem alaprajzok, sem fotók, sem makettek nem tudják az épített mű valóját, a külső és belső tereket visszaadni.)

Mindkét alkotóművész, Áfrány Gábor és Tóth-Zs. Szabolcs is a Magyar Képzőművészeti Egyetem intermédia szakán végzett. A „meghívó” összefoglalja a legfontosabb tudnivalókat:

„Várostörténeti VJ-show, gigavetítés 300 négyzetméternyi falra! Bizarr, különös hangulatú képözönben jelenik meg városunknak az a korszaka, amikor igazán a cementé volt a főszerep, rombolás és építkezés a múlt évezred végéről, több száz archív kép újrahasznosításával. Retró hangulat – csúcstechnika. Háromprojektoros, speciális képarányú vetítés. Találkozzunk október 17-én, pénteken este 7-kor, a Stromfeld Aurél utca 5-ös számú ház melletti füves területen! Animáció: Tóth-Zs. Szabolcs – Áfrány Gábor. A zenéről Dj Titz gondoskodik”

Az egész akció egy városrész egy korszakának történetét idézi, történeti fotók felhasználásával, mozgóképes animációval, improvizált zenével, sci-fi történetbe ágyazva, interaktív záróképekkel. (A KDOP-3.1.1/D2-13-k2-2013-0002 projekt keretében három programot valósítottak meg: 2014. szeptember 26-án a „Falra fel! Firkáld össze a házad” című fényfestést; 2014. október 17-én a „Romboljatok, hogy építhessetek és építsetek, hogy győzhessetek!” vetítést, és 2015. június 8-án „Az idegenek köztünk élnek!” vetítést.

Az első video címe, a „Romboljatok...” kezdetű szöveg a Kassák Lajos által szerkesztett *Ma* folyóirat egyik 1922-es számából átvett plakátszöveg, amely annak idején tükrözte Kassák elkötelezett társadalomérzékenységét. Kassák és köre odafigyelt a kor társadalmi valóságára, ebből a szellemi közegből nőtt ki és erősödött meg a magyar szociofotó. Munkaábrázolásait

a kuriózumkeresés és a konstruktív szerkesztés egyaránt jellemezte. A falvetítés első fejezetében mindig vissza is térnek a „munkaábrázolások” – de a sajátosságos, „monthy pythonos” megoldások a sztahnovista munka hősét monoton ismétlődő mozdulataival a futószalag vagy a fűrógép mellett idézőjelbe teszik, és minden „hősiesség” esendővé és groteszkké válik. A „romboljatok” itt tényleg rombolás volt, egy történeti városrész lélektelen szanálása, egy földrajzi adottság – hegy-völgy – megszüntetése, egyenesre dózerolása, egyéni arculat helyett házgyári lakótelep egyforma tömbjeinek telepítése. A kis házakat barázdákba beforgató masinák a függőleges kép harántcsíkjaiban haladnak, majd átadják helyüket az élőlényzerű képeket és házakat pottyantató daruknak. Megelevenednek a levéltárak és archívumok dokumentumfotói a felvonulásokról, a mereven papoló *Papelvtárs* láttán összeszorul a gyomrunk, ezeket a képeket némiképpen oldja a figura bábjátékká szelídített mozgása és a felhőn megjelenő Lenin-arcú kolosszus „házmag-vetése”. Nemcsak a régi fotók „hangneme”, de sokszor a szereplői is ismerősek – és mai eredménye is az: az uniformizált, ide nem illő kockaépítész.

Az alkotók hozzáállása, az abszurdba menő játék *idézőjelet képvisel*, és a finoman elhelyezett gegek, a ritmikus ismétlések, ezáltal a kiemelések megadják a sokszor groteszk alaphangot.

„Az idegenek köztünk élnek” líraibb, több szerepe van a színeknek-formáknak, talán még lazább a „története”, ugyanakkor hallatlanul lenyűgöző: felhasználja az érintőképernyős képkezelési technikákat (legyintve futnak tova a képek, vagy mutatóujjal és hüvelykujjal nagyítunk, kicsinyítünk), és mindezzel mintha azt érnénk el, hogy behatolunk az uniformizált lépcsőházakba, az ajtókhöz és a belső terekbe. De az ajtókat, miként az alkotók előtt, itt is sorra becsukják. Egy tízemeletes „skatulya” lépcsőháza, hiába lakhatnak benne annyian, mint egy falu egy utcájában vagy egy kisebbfajta faluban, nem pótolja a ház előtti kerteket, a kerítés előtti lócsákat, kispadokat, ahova kiülnek nézelődni az emberek a munka végeztével, vagy csak úgy várják az arra elhaladó szomszédot, akinek lehet köszönni, akit látva meg lehet állapítani, rendben van-e az egészsége, elmondja-e, mi újság a nagyobb családdal, vagy csak megbeszélni az időjárást. Hát

igen, az időjárás is mindig van, mindig lehet megbeszéltnivaló. Megelevenedik egy tízemeletes lépcsőháza vagy egy akármi-lyen lakótelepi panel lépcsőháza, de csak sematikus lépcsőket, sematikus ajtókat, sematikus figurákat látunk, nincs senkihez semmi közünk, mégis, mintha belelátnánk ezekbe az idegenek által használt terekbe, ahol, a cím szerint is „az idegenek köztünk vannak” – mindenki mindenkinek idegen, senkihez nincs semmi közünk.

Ami teljességgel szokatlan: az álló formátumú képkivágás. Ezeken a nagy felületű háttérken szálldosnak repülő, forognak antennák, vagy úsznak át balról jobbra, jobbról balra, majd mindkét irányban egyszerre rózsaszín, dekoratív madarak. És amitől egyértelműen felejthetetlen szórakozássá válik a video-dj vetítés megtekintése: az alkotópárosra jellemző humor. A belső tereket díszítő poszterek állatai ahogy megelevenednek, a méltóságteljes szoborpár figurái helyet cserélnek, a föld mint lengő lampion, laza az egész, könnyed és vidám, sokszor szeretnénk megállítani egy-egy mozgó „festményt”, és még nézni, elbűvölve az ötletáradattól. A záróképeken pedig meglepődve ismerhettük fel magunkat és a

mellettünk állókat a kép előterében – mint idegeneket köztünk.

Másutt rendeztek már „fényfestést” – részben reklámoknak, más virtuális épületfestésen óriási sikerrel szerepeltek magyar találmányok a tűzfalon. De ez a speciális történeteket is elmesélő, speciális képeffekteket felhasználó mű, amely adott helyszínre van komponálva, mindenképpen különlegesnek számít.

Szerettem volna egy beszélgetést lejegyezni, miközben nézzük a mozgóképeket. Kíváncsi voltam egy fiatalabb generációs szakember, Makai Bernadett véleményére, aki a Moholy-Nagy Művészeti Egyetemen többek között vizuális kommunikáció szakot is végzett, aki a lakótelepi vetítésre nem tudott eljönni, hogy mikre figyel oda, mit emel ki, hogy reagál az egészre. Megpróbáltuk együtt kis monitoron megnézni az *Az idegenek köztünk élnek* című filmet – és persze az „alapsztori” átjött, de egyszerűen elmondhatatlan volt a különbség a méret és a helyszín miatt a lakótelepi vetítés és a kis tévés képernyő között.

„Tök jó, hogy ilyen született ma Veszprémben.”

Gopcsa Katalin

A Cholnokyak mint

Cholnoky Jenő-megemlékezés; *A szülőháztól a Világvégéig* – városnéző helytörténeti séta, Veszprém, Cholnoky-émlékút, 2015. július 23.

Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata, A Magyarhoni Földtani Társulat Közép- és Észak-Dunántúli Területi Szervezete, a Veszprém Megyei Honismereti Egyesület, valamint a veszprémi Építők Természetbarát Sportegyesület hívott minket a Cholnoky Jenő születésének 145. évfordulójáról szóló megemlékezésre. Ezt követően a Tourinform Veszprém szervezésében városnéző történelmi séta indult, Fülöp Júlia és Rybár Olivér vezetésével.

A megemlékezés a szerteágazó, Veszprémhez több vonatkozásban is kötődő Cholnokyak közül kifejezetten Cholnoky Jenőnek szólt, születésének 145. évfordulóján. Ennek megfelelően a természet-tudós műveinek és életének jó ismerője, Rybár Olivér geográfus mondott emlékező beszédet, egyaránt kitérve a veszprémi vonatkozásokra és a tudományos jelentőségre, azt hangsúlyozva, hogy ez a kettő mennyire magától értetődően kapcsolódott össze Cholnoky Jenőnél. A beszédet a szülőház megkoszorúzása követte, az emlékezésre hívó testületek képviselésében.

Míndez figyelemre és tudósításra érdemes, kritikai lapunk szempontjából viszont az ezt követő városnéző helytörténeti séta és az úgynevezett Cholnoky-émlékút látszik izgalmas kezdeményezésnek. Az olyan szerencsés irodalmi emlékidézések példája jut eszembe, mint a James Joyce Ulyssesének leképezése Dublin reális terébe vagy a Kafka- és Hrabal-émlékhelyek Prágában. Egy-egy ilyen, tematikusan felfűzött séta, ha megtalálja-megteremtí az érdeklődő közeget, túlmutathat a tanulmányi

kirándulások kötelezően letudandó programelemén. A tanároknak is, az idegenforgalmi szakembereknek is folyamatos kihívás, hogy hogyan tegyék jó értelemben érdekessé, vagyis érdeklődést keltővé azt, ami a beavatottak számára magától értetődően az.

A Cholnokyak veszprémi kulturális idegenforgalmi „megfogalmazása” számtalan ilyen lehetőséget kínál. A Fülöp Júlia és Rybár Olivér vezetésével bejárt útvonal többet felvillantott ezek közül, és jól láthatóan mindkettejüket személyesen is megihlette a Cholnoky család, kiváltképpen pedig a három tehetséges fivér, Cholnoky Jenő, Cholnoky Viktor és Cholnoky László izgalmas története. Ebbe a történetbe Rybár Olivérnek nemcsak betekintése van, hanem otthonosan is mozog a helyszíneken és a családi viszonyokban, az ő kezdeményezése volt például, hogy Cholnoky Jenő munkássága és szellemi hagyatéka kulturális örökségként bekerüljön Veszprém Város Települési Értéktárába, és hasonló sétát is szervezett már. Fülöp Júlia pedig, aki tapasztalt és igényes idegenvezetőként az egyes helyszíneket turisztikai szempontból is megközelítette, láthatóan elmélyedt a Cholnokyak családtörténetében is, így a jelen túra többnyire helytörténeti érdeklődésű résztvevői egyes állomásokon több szemszögből is rátekinthettek városukra. A Kossuth utcai szülőháztól, a ménkűfogó házról meghallgatott ismertetés után a néhány épülettel feljebb található Trippauer-házig, a Cholnoky Jenő naplójában „csúnya nagy piszkos udvar”-ral jellemzett épületig léptünk vissza, aztán megint elhaladva a koszorúzás helyszíne előtt, elvonultunk a Virág Benedek utcai lakóházhoz, amelyhez a legtöbb és legpozitívabb Cholnoky-émlék köthető. Cholnoky Jenő önéletrajzának vonatkozó részét mindkét túravezetőnk előadásában meghallgathattuk: „Családi házunk kényelmes, nyolc szobás, nagy ház volt, kis udvarán óriási papiruszfa (Catalpa bignonioides) állt, sokat mászkáltunk rajta. Könnyű volt a Horgos utca felőli ablakokon is kiugrálni, ha éppen a leketanulás gyönyörei elől akartunk kissé megszökni, „levegőzni”. Rendszeren a Séd-völgyébe indultunk, hogy a sziklákon mászkáljak.” A Ranolder téren röviden megállva ellátogattunk a többek között Cholnoky-lakosztálya is büszkélkedő Hotel Historia igényesen felújított Toborzó utcai épületébe, aztán a Jókai utca törvényszék alatti részén eltűnődtünk, hogy melyik lehetett itt a Cholnoky-önéletrajzban említett Simoga-ház. Innen kapaszkodtunk fel az Óváros térre, majd a várfeljárati hajlatában megálltunk az egykori tűzoltólaktanya épülete előtt, amely Cholnoky Jenő elemi iskolai tanulmányainak is helyszíne volt. A házon Várnagy Ildikó Cholnoky Viktorról készített 1993-as domborműve látható – a múlt időre emlékeztető háttérrel. Innen, Jenő lába nyomát követve a piarista gimnázium épületéig mentünk, előtte még megtekintve a Veszprémi Pantheonban Várnagy Ildikó másik alkotását, A három Cholnoky domborművet. A piaristák nagy múltú épületénél a jobb sorsra érdemes komplexum múltját idéztük, a Cholnokyak közül ezúttal Jenő csínytevéseire esett a hangsúly. Végül a megfáradt társaság maradék része a Benedek-hegyen fejezte be a városnéző sétát.

Tanulásként megfogalmazható, hogy a Cholnokyakhoz kötődő tudományos és kulturális tartalmak több ilyen sétát is kitölthetnek, tartalmas élményeket kínálva akár korosztályonként, érdeklődési körönként is variálhatók. Egy-egy ilyen típusú program azonban pontos forgatókönyvet igényel, hogy a programhoz csatlakozók tudják, időben és tartalmakban mire számíthatnak.

városismereti háló

Egy-másfél óránál hosszabb séták esetében megfelelő pihenőkkel és a nevezetességek végigjárásán túl változatos programtípusokkal érdemes készülni. Az ismétléseket, üresjáratokat elkerülendő fontos, hogy a programvezetők egyeztessék a terveiket. Ha folytatódik és hagyománnyá válik a séta, valamiképp bele kell szólni az irodalmár Cholnokyak életművének értékeit, világát is. A polgári erényeket megtestesítő Jenőt könnyebben állítjuk a közönség elé példaképként, de érdemes figyelembe vennünk, hogy a bohém Viktor és László életműve kifejezetten kreatívan „hasznosítható” eleme lehetne egy kulturális városimáznak. Horribile dictu, akár egy Cholnoky-kocsmatúra is része lehetne a Cholnokyakhoz kapcsolódó kínálatnak, a témát kutató szakértők bevonásával, stációkként az egykori kocsmák helyszíneivel, pihenőként az egykoriak helyén működő maiakkal. A külső partnerek, vendéglátóhelyek bevonása dinamikusabbá teheti az ilyen sétát, de nem merülhet ki az adott helyszín érdekeinek érvényesülésében, netán reklámjában.

A jelen séta nem előzmény nélküli, a Cholnokyak emlékét többféle módon, többek között az Építők Természetbarát SE által szervezett Cholnoky-emléktúrával, hasonló városnéző sétával, különféle irodalmi megemlékezésekkel, tematikus folyóiratszám-mal, szoborral, a fent említett emléktáblákkal és más módokon próbálja ápolni az utókor. Ez a kezdeményezés jövőbe mutatóan kapcsolhatja össze az eddigi eredményeket és tapasztalatokat, a térbe kivetítve, séta által befogadhatóvá téve tudományos eredményeket, irodalmi-művészeti értékeket. Úgy vélem, hogy

a Cholnoky fivérek köré olyan komplex kulturális programot lehetne szervezni a jelen elképzelést folytatva, amelyben nemcsak a helytörténet iránt érdeklődők találnák meg a helyüket. A korszakkal foglalkozó irodalmárok körében egyáltalán nem fehér folt a Cholnokyak életműve, ráadásul mind László, mind Viktor novellái, nem kevésbé az életrajzuk alkalmas arra, hogy az igényes nagyközönség is kulcsot találjon hozzájuk. Fontos lenne, hogy egy így felépített programsor jó arányban vegyítse a kultikus elemeket a szakmaiakkal, a turisztikai nevezetességeket az ismeretterjesztéssel, hogy olyan formákat dolgozzon ki, amelyekkel nemcsak a Cholnokyakat kedvelő veszprémieket szólíthatja meg, hanem év közben sikerrel vonja be programjába a középiskolásokat és az egyetemi hallgatókat vagy épp a mostani megemlékezés időpontjában a Veszprémben utcazenélő fiatalokat. Az az életérzés, amelynek az utcaművészet által megformált szabadságát néhány estén át megkísérlik megélni az utcazene-fesztivál résztvevői, vágyként, témaként ott munkál Viktor novelláiban, modern szorongásaink előképei ott vannak László műveiben. Csak épp kevesen tudnak róla az utcán csellengők közül. A Cholnoky fivérek tudományos és irodalmi életművének élményszerűen befogadható felkínálása szép turisztikai, közművelődési, irodalom- és drámapedagógiai feladat. A jelen túra ötletgazdáinak elhivatottságát látva, minden bizonnyal valami hasonló irányba fogják vinni ezt a kezdeményezést.

Ladányi István

*Várnagy Ildikó: Cholnoky Viktor-relief, Veszprém, Vár utca 1.
Felavatva: 1993. május 15.*

A kékszeműek látják a vihart

Várnagy Ildikó Cholnoky-ábrázolásairól

Először 1998-ban láttam Veszprémben a Cholnoky Viktort ábrázoló reliefet. Később örömmel megismerhettem az alkotóját, Várnagy Ildikót is. Az egyetemi évek alatt találkoztunk néhány évfolyamtársammal, főleg Somogyi Laurával a műtermében, szellemi táplálékot, szeretetet kaptunk tőle.

Séd, 2015. nyár 35. old.

Befalazott copf stílusú ablak stukkódíszei kerekítik a domborművet. A copf szó a német Zopf-ból ered, elavultat, unalmasat jelent, eredetileg a női hajfonatokra vonatkozott. Ebben az egyébként gyönyörű környezetben minden, csak nem unalmas Várnagy Ildikó reliefje. A klasszikus környezettel való ütköztetés a posztmodern sajátos védjegye. Elsőre zavarba ejtő magának a műnek a műfaja, eltér a hagyományos síkdombormű megszokott megjelenési formáitól.

A bronzból készült munka mintha folytatná a copf hagyományt, legalábbis ami a formák organikus szerveződését illeti. Mindezt azonban sokkal erőteljesebben, jelek szövevényes rendszerében teszi. A megformálás módja rendkívül közvetlen, a kézzel alkotott szekvenciák egymásba olvadnak, rajtuk az alkotó ujjbegyének lenyomataival, amelyek kis csipkét, tarajokat alkotnak. Az egész látvány inkább egy organikus képződményre, talán koralltelepekre hasonlít leginkább. A kompozíció határai ugyanúgy keretbe foglaltak, mint maga az ablakmelyedés, tehát kép a képben, különböző korok rétegeit jeleníti meg, hangsúlyozva a folytonosságot. Központi motívumként Cholnoky Viktor portréja látható, nevének képversszerű megfogalmazásával. A körülötte megjelenő jelek egyetemes szimbólumok, mint a spirál, a kétirányú mozgás, keletkezés, bomlás szimbóluma, az egymásba kapcsolódó, szívalakot formázó emberpár, az állatvilágot jelképező kis figura a négyágú fa egyik ágán és a keresztet formázó madáralak, amely két, egymást metsző vonalból, tehát kijelölő helyzetből indul. Számomra egy statikus állapotból a mozgásba átmenő, az anyagot a szellemivel összekapcsoló jelként értelmezhető. A portré közepén helyezkedik el, amely azonban teljes mértékben szervesül környezetével, ideális egységet alkotva.

Várnagy Ildikó műveiben az anyag redukált formában van jelen, nem tűr meg semmilyen felesleges sallangot, mint ahogy

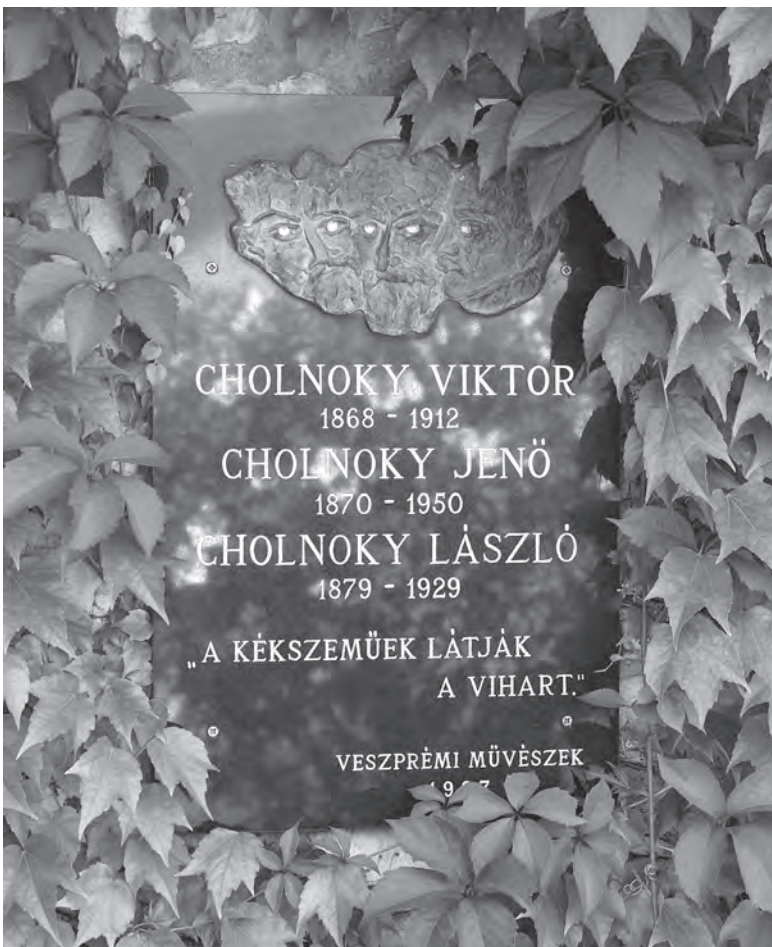

Várnagy Ildikó

a mintázás módja is az ősi társadalmak votív tárgyaihoz hasonlítható. Visszatért ahhoz az ősi hagyományhoz, amely nem tiltja a szobrok festését. De szigorú keretek között tartja, szűk színhasználat jellemzi, hagyja, hogy a felület ott és annyi színt vegyen fel, ahol és amennyit plasztikájából adódóan hordozni képes. A színezése mindig jelképes indíttatású. Vasból készült szobrainál a festékrétegen áthatoló korróziót a munka szerves részének tekinti, teret enged a változásnak.

Várnagy Ildikó másik, Veszprémben fellelhető köztéri domborműve a három Cholnoky testvért ábrázolja. A relief megformálása eltér az előző munkától, a vonalas ábrázolásmódot felváltja a foltszerű megközelítés, az anyag megmunkálása azonban ugyanolyan közvetlen marad. A kilencvenes évek nőművészei kezdtek el olyan kísérletező anyaghasználatot, amelyekre Várnagy Ildikó már a hetvenes években rátalált. A textil installációként, szoborként való alkalmazásától az agyag hagyományos konyhai technikákat idéző felhasználásáig számos példa van erre munkásságában. A három Cholnoky fivér csoportos portréja is mintha forró kőre dobott kovásztalan kenyér lapíthatott anyagából formálódna a szemünk előtt. Az egyes karakterek világosan különböznek egymástól, mégis mintha valami vég nélküli ismétlődés tanúi lennének, ahol nem az egyén, hanem a csoport együttes mintázata számít. Ezt megerősíti az ornamentikába hajló szemek, orrok, szájak ismétlődése. Leginkább a szemeké, amit a művész ki is emelt kék színnel, amelyek szinte külön síkként, pontokként jelennek meg. Az egymásba olvadt arcok lebegnek a fekete gránitlapon, amelyet kihangsúlyoz, ellenpontoz a fekete alapba mart vékony kis vájat. Ahogy Cholnoky kék szemei megjósolták a vihart, előremutató munkáival Várnagy Ildikó is rendelkezik a jövőbe látás képességével.

Halmi-Horváth István

CHOLNOKY, VIKTOR

1868 - 1912

CHOLNOKY JENŐ

1870 - 1950

CHOLNOKY LÁSZLÓ

1879 - 1929

"A KÉKSZEMŰEK LÁTJÁK
A VIHART."

VESZPRÉMI MŰVÉSZEK

1977

Belépés a múltba

Hősök kapuja Látogatóközpont. Veszprém, Vár utca 2.

Komoly várakozás élt bennünk, azokban, akik itt, a veszprémi várban élünk, dolgozunk, amikor pár éve bejelentették, hogy megújul a várkapu. Mivel naponta többször is átmegyek a vár kapuja alatt, különösen fontosnak tartottam, hogy az ide látogatók végre már a vár elején is elfoglaltságot találjanak.

A másfél évvel ezelőtti megnyitó március 15-én kissé esősre sikeredett, így az indulás szomorkás volt ugyan, de mégis nagy öröm, hogy túl voltunk az építkezésen, amely néha komolyan akadályozta a várba való bejutást. A kapu után a jegypénztár fölé épült betonfedés kicsit meghökkentően hatott elsőre, de ma már ez is hozzátartozik a városképhez. Sokat segített a kilátáson, hogy kivágták a fákat, így végre nemcsak télen – falevelek híján – élvezzük a gyönyörű panorámát, hanem egész évben.

A Hősök kapuja az 1930-as évek végén épült, eredetileg az első világháború áldozatainak emlékére. Ezt mindjárt a belépés után megtudhatjuk az első tablónál. Ezután virtuális kirándulásra hívnak minket a város körül. A túra erénye, hogy térképen is mutatja, merre járunk, viszont kicsit „szédítő” a látvány, mivel a folyamatos mozgás kicsit remegteti a képet, ezzel próbára teszi az érzékszerveinket. A videó egyébként grafika is kiegészíti, így megtudhatjuk, merre járunk éppen. Az útvonal bejárja a város látnivalóit, segít elindulni, és a honlapon is fent van a film. A szomszédos monitoron képeslapot küldhetünk, a kiválasztott grafikába beilleszthető a rólunk készült fotó. Választhattam, hogy szerzetes, pap, katona vagy földműves szeretnék-e lenni, aztán felfedeztem egy anyukát is a kutust néző kisgyerekekkel, ahogy épp egy katonával társalog. Az elküldött e-mail egy nap után sem érkezett meg a postaládámba, remélem, mások sikeresebbek a küldésben.

A kiállítás szövege négyzet alakú táblákra van írva, a körülötte lévő dizájn is ezt a négyzet alakot követi másik színben. A szövegek magyar és angol nyelven olvashatók. Az 1939-ben nyílt eredeti kiállítás az első világháborúnak állított emléket, a mostani kiállítás emellett az 1848–49-es szabadságharcnak, a második világháborúnak, valamint az 1956-os forradalom veszprémi történéseinek is. Közben egymásba játszik a múlt és a jelen. A kiállítás kurátora Tóth G. Péter volt, aki korábbi kiállításában is szívesen állította párhuzamba a jelenkori felvételeket archív anyagokkal.

A kiállítóhelyen jó arányban található meg a kiírások, és a monitorok sem túlzóak. Zavaró az lehet, ha a hangok egyszerre szólalnak meg, de ez nem veszi el az élményt. A földszinti kiállítóterben megismerkedhetünk az eredeti Hősök kapuja létrejöttével. Leírták a megnyitó történetét is, amely 1939. június 17-én volt. Érdekes, hogy az egy évvel korábban átadott völgyhíd „keresztelőjét” is aznap tartották, azóta viseli a Szent István Völgyhíd nevet. A Hősök kapuja ekkor nem volt hosszú életű, az eredeti funkcióját csak az 1940-es évek végéig töltötte be. Az 1950-es évek hanyattatásai után az 1960-as években rendeztek be itt vártörténeti kiállítást, de

ez az 1990-es évekre lepusztult, és 2005-ben bezárták. Végül 2013-ra a Laczkó Dezső Múzeum munkatársainak közreműködésével a múzeum kiállítóhelye lett, a Tűztoronnyal együtt. A két szinten lévő kiállításban haladva gyönyörű üvegablakok színesítik a kiállítótereket. A földszinten található két ablakon a várkapu két őrzőangyala jelenik meg, az emeleten pedig az ország és a város címere.

A földszinti monitorokon párperces archív felvételeket láthatunk, mutatva az évszámot is. Nagyon érdekesnek találom, hogy megnézhetjük, pár évtized alatt mennyit változott, szépült a városunk. A filmek hosszúsága még nézhető, magyar és angol feliratok segítenek a megtekintésben.

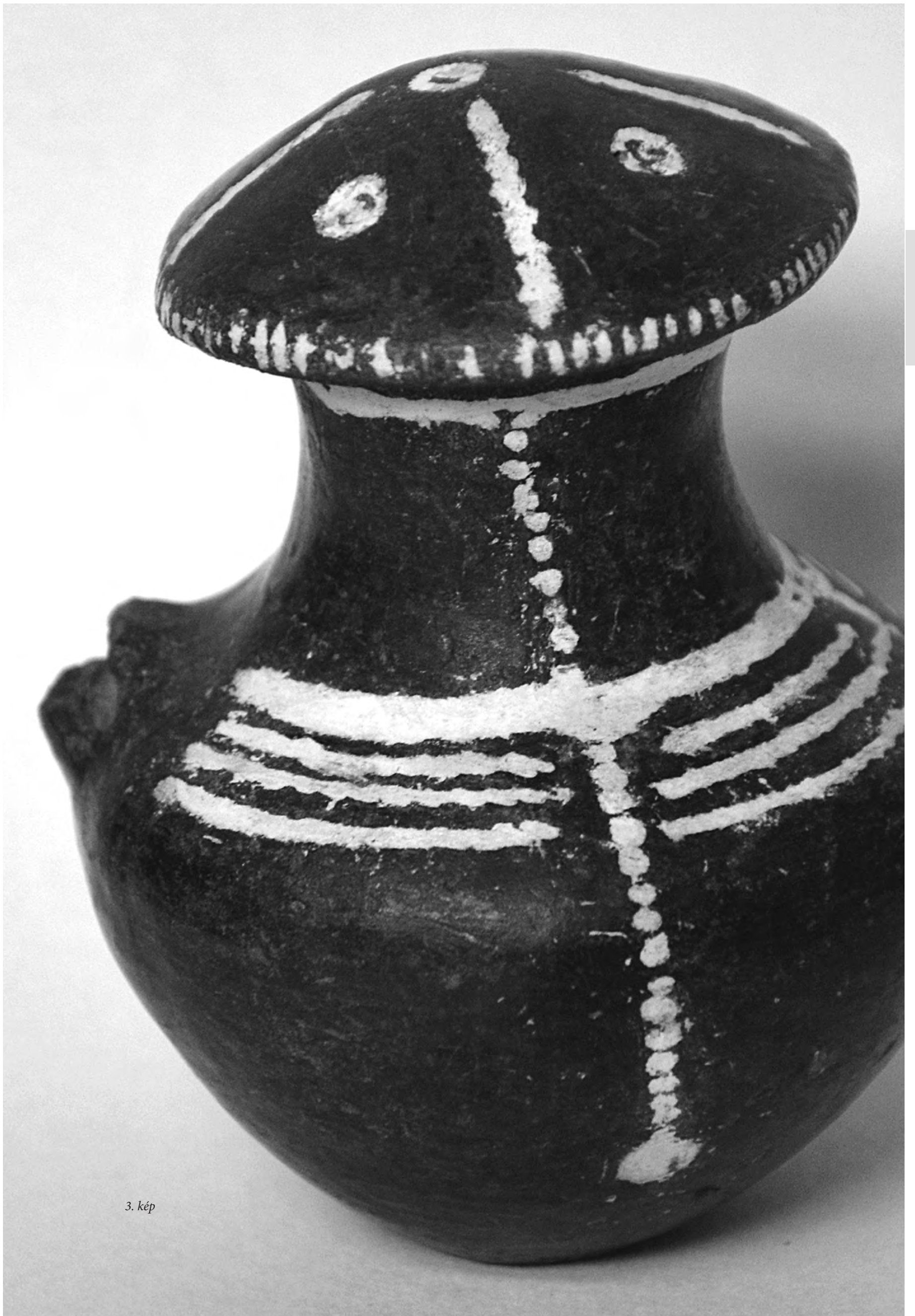
Ha felmegyünk az emeletre, a Hősök termében találjuk magunkat. A bevezető tablón megtudhatjuk, a cél az volt, hogy olyan történeteket, személyeket ismerhesen meg a látogató, amelyek/akik Veszprémhez kötődnek. Elsőként a Petrovics családról olvashatunk, Petőfi Sándor fényképe alatt kiderül, hogy a költő kevésbé ismert öccse katonáskodott Veszprémbe. A következő a szabadságharcos Kerényi Károly önkéntes, aki később Veszprém vármegyei tisztifőorvosa is volt. Majd Lukacsek János egykori ugodi plébános fényképe Klapka György tábornokról, akivel baráti kapcsolatban voltak.

Az emeleti érintőképernyős berendezéseken több dokumentumra, eseményre találhatunk. Ezúttal például megismerkedtem Francsics Károly borbély 1849. április 22-i naplóbejegyzésével. Itt az emeleten már kétmonitoros megoldások futnak. Az egyik kézre álló monitoron érintünk/választunk, szemben pedig megtekintjük a kapcsolódó fotó- vagy filmanyagot. A monitorok kezelése segítség nélkül azért nem olyan egyszerű, de a nagyon kedves teremőr megmutatta, mit és hogyan érdemes megnézni. Nagyon ötletes, amikor a régi és az új ugyanazon képben találkozik. Például a székesegyházunk eleje 1906-ból, a másik fele pedig napjainkból kerül elénk.

A monitorok között továbbra is hősökkel ismerkedhetünk, tovább haladva az első világháború felé: Ferenc József 1908-as veszprémi látogatása a hadgyakorlat idején, majd megtudhatjuk, hol harcoltak a veszprémi katonák a háborúban. A hátszaggal is találkozunk, a városban több hadikórházat is kialakítottak a sebesültek ellátására, némelyiket iskolaépületből. Aztán következik a második világháború, így 1944. március 15-e, amikor nagy ünnepséget tartottak, és a szónokok a háború mellett lelkesítenek. A monitorokon meghallgathatók a beszédek, láthatók az ünnepség képei. Pár nappal később már német csapatok vonulnak át a városon, majd hamarosan a zsidók gettóba terelése következik. Rövidesen elhurcolták őket, s nagyon kevesen térhettek vissza élve. A háború alatt a város a sok légitámadás miatt komoly károkat szenvedett. Megrendítő az összedőlt viadukt látványa. Aztán ott van Horányi Sanyi levele édesapjának, akit vár haza, de aztán ő lesz a háború áldozata. Ahogy haladunk tovább, 1956, majd az emigránsok Honvágy-dala hallatszik, vagy a Szabad Európa rádió szignálja, de belenézhetünk Mészáros Márta filmjébe is, a *Harangok városába*. A címválasztás okát nem kell a helyieknek elmesélni. A monitor melletti táblák 1956 veszprémi áldozatainak állítanak emléket. Az első áldozat, Szalai István, majd Brusznay Árpád, végül a veszprémi néma nőtüntetés története. Az emeleti kiállítóter galériaszerűen fut körbe, így a közepén elhelyezett üvegfalon keresztül leláthatunk az alsó szintre, ezzel is egyedi jelleget adva a kiállításnak.

Nem maradt más hátra, mint felmenni a tetőre, ahol már a kilépés előtt elképzeltük, mi vár ránk, mert a monitoron már láthatjuk a környékbeli látnivalókat. A kilátás általában szeles, a szél gyakran lobogtatja a város lobogóját, de a panorama kárpótol az esetleges kellemetlenségért. Ha visszamegyünk a lenti teraszra, a korábban már említett panorama mellett még a gyerekek kedvére is tettek. Be lehet bújni fényképezkedni egykori alakok mögé, vagy színes távcsőbe bámulni. S végül ott van a Várkapu ajándékbolt is, ahol veszprémi ajándéktárgyakat vehet magának a látogató. A veszprémieknek és az idelátogatóknak is öröm, hogy a várba belépve a múlt és jelen különleges kapcsolatával találkozhatunk.

Pálfalviné Ösze Judit

3. kép

Bronzkori csörgők

Mészbetéttel díszített csörgő, Laczkó Dezső Múzeum régészeti gyűjteménye, 1953.45.5.;
Edény alakú csörgő, Laczkó Dezső Múzeum régészeti gyűjteménye, 1955.51.93.; Madár alakú csörgő, Laczkó Dezső Múzeum régészeti gyűjteménye, 1955.51.155.

A 20. század első éveiben két veszprémi bronzkori lelőhelyről is került a múzeumba agyagcsörgő. Mindkét lelőhely temető volt, az egyiket a rendőrség közelében, a másikat a Hajnal utcában tárták fel. A bronzkor közepén, a Kr. e. 19–14. század között törzsfői központként működött a veszprémi Vár-hegy, a magaslati telepet kisebb települések és nagy kiterjedésű temetők vették körül. Ezek közül kettőben volt agyagcsörgővel eltemetett halott, ami figyelemre méltó, mert igen kevés ilyen leletet ismerünk a Dunántúlról.

Séd, 2015. tavasz 20. old.

Séd, 2015. nyár 14. old.

A csörgők tehát sírleletek, kicsi, 4–5 cm átmérőjű kerek, diszkosz vagy ovális, hordó alakú, agyagból készült, belül üreges tárgyak, bennük kavicsal. Vanak továbbá miniatűr edényt formáló csörgők is, a legjellegzetesebbek pedig a madár alakúak. Ilyen nagyobb madarak a Királyszentistván mellett a 30-as években feltárt bronzkori temető egyik sírjában voltak. Első pillantásra a csörgők nagyon hasonlóak, de nincs két egyforma közöttük. A kisebb csörgőkön a felfüggesztésre szolgáló fület találunk, a nagyobb madarak éppen kézbe illők. A hamvasztásos rítusú bronzkori temetkezésekben a sírba helyezett edények mellett voltak a csörgők. Ezek ugyanúgy agyagból formáltak, mint az edények, és ugyanolyan módon díszítettek, tehát ugyanazt a szimbolikát hordozzák. Nagyjából ennyi, amit a csörgőkről tudunk: meglehetősen ritka, sírokban előforduló, különböző formájú, szépen díszített, felvarrható vagy felfüggeszthető, zajt keltő kisebb tárgyak. A sírokban – ha vannak –, akkor egyszerre többet találunk belőlük. Kérdés, hogy mi célt szolgálhattak?

A régmúlt tárgyait valamiféle misztikum övezi a használatuk óta eltelt évszázadok/évezredek miatt, hiába tudjuk, hogy a maguk idején éppolyan használati tárgyak voltak, mint ma egy tányér vagy fazék. Vannak persze olyan régészeti leletek is, amelyekről sejtjük, hogy a misztikum már

használatukkor jelen volt. Sejtjük vagy feltételezzük, de tudni nem tudjuk. Az, hogy mi számít a kultuszgyakorlás során használt tárgynak, és mi bírt a maga korában különleges erővel, nehéz biztonsággal megállapítani. Az őskor szellemi világa nehezen megközelíthető terület, megismerésében kizárólag az anyagi kultúra szolgál forrásul. A régészet tipologizálja, osztályozza az anyagi kultúra tárgyait, összehasonlítja azokat, és a tapasztalt összefüggésekből vonja le a következtetéseket, rekonstruálja a régmúlt életmódot, végső soron az emberi viselkedést befolyásoló folyamatokat kutatja. A régészeti kutatás egyik alapvető feltételezése, hogy az anyagi kultúrában megmutatkozó tipológiai különbségek hatékony eszköznek bizonyulnak a társadalmi struktúra és kapcsolatok rekonstruálásához, a társadalmi kapcsolatok levezethetők az anyagi kultúra mintázatából. Az így nyert kép természetesen vázlatos, az őskori viselkedési formák megismerési lehetősége korlátozott, az anyagi kultúra alig ad bizonyítottnak mondható támpontot.

A probléma lényege, hogy a múlt elmúlt, a tárgyi emlékekben materializálódó múltat elválasztja tőlünk az idő múlása. Amit mi követünk, az a múlt ideája. Az adatok értelmezésében segít az etnográfiai analógia felhasználása. A néprajzi példák irányt mutatnak a régészeti jelenségek értelmezésében felmerülő sokirányú lehetőségek között, eszközül szolgálnak az őskori élet, a tradicionális viselkedésminták teljesebb megértéséhez, inspirációt adnak ahhoz, hogy megértsük a miénktől gyökeresen különböző múltat.

A bronzkori csörgők esetében a néprajz a sámánokat juttatja eszünkbe,

a csörgőt általában sámánpraktikákkal hozzák összefüggésbe. A sámán használ zajt keltő eszközt (dobot, csörgőt) a szellemek hívásakor, a sámán ruháján látunk csörgőket felvarrva. De miért gondolunk egyáltalán rituális eszközre, nem pedig hétköznapi tárgyra? Először is a madarak miatt. A madarak – kifejezetten vízimadarak – gyakran megjelennek bronzkori ábrázolásokon, fémedényeken, fegyvereken domborított mintaként, és készültek a csörgőkön kívül madár formájú edények, madárfejjel díszített tálak is. Mágikus, sámánisztikus rítusokban való használatuk valószínűsíthető. Ugyancsak a szakrális használatra utal a miniatűr edény alakú csörgő urna formája.

A csörgő a sámán kezében mintegy antennaként szolgál a szellemek hívásakor. A bronzkori csörgők ugyan apró méretűek, de tudjuk, hogy nem az eszköz fizikai méretétől függ az ereje. A kis csörgőket a sámán ruhájára felvarrva vagy a kezében tartott pálcára felkötve használhatták, a nagyobb madarakat kézben tartva csörgethették. Ha feltételezésünk igaz, akkor a törzsi központ két 3500 évvel ezelőtt élt sámánjának eszközeit ismertük meg.

Regénye Judit

1. kép: Mészbetéttel díszített csörgő. Veszprém, Hajnal utca 9., 1909. (Laczkó Dezső Múzeum régészeti gyűjteménye, 1953.45.5.)

2. kép: Mészbetéttel díszített csörgő. Veszprém, Hajnal utca 9., 1909. (Laczkó Dezső Múzeum régészeti gyűjteménye, 1953.45.3.)

3. kép: Edény alakú csörgő. Királyszentistván, X. sír, 1934. (Laczkó Dezső Múzeum régészeti gyűjteménye, 1955.51.93.)

4. kép: Madár alakú csörgő. Királyszentistván, XII. sír, 1934. (Laczkó Dezső Múzeum régészeti gyűjteménye, 1955.51.155.)

1. kép

2. kép

4. kép

Motívumkincs – mintaszerűen

Tulipán, pelikán, kígyó – A népművészet motívumvilága.

Laczkó Dezső Múzeum, 2015. június 20. – 2016. március 20.

A 2015. évi Múzeumok Éjszakája egyik eseménye a veszprémi Laczkó Dezső Múzeumban a *Tulipán, pelikán, kígyó – A népművészet motívumvilága* címmel megnyílt kiállítás volt, amelynek megálmodója, tervezője, rendezője Mészáros Veronika néprajzos-muzeológus. A tárlat rávilágít a népművészet páratlanul gazdag formavilágára, sokszínű, összetett, nemegyszer bonyolult motívumkincsére. Különlegessége ennek a kiállításnak, hogy eddig alig alkalmazott módszerrel úgy közelíti meg a népművészet emlékanyagát, hogy nem a tárgy típusokra, nem a funkcióra, nem a technikai jellemzőkre, hanem kizárólag a mintakincsre irányítja a figyelmet, amelyen keresztül végigvezeti az érdeklődőket a népművészetnek egyetlen tárlatba elhelyezhető együttesében, segítve benne a tájékozódást, eligazodást, rámutatva e gazdag tárgyegyüttes sokféleségére, valamint jellegzetességeire.

A teljes tárlat nyolc egységre bontható, egy-egy egységben az adott tárgycsoportra jellemző motívumegyüttest mutatja be úgy a rendező, hogy az uralkodó mintakincs ugyancsak egy-egy egységet képez. A bevezető tabló rávilágít a díszetlen és az ékített tárgyak használatára, amely összefoglaló egyben jó vezérfonalat jelent a látogatónak. Mondandóját a rendező minden alkalommal tárgyakkal illusztrálta.

A következő tárgycsoporttal a geometrikus ornamentikát döntően és leggazdagabban megőrzött tárgyak világába kalauzol a tárlat. Megtalálhatók közöttük a szobai és konyhai bútordarabok, a főző, továbbá a tároló cserépedények, víz- és bortartó faedények, szaruból készült tárgyfeleségek, gyermekjátékok, különféle munkaeszközök, de a díszített tojások, ünnepi textilek, bőrből készült pásztorkészletek egyaránt. Páratlanul gazdag, változatos, nagyszámú együttesről van szó. A tárgyak elhelyezésénél szerencsésebbnek tartottam volna itt, ha a négyzethálós tárlósor nem szakítja ketté a számokkal jól nyomon követhető, összetartozó együttest.

A harmadik egységet a növényi ornamentikát őrző tárgyfeleségek jelentik. Ez a díszítőelem rendkívül gazdag, hiszen a gránátalma nagyszámú változatát, a tulipánt, a szegfűt, a rozsmaringót, a sokszor meghatározhatatlan levélfüzéreket egyaránt magában foglalja. Ugyanakkor az is figyelmet érdemel, hogy a növényi ékítmenyeket megőrző tárgyak száma különösen nagy, mondhatni vetekszik az előzővel. Sokféle tárgyat ékesítettek velük, amelyből csupán csak válogatást kaphat a látogató, hiszen a kiállításnak helyet adó tér nem tette lehetővé a nagyobb számú emlékanyag bemutatását. Még így is árulkodik ennek az együttesnek páratlan gazdagságáról, amely szobai bútorokat (sarokpad, szekrény, láda, székek), edényfeleségeket, szerszámokat, mézes bábos ütőfát és mézeskalácsot, díszített tojást, szerelmi ajándékokat, viseleti darabokat, ünnepi, vala-

mint kultikus textíliákat egyaránt magába foglal.

Jó megoldás ennek a kiállításnak minden egységében az apróbb tárgyaknak nem szokványos tárlóba, hanem négyzethálós beosztásúba történő elhelyezése, jó tájékozódást biztosít a tárgy számozása és az ezt feloldó megnevezése, ámde ez több tárgynál nagy odafigyelést igényel. Ebben a kiállítási egységben nem kapcsolódik mindig egymáshoz a tárgy és számozása.

Külön egységként kezelte a rendező az életfa-motívumot magán viselő tárgyak együttesét, amelyek minden tárgy típuson felfedezhetők. Éppen ez vezérelhette Mészáros Veronikát, hogy külön együttesként mutassa be az emlékanyagot. Úgy vélem, hogy ez a minta önállóan alkalmazva vagy más motívumokkal megjelenítve – hiszen egy-egy minta aligha áll önmagában, többnyire mások társaságában jelenik meg, csupán hangsúlyosabban a többinél – beletagolódik a növényi ornamentikát megőrzött emlékanyag együttesébe.

A földszinti teremrészben elhelyezett kiállítás a galérián folytatódik. Itt a több ábrázolási csoportot magába foglaló nagy egységet, a figurális ábrázolásokat helyezte el a rendező, amelyen belül a negyedik bemutatott tárgycsoportot az állatábrázolásokkal ékesített tárgyak alkotják. Leggyakoribbak a különféle, valójában meghatározhatatlan madártípusok, továbbá a páva, a pelikán és a szarvas megjelenítései. Előfordul még az oroszlán és a griff is, amely minden bizonnyal címerállatként szolgálhatott mintául egykori alkotójának, de úri hímzéses és liturgikus textilekről ugyancsak megismerhették. Ebben az esetben is arra törekedett a rendező, hogy bemutassa azt a sokféle alapanyagú és funkciójú tárgyat, amelyeket ezekkel az állatalakkal ékesítettek, így a halottas lepedőket, párnahuzatokat, viseleti darabokat, konyhai textileket, bútorokat (pad, szék, láda, fogas), pásztorművészeti emlékeket (tükrös, borotvatok, gyújtó-

tartó, szarutárgyak, dobozok, képkeretek), cserépedényeket, kályhaszemeket, karcolt tojásokat.

A figurális ábrázolásokon belül az ötödik tárgycsoportot az emberábrázolások jelentik. Ez az együttes döntően betyárokat, huszárokat, a betyárok kedveseit örökítette meg, nagyszerű viselettörténeti adatokat hordozva megfogalmazásaival. Ezt jól illusztrálja a rendező remek válogatása a pásztorművészeti emlékből (tükrösök, borotvatartók, gyújtótartók, mángorlók, ivócsanakok), mézes bábos ütőfákból, cserépedényekből.

Hatodik csoportot alkotják az égitesteket magukon hordozó díszített tárgyi emlékek. Közöttük szerszámokat, munkaeszközöket (szőlőmetsző kés, szalu), bűrtörtöredékeket, viseleti darabokat, ágybeli textileket egyaránt megtalálunk, amelyek a holdat, a csillagokat, de döntő többségükben a napot őrzik felületükön.

A hetedik csoportban a vallásos motívumokat őrző tárgyakat mutatja be a tárlat, amelyek közül kiemelkedik a különös erőt sugárzó, fiait önnön vérével tápláló pelikán ábrázolása kultikus textileken (halottas lepedők). Lényegesen egyszerűbb megfogalmazásai láthatók a keresztnék, a szentségtartónak, amelyek mindennapi használati tárgyakon (borotvatok, járombélfa) fordulnak elő. Szenteket jelenítettek meg egy-egy szerszámon (Szent Miklós, Szent Flórián), az Istenanyát, a Születést mézeskalács ütőfán, de megtalálhatók bibliai jelenetek halottas lepedőkön, így a Bűnbeesés vagy Ábrahám és Izsák, az Agnus Dei (Isten Báránya) pedig mind textílián, mind karcolt tojáson előfordul.

Nyolcadik csoportba sorolta a rendező a nemzeti jelképeket hordozó tárgyak együttesét. Ezek az esetek döntő többségében a koronás címet láthatjuk. Nagyszámú és változatos tárgyakról van szó, így szürgallért, céhkorsót, pálinkás cserépedényt, csutorát, mángorlót, pipaszárat, mézeskalács ütőfát, kobaktököt, aratókoszorút, céhlámpa csúcspdíszét egyaránt megtaláljuk közöttük. Kiválóan mutat rá Mészáros Veronika közkelettségük okára a kiegyezést követő időszakban, amikor az 1848–1849. évi szabadságharc emlékét tárgyakba fogalmazva is őrizték.

A kiállításban az egyes tárgycsoportokat és jellemzőiket matematikusi pontossággal megfogalmazott, csak a leglényegesebb ismereteket nyújtó összefoglaló feliratokkal jelölték meg. A magyar összefoglaló mellett angol nyelvű fordítás is szerepel, amely kétségtelenül erénye a tárlatnak. Jó lett volna a tárgyak megnevezésénél is elhelyezni idegen nyelvű meghatározást. Ugyanakkor hiányolom, hogy bizonyos tárgyak esetében – mint a csobolyó, a járombélfa, a bokály, a tülök, a bakacsin – nem adott rövid meghatározást magáról a tárgyról a rendező, hiszen a mai látogatók többsége már aligha találkozott velük használati eszközként. Akár használat közben megörökített fénykép is elhelyezhető lett volna mellettük.

Külön értéke a kiállításnak a leggyakoribb motívumoknak (forgórózsa vagy svasztika, rózsa, tulipán, gránátalma, szegfű, szív, páva, pelikán, szarvas, madár, betyár) szöve-

ges és fényképes bemutatása, rövid, érthető, a lényegre rávilágító megfogalmazásban. Kinagyított és apró képek egyaránt segítik a látogató tájékozódását, de mindezek múzeumpedagógiai feldolgozást is többféleképpen lehetővé tesznek. Ámbár a tárlat címében szerepel a kígyó, a motívumok bemutatásából sajnálatos módon kimaradt, pedig több kígyót is megjelenítő tárgy szerepel a kiállításban, elegendő csak a pásztortobokra utalnunk, de megtalálható korsón, lepedőszélen egyaránt, utóbbin széllezárázó fektetett „S” mintaként. Ugyanígy hiányzik a rozmaring bemutatása, amely különösen viseleti darabokon fordult elő gyakran (kendők), de a népművészet tárgyain túl a népköltészetben is gyakori.

Remek ötletnek tartom a különböző színek alkalmazását a mintakincsben. Így barnával jelölte a geometrikus motívumokat, zölddel a növényi ornamentikát, narancssal az életfát, sötétzölddel az állat, kézzel az ember, sárgával az égitestek ábrázolásait, lilával a vallásos, pirossal a nemzeti jelképeket.

Nagyra értékelem még, hogy a rendező a ma alkotó népi iparművészekről is bemutatott tárgyakat, jelezve a folytonosságot, így Nesó Sándortól szarumunkákat, Bakó Ildikótól karcolt tojásokat, Szabó Lászlótól ékített bútorokat, Gáspár Marianntól bőrmunkákat, Baranyai Zsuzsannától városelődi, Szabó Adriennől finoman festett kerámiát, Pátkai Miklóstól mézeskalács ütőfát, Dobos Teréztől szötteket, szedetteseket, Luktorné Holló Évától bakacsint, Czeglédiné Budai Katalintól üvegeképet.

A kiállításához nagyszerű játékegyüttes kapcsolódik, amelyek a gyermekeknek gazdag ismeretanyagot nyújtanak, feldolgozva a kiállítást. Ezek a motívumkincsre épülő, annak meghatározását, elhelyezését segítő kockakirakó, oszlopkirakó (geometrikus és figurális ábrázolások), valamint kétféle puzzle lepedőrészlettel és szűrészlettel.

Őszintén gratulálok Mészáros Veronikának alapos kutatáson nyugvó kiállításához, a múzeum restaurátorainak gondos munkájához, a kiállításrendező csoportnak az igényes kivitelezéséhez. Minden látogatónak megbecsülő figyelmébe ajánlom a tárlatot.

S. Lackovits Emőke

Leghosszabb nappal, legfényesebb éjszaka

Szent Iván-éj a Buhim-völgyben. Kulcsár Ágnes kiállítása a Laczkó Dezső Múzeumban, 2015. június 20. – augusztus 9.

Különleges kiállítást láthatott a közönség közel két hónapon át a Laczkó Dezső Múzeum Látványkönyvtárában. A Múzeumok Éjszakája apropóján nyílt tárlat az év leghosszabb napjához, legfényesebb, egyben legmisztikusabb éjszakájához kapcsolódott, ahogy erre a kiállítás címe is utalt.

Kulcsár Ágnes művészetére a természetelmény, a növényi motívumok, a mikrokozmosz, a különböző dimenziók, az álmok, emlékek, érzések megjelenítése egyébként is jellemző, ezért nem meglepő, hogy az itt bemutatott téma is közel áll hozzá. Kollázsai, festményei, glóbuszai, korongjai, melyek az év e mesészerű éjszakájához kapcsolódnak, egyszerre jelenítik meg a fényt és az árnyékot, a világosságot és a sötétséget. Mindezeket túl pedig a valóság és az álom kapcsolódik itt össze, hiszen a Buhim-völgyről a saját kertjéből készített veszprémi fotók adják a kollázsok alapját, melyeken azután

különböző technikákkal különböző térformákat, stilizált növényi motívumokat, valamint a *Szentivánéji álom* című Shakespeare-dráma egy-egy alakját jeleníti meg vagy álmodja vászonra – mondhatnánk stílusosan. A vígjáték szereplői elevenednek meg a képeken, ahogy a művész látja, elképzeli őket. Megjelenik Puck, aki a drámában így szól önmagáról: „én vagyok az éj égi vándora”, valamint Zuboly takács és Titánia tündérkirályné is.

A képek természetesen Veszprémhez is kapcsolódnak abból a szempontból, hogy a Séd partjáról készített fotókat felhasználva jutunk el a végeredményig, ahol aztán a tündérvilág, a varázslat is megjelenik. A város, a Tűztorony világító alakja, a múzeum épületének vöröskő részletei, az otthont jelentő ház mellett csillagok, a Hold, növények, virágok, mesefigurák bukkannak fel az éjszakában. Tulajdonképpen nem helyszínhez kötött alkotások ezek, bár a cím ezt sugallja, sokkal inkább valamiféle belső történésről beszélhetünk.

Az éjszakát ábrázolni, megjeleníteni nem egyszerű feladat, de Kulcsár Ágnes ezt a nem mindennapi feladatot is megoldotta. A sötét tónusú képeken is átsejlik a derű, a vidámság és egyfajta sejtelmesség. A címek is sugallják annak a világnak a hangulatát, melybe elkalauzolnak minket. A varázsló kertje – a ködös, titokzatos erdőrésszellettel, melynél a keret is a kép része, jelzi, hogy nincs határ, nincsenek korlátok; a Zuboly álma – amely a vígjáték egy részének feldolgozása, egyszersemind Apuleius *Aranyszamarát* is eszünkbe juttatja. Az allegorikus és narratív elemek Chagall szürrealista meseillusztrációit és

az 1939-es *Szentivánéji álom* című festményét idézik. A szerelem és vágyakozás érzése jelenik meg a *Happiness dream* című kollázs légiiesen könnyed nőalakjában.

Az álmok és a határtalanság érzése mellett jelen van a teljesség is. A glóbuszok, az Orion és a Galaktika nem csak a Föld egészét, de azon túlmutatva a mindenséget sugározzák. A *Kerek világ* című korong a kék és zöld árnyalataival az ég és föld összekapcsolódását mutatja. Két oldala pedig az ellentétek hangsúlyozására épül.

Érdekes megvizsgálni, hogy Kulcsár Ágnes képein adott a valóság – a felhasznált fotó által –, annak egy kiragadott, kimerevített pillanata, majd ez a megörökített pillanat miként fordul át egy másik szférába azáltal, hogy a művész összekapcsolja a különböző technikákat, és a fotót mint alapanyagot használja a képek létrehozásához. A végeredménynél a fotó már nem mint önmagát meghatározó médium van jelen, hanem az egész részévé válik. Ezáltal a néző sem a valóságot akarja látni, hanem a mögöttes tartalom vagy belső indíttatás kerül előtérbe. Különleges vizuális ábécének is tekinthető mindez.

Kulcsár Ági képeire tökéletesen igazak Susan Sontag szavai: „Minden egyes pillanatot valamiféle rejtélyességgel ruház fel, és egy-egy rabul ejtett élményt” ábrázol műveiben. A képeket nézve feltehetjük a Shakespeare-drámában is elhangzó kérdést: „De hát ébren vagyunk? Tudjátok azt? Úgy rémlik, egyre alszunk, álmodunk.”

Dohnál Szonja

Eszmények vagy art factory?

Birkás Ákos kiállítása, Veszprém, Csikász Galéria, 2015. június 20. – szeptember 26.

„Azóta is azt kérdelem magamtól, építmény-e vagy út az ember pályája? Ha építmény, akkor elég csáléra sikerült. Ha út, akkor talán még van esélyem” – tűnődik Birkás Ákos a Sasvári Edittel készített 2006-os beszélgetésben (*Építmény vagy Út? Beszélgetés Birkás Ákossal*, Birkás Ákos, *Művek/Works*, LUMU, 2006.)

Birkás egyik nagyon szimpatikus vonása a sokszor önkikezdő őszinteség. Néha úgy érzem, van ebben egy kis álszerénységből származó programszerűség is. A beérkezett művész elejtett mondatai, aki görcsös kapaszkodás nélkül ül már az ormokon. Az idézet azonban nagyon fontos kérdést vet fel, amely valójában arról szól, hogy a technokrata vagy az oly makacs módon rögzült egzisztencialista utat járja-e a festő? Az egzisztencialistát nem kell bemutatni, hiszen tele van vele a 19. és 20. század, akinek nyögvenyelős fordulatait, átkínlódot korszakait még a szubjektum parancsszavai vagy a történelmi katalizmák, politikai fordulatok formálták. A létrejött mamut életművek hitelét ezért a művekben tetten érhető sorsmilió adta. Ezt ma már senki nem kéri számon. A felcsiholt eszmények csapongó inspirációival szemben a technokrata az életképes brandet keresi. A művésztől a műre terelődött a figyelem, ami nem más, mint egy jól felépített ipari gépezet produktuma, műtőszobával és szakképzet bábakkal. Ez a produktum persze lehet maga a művész is, ha elég következetes. A belőtt koordináták és az igények figyelembevételével szinte bárki építhet életművet, ha ismeri a szabályokat és elég tehetséges.

Persze az nem kérdés, hogy Birkás elég tehetséges volt-e és kiismerte-e magát az art factory boszorkánykonyhájában, de az igen, hogy megbarátkozott-e valaha a felépíthető életművek sikerével. Generációjából és erkölcsi alkatából adódóan is félúton maradt az egzisztencialista és technokrata művész típus között. Ezt bizonyítja oeuvre-jének izgalmas sokszínűsége, riportjainak csapongásai. Egyik gondolatában még az arisztokrata Ferenczy Károlyt eszményíti, a másikkban pedig arról beszél, hogy 12 db képet kell festeni egy évben a biztos megélhetéshez (Dékei Krisztina: „*A meghalás anyagilag megmentett*” – Birkás Ákos festő, *Art-magazin* 2010/4. 34–37.). Egyre inkább az az érzésem, hogy Birkás bármilyen tudatos és önreflexív, valójában utat jár be, és nem építményt rak össze. Annak az építésznek a kanyargó útját járja, aki nem tudja, melyik lábára álljon: a csodálatos sikeres korszerűségű vagy az eszményekre figyelő, önelvesztő és a végén megdicsőülő művészére? Nagyon igazságtalanok lennének, ha ennek a döntésnek a súlyát lesöpörnék az asztalról.

Nekem a veszprémi kiállítás ebből a szempontból bizonyító erejű volt. Birkás a csodálatos sikeres korszerű építmény külső falait szigeteli. Miközben nagyon jó ránézni ezekre a képekre, mégis van

Fotó: Nagy Lajos

bennem egy kis romantikus csalódottság. Mikor engedheti meg magának egy művész, hogy teljesen szabad legyen, ha nem hetvennégy éves korában? És ki engedheti ezt meg magának, ha nem Birkás Ákos?

Mikor végignézttem a gyanúsán szelős termeket a Csikász Galériában, az az érzésem támadt, mintha a birkási minőség és festői érzékenység csak illusztratív lett volna jelen egynéhány képen. A jól ismert kerettémák már-már megidéztek az ismerős minőséget, de sok képnél maradt hiányérzetem. Az alkalmazott festői tudás, a rutinszerű megoldások, a hanyag befejezetlenség elfogadható számos esetben, de nem akkor, ha a művész magasabb rendű esztétikai programot képvisel. Persze ez a program nincs hivatalosan deklarálva Birkásnál (sőt!), de számomra egyértelmű a megléte. A művész mély festészeti kultúrája és egyedülálló valószínűsége sem engedi más irányba. Nem tudott vagy nem akart olyan festészetet csinálni, amely ezek nélkül is működőképes lehetett volna. Éppen ezért Birkás számomra elsősorban csak élményfestő. Hiába fotózott hat évig, hiába ideologizálja túl korszakait és fordulatait, azok csak egy izgalmas intellektuális zsonglörködés maradnak, és nem válnak igazi koncepciókká. Ahhoz, amit Birkás legjobban csinál, nem kell sem ellenkultúra, sem a B kategóriás fordulatot igazoló teória, sem polgári Magyarország, sem annak hiánya, sem etnikai probléma. Sőt! Ami a művész legjobb képeit kiszívta, az az érdeklődő műkereskedelem és a galériás világ vákuumereje.

„Nem csak a régi stílusok felidézése jelent visszalépést, nekem a közvetlen optikai megfigyelésen alapuló élményfestés is gyanús” – mondja a már idézett, Sasvári Edittel készült beszélgetésben. Birkás mindig ágált a póre festészeti program ellen, de legjobb képein mégis ez az, ami ágaskodik. A figurális fordulatával (2000) egy időben jelentkezett az úgynevezett Sensária csoport is, melytől annak erősen hangsúlyozott konzervatizmus miatt érthető módon húzódozott. A különös időbeli egyezés ellenére sohasem mosódott össze Birkás munkássága a fiatalok puritán hitvallásával. A l'art pour l'art vagy esztétizáló festészetet teoretikusan mindig védeni kellett. Programnak túl törekenynek és kevésnek bizonyult egy olyan században, ahol a művészetnek hol a társadalmi reformok, hol a totalitárius diktatúrák, hol a tudományos-technikai fejlődés töretlen optimizmusa fölé kellett égboltot festeni. Egyedül az észak-amerikai féltke fogyasztói és populista társadalma tudta az absztrakt festészetet mint csupán az önkifejezés médiumát a zászlójára tűzni. Európában s főleg a baloldali progresszívek körében ez is túlterhelt volt világmegváltó pátosszal. Birkás legerősebb oldala a festeni akarás, de hogy ez ne legyen túl unalmas credo, folyamatosan csontot dob a zsurnalisztáknak is. Sőt, mint jó tollú zsurnaliszta maga is tematizálja és kommenteli saját munkásságát. A benne csodálatos műhelymunkát – amit, valljuk meg, eleve csak egy szűk réteg képes értékelni – hivatott felbruttósítani a folyton táguló témavilág a fejektől az iszlámig, a technokrata hétköznapoktól az utóbbi idők ellágyuló önarcképeiig. Mind izgalmas felvetés és remek kompozíció, de ahogy a veszprémi példa is mutatja, akkor igazán működőképes, ha végig van festve a műhelymunka áhítatával.

* * *

Eddig írtam a cikket, mikor elkezdett zavarni saját hangneme. Újraolvastam és megdöbbentem az elégedetlen követelőzésemen. Újra megnéztem a képeket, és átolvastam a fellelhető interjúkat. Hát mit kérek én számon a művészen? Csak nem saját eszményeim, amelyeknek én sem tudok megfelelni? De jó lett volna egy nagy tehetségben együtt látni egy mára szinte járhatatlan út tanulságait. Rájöttem, rossz nyomon járok. Ezért veszélyes festőnek festőről írni. Felállítottam a Pictor Doctus hamis követelményrendszerét Birkással szemben, aminek ő ellenáll. Vagy nem tud, vagy nem akar ennek megfelelni. De ki is az, aki bírja ezt a sok áhítatot és emelkedett

szakmaiságot? Ki engedheti meg magának, hogy ezeket tűzze Don Quijote módjára zászlórúdjára? Kit érdekel mindez, ha a bátorságért nem tüntetnek ki, és a gyávaságért nem kergetnek el? Mi értelme egy szakmán belül különbséget tenni, ha az egész iparág elvesztette társadalmi súlyát és jelentőségét?

Ez az, amit Birkás a maga szofisztikáltabb műveltségével sokkal jobban megsejtett, mint akár két generációval fiatalabb kortársai. Hogy tudniillik művészet még van, de művész már nincs. Ma nem az a kérdés, hogy egy művésznek elég-e csak festeni, vagy esztétizálni, vagy kell a teória vagy nem, hanem, hogy egyáltalán elég-e csak művésznek lenni. Ezért küzd Birkás a Pictor Doctus szerepe ellen. Azok nem tudják a kultúrsebeket meggyógyítani. Aki ma csak művész, az nem látszik. Kétségbeesetten ugránozhat fölfelé, de a kisujja sem lóg ki a szobatudósok belterjes tengeréből. Birkás nem akar elsülyedni, ezért egész személyiségével lép a porondra. Ír, kutat, magyaráz. Felolvas, előad, és utána bevesz néhány stiláris hajtúkanyart. Definíciókat gyárt és zsonglörködik műveltségével, kiköltözik és hazajön. Európai ablakot nyit a magyar égre, közép-európai ízt kever a nyugati menübe. Nem elégszik meg azzal, hogy profi beszállítója legyen az art factorynak, de nem akar idejétmúlt ideológiákat sem dédelgetni. Tudja, hogy nem kell minden képet jól megfesteni, elég csak néha bizonyítani a tudást. Nem akar beleragadni a jó festő öntetszelgő szerepébe. Izgalmas, váratlan és meghökentető, akár egy közéleti celeb. Egy figyelemhiányos környezetben küzd nemcsak magáért, hanem az egész iparágért. Nem riad vissza semmitől. Ha kell, fedetlen altestét nyomja a dekoncentrált néző arcába. Birkást nem elég nézegetni! Olvasni, hallgatni kell tőle. Beszélgetni vele és követni zezugos fordulataiban.

Ha csupán a jó festőt, a nagy gondolkodót, a következetes brand-építőt, a külföldön is híres magyart keressük benne egyesével, csatlakozni fogunk. Birkás egész személyiségével akar reprezentálni egy olyan embertípust, amit régen úgy hívtak, „a

Fotó: Nagy Lajos

szellem embere”, és amihez elég volt csak festőnek, írónak vagy tudósnak lenni. Most, hogy ezek a dinoszauruszok kihálóban vannak, látunk valakit, akinek, remélem, sikerül egy fiolányit átmenteni a régi világból a klímaváltozás utáni időkbe.

Földesi Barnabás

Mire a levelek lehullanak...

„Imádkozzék édes Hazánkért...!” *Levelek Laczkó Dezső piarista házfőnökhöz, főgimnáziumi igazgatóhoz, a Veszprémvármegyei Múzeum igazgatójához az I. világháború idejéből, 1914–1919.* Összeállította: Rainer Pál. Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém, 2015.

A kiadvány, miként az alcíme is jelzi, az első világháborúról történő megemlékezések sorába illeszkedik, a 100. évforduló apropóján idézi a kiadó múzeum alapítójának emlékét, s a neki írt háborús tárgyú levelek által az egy évszázaddal ezelőtti háborús idők viszonyaiba, közgondolkodásába is betekintést ad. Első látásra szokatlannak mondhatnám azt is, hogy indokolatlannak látszott egy ilyen kötetkonceptió, amelyet csak az évforduló múltó apropója igazol, hiszen a szakmai érdeklődők számára egy ilyen elképzelés szerinti kötet kevés és csonka, a nagyközönség számára pedig nehezen kontextualizálható az udvariassági formulákkal

terhelt korabeli levelek világa. Laczkó Dezső teljes levelezésének valamiféle rend szerinti kiadása a múzeum ésszerű és szükséges vállalása lehetne, gondoltam, hiszen mind a tudós, mind az intézményalapító, mind a pedagógus s egyáltalán egy gazdag életművel, társadalmi kapcsolatokkal rendelkező múlt század eleji veszprémi értelmiségi levelezésének szélesebb körű megismerése minden bizonnyal hozzájárul az egyre távolodó és egyre idegenebb elmúlt századforduló világának jobb megismeréséhez. Gyanakvásomat erősítette a kötet viszonylag csekély terjedelme és ahhoz képest sok nevet felvonultató tartalomjegyzéke, amely azt a veszélyt jelezte, hogy nem fogunk képet kapni az egyes kapcsolatok jellegéről, mélységéről, és mindegyik levél megmarad a maga töredékes elszigeteltségében. Jól tudom, nem kevés előítélet ez egy olvasás megkezdéséhez.

Belül kerülve a kötet világán, azt kell mondanom, hogy izgalmas, tanulságos s ekként önmagát indokló könyvet kaptunk ezzel a levélgyűjteménnyel, amely túlmutat a Laczkó Dezsőnek történő emlékkállításán, de az egyes levelek érdekességén is.

A kötethez Rainer Pál muzeológus, a kötet szerkesztője írt tényszerű, a kötet tárgyát körvonalazó és a levelek címettségét, Laczkó Dezsőt bemutató előszót. Az előszó is, ahogy az egész könyv is gazdag jegyzetapparátusával önmagánál jóval nagyobb szövegekörpuszok felé nyit, és bőséges adatolásával nemcsak a jelen le-

vezés befogadását teszi lehetővé, hanem további kutatások támpontjául is szolgálhat. Az előszó egy igencsak erős életrajzi-filológiai érvet is felhoz a kiadvány mellett, idézve Laczkó rendtársának, Szűcs Imrének 1933-as megemlékező cikkéből a jelen kötet tárgyára vonatkozó sorait: „Ugyanezt a meleg, hálás érzést találjuk azokban a sok százra menő harctérről küldött levelekben és lapokban is, melyeket ő olyan szerető gonddal őrzött meg abból a célból, hogy hőslélekű volt diákjaink harctéri életének, vagy hősi halálának megírásához adatokul szolgáljanak.” Igaz, a fennmaradt levelek száma jóval kevesebb, mint az idézetben említett sok száz, de a hivatkozásnak így is van némi feladathagyományozó jellege, amely önmagában is indokolhatja a levélhagyaték ilyen jellegű feldolgozását. A jelen formájában megvalósult kiadvány persze enélkül is indokolja létét.

A könyv nem a levelek időrendjét követi, hanem a levélírók családnevének betűrendje szerint csoportosít. Az anyagtól szinte független elrendezés csak az egy szerzőtől származó levelek összefogását teszi lehetővé, illetve megkönnyíti a könyvben való eligazodást, ugyanakkor azzal, hogy nem kíván valamiféle szervezettebb rendet rekonstruálni, pontosabban fogalmazva: történészként létesíteni, csökkenti a kötet használati értékét, és megnehezíti a valamennyire is élményszerű befogadást. Az időrendben történő publikálás mindenesetre annyira magától értetődő lehetőség, hogy az előszóban

megérdemelt volna egy mondatot a betűrendes közlés indoklása. Az egyes leveleket a levélírók alapos, részletgazdag életrajza vezeti be, a főszövegnek a levelekkel egyenrangú részeként. A kötet használatát ugyan ennél rövidebb életrajzok is bőségesen lehetővé tették volna, de jelen formájában, az adattár jellegén túlmutatóan is izgalmas képet adnak a sokféle életútról, amelyek egy-egy időszakban metszették a kötet „főhősének” életét. Így tekintve a kötetre, laikus olvasóként hiányolom, hogy Laczkó Dezső válaszlevelei, az utolsóként közölt levélváltást kivéve, nem képezik a kötet tárgyát.

A jelen levelek íróinak címzett levelei föltehetőleg jórészt elkallódtak, de ahogy az előszó megfogalmazása szerint a hozzá írt leveleken kívül „némi egyéb, szorosan témánkhoz kapcsolódó matéria” is helyet kapott a múzeum anyagából, úgy a Laczkó által írt, az I. világháború időszakából származó levelek is teljesebbé tették volna a kötet által felvázolt képet. Lóczy Lajos hallatlanul izgalmas levelezése is kilóg a koncepcióból, a neki írt válaszlevelek talán még izgalmasabbá tehetnék volna a könyvet. Nem tudom persze, hogy Lóczy levelezése megőrződött-e, illetve a neki írt levelek fogalmazványai föllelhetők-e a Laczkó-hagyatékban.

A kötet külön erénye, hogy szűkszavú, pontos, szakmai szempontból hibátlan jegyzetei, egységes rend szerint készült életrajzai egy-egy pillanatra láttatni engedik a kötetet összeállító kutató személyes érintettségét, szakmai és emberi elkötelezettségét is, jelezve, hogy Rainer tisztában van azzal, hogy a szakmai módszerek használata, az objektív megközelítésre törekvő történelmi szakmai hozzáállás mögött mindig aktív a történész ember teljes személye, és minden történelmi feltáró munka egyúttal a történelem létesítése is. Példás jegyzetanyagából talán csak a jelen kötet tárgyát nem képező vonatkozású, szakmai szempontból megkérdőjelezhető 115. számú jegyzet lóg ki zavaróan.

A közétett levélgyűjtemény a személyes közlést kizáró, az egyetlen lehetséges üzenetet a monarchia hivatalos nyelvein nyomtatott formában tartalmazó tábori levelezőlapoktól a tisztelettudóan formális, ámde szeretetteljes diák-tanár viszonyt jelző rövid leveleken át az évődően baráti, az életelözményekből táplálkozó, részletgazdagabb levelekig terjed, kiegészítve néhány, a kötet tárgyához tartozó fotóval és rajzzal. Ily módon érzékelhető a viszonyok és körülmények sokfélesége, látható Laczkó Dezső sokirányú nyitottsága, a hozzá írt levelek hangneme a levelek írójáról és a címzetről is sokat elárul. Komplet világ és a zűrzavaros időkben is derűs gondolkodásmód sejlik föl például Biloveszky József levelezéséből, akinek friss menekültként, életének és pályájának kritikus időszakában is van lelki ereje játékos és önironikus Petőfi- és Göre Gábor-utalásokkal zárni a levelét: „Hja de az embert vágyai vezérlik ö. m. a f.” A „Hja” mondatkezdéssel már egyébként is aláasott magasztos Petőfi-idézetet

végképp önironikussá teszi Gárdonyi Göre Gáborának a boldog békeidőket is erőteljesen megidéző, „emblematis” levélzárata. Mindössze két rövidke levelezőlapja ellenére ugyancsak érdekes figurának és jó stílusú levélírónak látszik Csekme Károly főhadnagy is. De Vinglman Pál (akit a piarista rendház szolgáljaként vél azonosítani Rainer) tiszteletteljes odafordulása vagy Lennert Ferenc múzeumi altiszt szűkszavú, ismétlődő levélformulákból építkező, de rendszeresen küldött levelei és a múzeumügy iránti elkötelezettsége egy sajátosan meghitt kapcsolatrendszerre láttatnak rá.

A gyűjtemény számomra legtanulmányosabb, ugyanakkor leginkább megrendítő vonatkozása, hogy a levélírók mennyire kizárólagosan csak egy eszményített múlt és egy eszményített jelen perspektívájából látják a világot és benne helyzetüket, és alig sejlik föl számukra, hogy épp széthullóban van az a rend, ami öröknek és kizárólagosnak látszott számukra; mennyire alkalmatlan a nyelvük és a gondolkodásuk arra, hogy érdemben szembenézzenek azzal, amit épp megszenvednek. Tiszteletre méltó és megejtő, ahogy Lóczy Lajos szakmai elhivatottsága szinte teljes mértékben kitakarja a háborús szembenállásokat és feloldhatatlan ellentéteket, és még a háború legvégén is elkötelezetten dolgozik Szerbia geológiai térképén, és jóformán elragadtatással beszél a térség természeti és emberi értékeiről. A levélműfaj és az ilyen levélgyűjtemény mint kiadványtípus erénye, hogy sok irányba nyit, ugyanakkor bizonyos ponton túl mindig otthagynak bennünket válasz nélkül, és még ha olvashatók is a válaszlevelek, az olvasóban fölmerülő kérdésekre akkor is magának az olvasónak kell válaszokat találnia.

Ladányi István

Öröm és üröm Auer kapcsán

Auer Lipót 1845–1930.

Szerkesztette: Rakos Miklós.

Művészetek Háza – Auer

Akadémia, Veszprém, 2015.

Nagy érdeklődéssel vettem kézbe az éppen húsz éve, a Géczy János főszerkesztette *Vár ucca tizenhét* 1995/1. negyedévkönyvként megjelent *Auer Lipót 1845–1930* könyv átdolgozott kiadását. Abban bízom, hogy végre egy reprezentatív összefoglalást kapok a világhírű hegedűművészről, legendás professzoráról, akit, ahogy ez már lenni szokott, szerte e világon minden valamirevaló hegedűs száz éve ismer és tisztel, ugyanakkor hazánkban, azon belül Veszprémben az 1970-es évek végéig még csak számon sem tartották a nagyjaink képzeletbeli panoptikumában, pusztán szócikk volt a zenei lexikonban.

Hazai meg- és elismerésében áttörést jelentett Rakos Miklós – a jelen könyv szerkesztője – Veszprémtől Szentpétervárig

(Veszprém, 1981) című munkája, az első teljes értékű összefoglalása Auer életének és jelentőségének. A második nagy összefoglalás jelen könyv 1995-ben megjelent előfutára, mely először közli magyarul a mester önéletrajzát, fontos amerikai életét és munkásságát, ezen belül pedagógiai műveit is bemutató szemelvényeket Rakos könyvéből.

Jelen könyv tehát ez utóbbi átdolgozott kiadása. Elmaradt a metodikai rész, ami talán egyszer majd a maga teljességében, önállóan fog megjelenni. Kiegészült viszont jelesebb tanítványok visszaemlékezéseivel, életrajzokkal. Olvasás közben azonban a várakozás örömteli érzésére egyre inkább belevegyült az örömet egyre inkább elhomályosító csalódottság. A *My long Life in Music* című önéletrajzi írás plasztikus képet ad a művész környezetének nemcsak zenei, de társadalmi, politikai életének mindennapjairól is. Stílusa – annak ellenére, hogy magát nehezen író embernek tartja – lebilincselő, mesélő jellege magával sodorja még a zenében nem jártas olvasót is. Ám hiába kerestem a fordító nevét, csak a fordítás lektorát találtam (Sebestyén Rita). A fordítás egyébként jónak tűnik, noha az említett székesegyház a *Szűzanya Mennybevételének* és nem *Mennybemenetelének* székesegyháza.

Megtudjuk, hogy Auer veszprémi szobafestő fia, akit apja, a szakmájából fakadó széles társadalmi rétegeket felölelő ismeretsége révén ügyesen irányított, menedzselte, miután hamar kiütközött egyedülálló tehetsége. Szülővárosából hamar elkerült ugyan, de – immár világhírnévű művészként is – olykor-olykor hazalátogatott. Fiatalon, huszonegy-két évesen kerül Szentpétervárra, a kapuit nemrég megnyitott konzervatórium professzoraként, hogy megalapítsa a máig híres orosz hegedűiskolát. Olyan nevek szárnyainak bontogatásában vállalt főszerepet, mint Efrem Zimbalist, Mischa Elman, Jasha Heifetz, Nathan Milstein – hogy csak néhány óriást említsünk. 72 éves, amikor az októberi szocialista forradalom elől egy szál bőrönddel menekülésre fogja a dolgot, és Norvégián keresztül, 73 évesen Amerikába megy, ahol vadonatúj életet, professzori pályafutást kezd a New York-i Julliard Graduate School tanáraként, illetve a philadelphiai Curtis Institute tanszékvezetőjeként. Arról már nem szól a fáma, hogy tanítványával, Zimbalisttal együtt megalapítja az amerikai hegedűiskolát is, továbbá itt írja meg jelentős módszertani munkáját.

A könyv elsődleges célja bemutatni Auer általános zenetörténelmi jelentőségét, szakmódszertani munkássága nélkül, hiszen annak teljes kiadása és elemzése egy másik, jövődöbéli munka feladata lesz, a zártabb szakma számára. Önéletrajzában – a saját szavai szerint – az írással nehezen küszködő, ám mégis lebilincselően mesélő stílusú professzor nemcsak önmagáról, hanem környezetének mindennapjairól, társadalmának morális és politikai érényéről és gyengeségeiről is plasztikus képet ad – persze az ő szűrőjén keresztül. Tagadhatatlanul közelebb kerülünk hozzá. A másik cél: megismertetni mestereit, tanítványait,

jelentőségét. Ebből a szempontból valóban igényes, gondos válogatással állunk szemben, ami Rakos Miklós kiváló szerkesztői munkáját dicséri. Ami a jelentőségét illeti, már nem teljes a kép: az amerikai évek meglehetősen marginális helyre szorultak, mintha egy idős, immár nyugalomba vonult egykori nagy művész jól megérdemelt pihenésének olykor még némi kis fellépésekkel, tanítgatásokkal, szórványos fellángolásokkal fűszerezett, leszálló időszakáról volna szó. Pedig ahogy... Az önéletrajz az Oroszországból való elutazás után készült, vagyis teljes képet csak az eddigi élet lezárt szakaszáról ad. Az az időszak viszont, melyben az önéletrajz készült, a dolgok természetéből fakadóan nem mutatkozik meg a maga teljességében. Ezt kellett volna a szerkesztőnek kiegészíteni.

A könyv második részében – a tartalomjegyzék tanúsága szerint – Rakos Miklós írásait találjuk Auer Lipótról. Itt könyvészeti hibák jelentkeznek. Rakos írásai között szerepelnek ugyanis, tipográfiailag nem megkülönböztetve, noha a cím előtt a szerzőt megnevezve Kolosky, Grigorjev írásai, illetve Batta András összeállítása is. Továbbá az sem derül ki, hogy melyik írás honnan származik. Se Rakoséi, se a többiekéi... Sajnos, ez nem keveset ront a könyv tudományos értékén.

A kiadvány Batta András, az egyébként kitűnő zenetudós, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem volt rektora lelkesedéstől fűtött, ám kissé felületes előszavával és egy általa szerkesztett függelékkel jelent meg. Az előszóban Batta Auert Liszttel hozza párhuzamba, jóllehet a Liszt–Paganini párhuzam evidenciáját felülírni vagy ahhoz hasonló tézist felállítani nem illik. Lisztet az irodalom – joggal – a zongora Paganinijeként emlegeti, így újabb hegedűst Liszthez hasonlítani inkább a lekicsinylés, mint a felmagasztalás jele. A párhuzamalkotás szerencsétlenségét csak fokozza az amerikai évek helytelen interpretációja. Nem az a lényeg ugyanis, hogy New Yorkban az Amerikába emigrált régi tanítványai a Mester sugárzó tanáregyénisége miatt tértek vissza hozzá, hanem az, hogy volt hova „visszatérni”, azaz hogy abban az intézményben, ahol posztgraduális képzésben kívántak részesülni, őt találták azon a katedrán, mely a magasrendűnél is magasabb jártasságot nyújt a hegedűjáték rejtelmében. Az ekkor készült, meg sem említett pedagógiai módszertani munkáiról nem is beszélve. A függelékben Batta Auer híres muzikus kortársait sorolja fel, mintegy találomra. Nem jegyzi meg, hogy válogatás, pedig az: ráadásul átgondolatlan és rendszertelen. Helyet kap Joachim, de nem kap helyet Reményi, ott van Csajkovszkij, de nincs ott Balakirev, szerepel Glazunov, de nem szerepel Rimszkij-Korszakov, van Nikisch Artúr, de nincs Richter János stb. A listában ráadásul se kronológiai, se alfabetikus rendszer nincs, minek következtében a könyv maradék tudományos értéke is elvész. Enélkül a könyv gazdagabb volna.

A könyv nyomdai kiállítása viszont nagyon szép: elegáns megjelenésű (a könyv tervezője Baráth Ferenc), jó papírú, szépen

illusztrált, kellemesen olvasható. Akinek az a célja, hogy Auer egyéniségét megismerje, jó korrajzot kapjon egy különös kor művészetéről és közéletéről, olvassa bátran e könyvet, nem fog csalódnai. Aki Auer tudományos igényű megismerését tűzi ki célul maga elé, olvassa el hozzá Rakos Miklós első Auer-könyvét, úgy lesz teljes a kép.

Rostetter Szilveszter

A tudomány kultúrája

A tudomány kultúrája.

Tanulmányok a Pannon Egyetem Irodalom- és Kultúratudományi Műhelyéből. Szerk. Papp Sándor és Kovács Gábor. Pannon Egyetem, Modern Filológiai és Társadalomtudományi Kar, Veszprém, 2015.

Amikor Edmund Husserl 1936-ban felhívta a figyelmet az európai tudomány(osság) válságára (*Die Krisis der europäischen Wissenschaften in die transzendente Phänomenologie*), azt is hangsúlyozta, hogy a tudományok nemcsak saját létükért felelősek, hanem egész Európa, sőt az emberiség létéért is. Husserl szerint az európai válság fő oka a tudománynak az a hamis objektivizmusa, mely a minden létező univerzumaként adódó világot idealitások végtelen univerzumává változtatja, s ezáltal a tudományt kiszakítja abból az elsődleges valóságból, melynek vizsgálatára valójában eredetileg megszületett.

A tudomány elvesztette a kapcsolódását a mindennapi életvalóságához, hiszen megfeledkezett arról, hogy maga is az előzetesen adott életvilágba tagozódik, és saját igazságait megelőzi az életvilág szituációs igazságai. Ebből következően a tudomány igazságai nem csatolhatók vissza eredeti talajukba, és semmit sem tudnak mondani az emberi létezés által felvetett legalapvetőbb kérdésekre. Bár Husserl nevezetes kritikája már majd száz éve megfogalmazódott, s magán viseli történelmi környezetének drámaiságát, semmit nem veszített aktualitásából, s felismerései a mai tudományosság relációjában éppoly érvényesek, mint a maguk idejében. Husserl szerint az igazi tudomány az életvilág tudománya, „a létező egészére vonatkozó megismerés mindent átfogó eszméje”, s mint ilyen, valójában az európai szellem, az európai kultúra sajátos télosza is.

Azért érdemes Husserlre hivatkoznunk a veszprémi Pannon Egyetem Modern Filológiai és Társadalomtudományi Kara által kiadott *A tudomány kultúrája* című kötet kapcsán, mert a szerkesztők érezhetően maguk is egyfajta husserli szemléleti alapon állnak, amikor a kötet bevezetőjében tudományos ars poéticájukat W. von Humboldt idézve fogalmaz-

zák meg: „mivel a szellemi működés csak az együttműködés formájában működik az emberek között, és pedig nemcsak azért, mert ily módon az egyik pótolja azt, ami a másiktól hiányzik, hanem azért is, hogy valamennyiük számára láthatóvá váljék az általános, eredeti, egy-egy személyben csak elkülönülten vagy közvetetten sugárzó erő, ezért az intézmények belső szervezete egy töretlen, önerejéből szüntelen életre kelő, ám önkéntes és szándéktalan együttműködést kell megteremtsen és fenntartson”.

A humboldti intenciók jegyében a Papp Sándor és Kovács Gábor által szerkesztett kötet a tudományok közti dialógus elengedhetetlen szükségességének hitében igyekezett megteremteni azt a szellemi keretet, melyben lehetővé válhat az egyes diskurzustípusok egymásra való „rácso-dálkozása”. A könyv egy 2012-ben indult előadás- és beszélgetéssorozat szerkesztett verziója. Az egyes előadások és az azt követő beszélgetések a 20–21. század azon kérdéseire fókuszáltak, melyek a modern utániság feltételrendszerében formálódó emberi jelenlétet meghatározzák. Husserlhez kapcsolja a kötet előadásainak többségét az a szellemi attitűd is, mely a jelenvalóság horizontját válságtünetek összefüggő rendszereként tematizálja, s ezzel együtt törekszik az általa diagnosztizált egzisztenciális krízisre válaszokat adni. A kiadvány – a szerkesztők szándékának megfelelően – két nagy szerkezeti egységbe szerveződik. *A tudománytól a kultúráig* című egységben természettudományos tárgyú előadások olvashatók a biomolekuláris nanotechnológia, a kvantummechanika, a fizikai modellalkotás és a biotechnológia tárgykörében. A második fejezetben a humán vagy kultúrtudomány univerzumába ágyazódó szövegek találhatóak a bibliai hermeneutika, a filozófia és a természetfilozófia problémaköréből. A fejezetek tagolódása nemcsak láthatóvá teszi a tudás, „az ész rendje” és a bölcsesség, a „szív rendje” közötti nyelvi, szemléleti, módszertani különbségeket, hanem dialógusszituációba is ágyazza a szövegeket, melyek gondolatisága mintegy „öszönösen” indul a másik szöveg felé. A meginduló gondolkodás elsődleges találkozási felülete s ily módon a kötet centruma az embert körülvevő *természet, környezet* tudományba ágyazottságának praxisa, Husserl kifejezésével: maga az *életvilág*. Minden tudomány első tárgya, hiszen a tudomány a természet modelljét készíti, a természet atomjait, elektronjait tanulmányozza, a természet molekuláris szerkezetét vizsgálja, a természet jeleit, jelképeit értelmezi, és szünni nem akaró vággyal annak Teremtőjét keresi. Ebben a tekintetben a kötet egyik, részben ki is mondott alapkérdése az, hogy miként tekint a modernitás utáni, posztkeresztény tudományosság az általa vizsgált természetre, hogyan, milyen szándékkal olvassa a *Természet Könyvét*. Hogyan határozzák meg a tudományos kérdés kíváncsiságát etikai-teológiai-metodikai előfeltevései, hiszen napjaink tudományos reflexiójának közegében ezek a kérdések az ember felelőségének mércéjévé váltak. Az egzisztencia felszámolhatatlan világba-ágyazottsá-

gának felismerése a természetre irányuló új értelemadási narratívákat kényszeríti ki, s ez újfajta tudományos ethosz kialakítását teszi szükségessé. Ebben az összefüggésben jól látható különbség bontakozik ki a humándiskurzust működtető és a természettudományos érdeklődésű szövegek között. Papp Sándor alapos tanulmánya, *A természet könyve* című szöveg például természettel kapcsolatos attitűdje eminens szövegeként idézi II. János Pál Centesimus annus kezdetű enciklikáját: „A természeti környezet esztelen rombolása mögött egy antropológiai tévedés húzódik meg, mely, sajnos, nagyon elterjedt korunkban. Az ember, mikor felismeri, hogy munkája által képes átalakítani és bizonyos értelemben megteremteni a világot, elfelejti, hogy ezt a munkát mindig a teremtett dolgok eredeti isteni adományozása alapján végzi... Ahelyett, hogy Isten munkatársa lenne a teremtés művében, az ember Isten helyébe kíván lépni, és így kiprovokálja a természet lázadását, amelyet inkább leigázott, semmint kormányzott”. A természetnek egy ilyen teológiai szemlélete nyilvánvalóan nehezen feleltethető meg, mondjuk, Vonderviszt Ferenc tanulmánya mögött húzódó episztémének, amennyiben előadásának szövege azt mutatja be, hogyan hozhat létre a biomolekuláris nanotechnológia „alulról felfelé, atomokból / molekulákból működőképes rendszereket, molekuláris gépezeteket”. A természettudomány a fenti nézőpontból valójában a teremtett természet rendjébe és rendszerébe történő olyan beavatkozásnak minősül, ami az eredendő, primordiális rend folyamatos felszámolását és átalakítását végzi, s amely által az ész rendje és a szív rendje két különböző világot tételez. E két rend egysége az alteritásban azért volt biztosított, mert a világmagyarázatok, tudományos konstrukciók sokszínűségük ellenére is olyan egységes metanarratíva keretei közt voltak csak elgondolhatóak, melynek jegyében a természet megismerésére irányuló szándék mindig alárendelődött az egyetemes antropológiai szándéknak: Isten jobb megismerésének és megértésének. Ez a végső horizont tulajdonképpen minden kérdező kíváncsiságot ugyanabba a szellemi mederbe terelt, s így fenn tudott tartani egy organikus, önmagától el nem idegenedett szellemi kultúrát.

A tudomány kultúrája című kötet által, hogy különböző érdekeltségű szövegeket, előadásokat konfrontál és beszéltet egymással, lehetővé teszi a tudományok narratív mezői közt kialakult falakon való áttekintést, egy olyan reflexió létrejöttét, melyben egy diskurzus önmagát egy más típusú diskurzus fénytörésében pillantathatja meg. Az egységes tudományos tér, a tudomány metanarratívája a 21. századra nyilvánvalóan elérhetetlen illúzióvá vált, de – amint Szitár Katalin is hangsúlyozza a kötet előszavában – a dialógus, a másik meghallása és meghallgatása az emberi létmegértés elemi kerete: „Nem csak azt mondjuk ki, amit már tudunk. Párbeszéd a megismert, tudatosított, megértett és még megértésre váró határán képződik. A beszéd révén a jelenlét sajátos módjára teszünk szert: felismerjük önmagunkat a (mindenkori) másikkban, s a másikat önmagunkban”.

A kötet egyik legszebb tanulmánya, Kovács Árpád *Philia és Sophia – Blaise Pascal a geometriai, a bibliai és a költői gondolkodásról* című szövege Pascal szellemi fejlődését bemutatva mintegy példát ad az ész rendje és a szív rendje közt a racionalizmus óta létrejövő érdekeltségi oppozíciók meghaladására. A matematikusként és fizikusként induló Pascal a *Gondolatok* töredékeiben túllép a ráció és az intuíció által működtetett geometrikus értelmén. Az érett Pascal számára a maga határain túllépni igyekvő eszmélkedő értelem „mint a két tudatformát átfogó belátás organonja nem módszeres működés, nem az elme két agyféltekéje funkcionálásának összekapcsolása, kommunikációja, hanem az öneszmélő ember, a lét értelmét faggató igény hordozójának a megnyilvánulása. Az esprit a tárgyról való gondolkodást és a gondolkodás kedvelését, akarását, művelését egy aktusban képviseli. Ez a szellem az intellektust a mentalitástól nem választja el”. A szellem működésének életvilágba ágyazottsága Pascalnál éppen *sophia* és *philia* együttesen formáló jelenlétéből fakad. Ezért nagyon találó és provokatív a szerző által mottóvá emelt Pascal-gondolat: „Mindem, ami nem a szeretetre irányul, jelkép”.

A kötet tanulmányai közül szintén kiemelendő Fabiny Tibor *Tipológia (figuralizmus) a Bibliában és az irodalomban* című dolgozata, melyben a szerző a tipológiát olyan gondolatkonstrukció formájaként tételezi, melyben Isten hűségének megnyilvánulási eseményei rögzülnek. A típusok valójában az Istennek az emberrel való kapcsolata, s Istennek ígéretei iránti hűségét igazolják. Fabiny bibliai hermeneutikája világosan mutatja fel a tradicionális tudáseszmény praxisát: Isten ígéinek és műveinek odaadó tanulmányozása értelmét tekintve az Istenhez való közeledés szellemi útja. Szép gesztusnak tartjuk a szerzőtől a tanulmányhoz csatolt igen alapos, áttekintő jellegű bibliográfiát.

A tudomány kultúrája című kötet záró egysége részleteket közöl az egyes előadásokat (Papp Sándor, Fabiny Tibor, Kovács Árpád, Gurin Péter) követő beszélgetésekből, vitákból. A rövid részletek is jól érzékeltetik a párbeszéd intenzitását és izgalmát. Igazán kár, hogy a részleteken keresztül csak villanásnyi bepillantásra van módja az olvasónak.

Véleményünk szerint a Pannon Egyetem Modern Filológiai és Társadalomtudományi Kara egy jó szellemű kezdeményezést tár e kötettel az érdeklődő olvasók elé. A vállalkozás tényleg megfelel az universitas alapeszméjének abban a szándékában, hogy az egyes tudományterületek között egyre inkább kiépülő „hangszigetelő rendszerek” leküzdésére törekszik. Szitár Katalin bevezetőjében reményét fejezte ki, hogy „a könyv olvasóját sikerül majd megszólítanunk”. Sikertült. Várjuk a folytatást!

Komálovics Zoltán

A moderntől a poszt-modernig

Horváth Kornélia: *Költészet és forma. Líraszemléleti kérdések a modern magyar irodalomban*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2014.

Ladányi István: *Hősök, terek. Identitáskérdések és térproblémák közép-európai regényekben*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2012.

A könyvsorozat elnevezése – *Vniversitas Pannonica* –, amely kiadásában jelent meg mindkét bemutatandó kötet, a fülszöveg szerint „a Pannon Egyetemhez [Vniversitas Pannonica] köthető szellemi körre utal. E kör tagjai a kezdeményező Modern Filológiai és Társadalomtudományi Kar tudományos sokszínűségét – a filológiától a társadalomtudományon át a neveléstudományig – kívánják kiadványokba rendezetten is megjeleníteni. (...) A sorozatcím jelzi egyfelől a publikált kutatások révén képviselni kívánt universitaseszményt, másfelől pedig a kötetekben megjelenő munkáknak a regionális, az országos és az európai kulturális hagyományokhoz való kötődését.”

Horváth Kornélia *Költészet és forma* című, *Líraszemléleti kérdések a modern magyar irodalomban* alcímet viselő kötetének kiindulópontja József Attila költészete, hiszen a könyv első két tanulmánya a 20. század első felének egyik legnagyobb hatású lírai életművével foglalkozik. Az első tanulmány az életmű kevésbé elemzett tartományát, a költő „bölcseleti és irodalomelméleti” írásait elemzi, különösen az *Ihlet és nemzet*, az ennek részeként megjelenő *Az ember...* kezdetű szöveg, valamint az 1931-es *Irodalom és szocializmus* áll az elemzés centrumában. A két szövegből egy irodalomelméleti szempontból is rendkívül mély gondolkodású költő áll elénk, azt a hipotézist bizonyítva, hogy általában a kiváló költők gondolkodóként, irodalomkritikusként, irodalomtörténészként vagy esszéistaként is kitűnőek – gondoljunk csak az irodalomkritikus Kölcsey Ferenc-re, az irodalomtörténész Babits Mihályra, Szerb Antalra, az esszéíró Nemes Nagy Ágnesre, Pilinszky Jánosra.

József Attila elemzett műveiben Horváth Kornélia a szó központi szerepére irányítja a figyelmet, hiszen a költő a nem meglevő, használt szó – illetve a keletkező, a keletkezésének szerepét játszó szó kettőséből vezeti le a verset, amelyben ez utóbbi „szótípus” jelenik meg. Mint látható, József Attila koncepciója a vers immanenciájából kívánja levezetni a műalkotás, a költészet jellegzetességét, kapcsolódva a 20. század közepének irodalomelméleti koncepcióihoz

– ma viszont úgy látjuk, nem a szó szerepjátéka, hanem a kontextus és az olvasói aktivitás „viszi bele” a költészetként való értelmezhetőséget a szóba és a szövegbe. Hogy egyszerűen fogalmazzunk: ugyanaz a szöveg egy szakácskönyvben receptként, egy verseskötetben versként funkcionál. A vers annyira szabad lény, hogy bármely szöveg alakját magára veheti pusztán a kontextusnak és az olvasói aktivitásnak köszönhetően: a művészettörténetben erre a radikális váltásra talán a Duchamp-féle piszoár esete utal legegyszerűbben.

Horváth Kornélia kötetének második tanulmánya valódi mestermunka: József Attila *Gyöngy* című versének szoros retorikai olvasata a Paul de Man-i intenciók nyomán. A versben megjelenő gyöngy, csillag, ég, göröngy... szavak etimológiai egymásra rétegzésével olyan viszonyok jönnek létre, állapítja meg az elemzés, amelyek „nemcsak nyelvünk múltját, hanem irodalmunk emlékezetét is” megidézik, „mégpedig Vörösmarty Mihály *Fóti dalát*, amely gyöngy és bor »közösségének« kinyilvánításával kezdődik.” (27.)

A kötet további tanulmányai Weöres Sándor, Turczai István, Petri György verseinek értelmezésével, illetve a lírai beszélő, az „én” helyének pozicionálásával foglalkoznak, a magyar költésztörténeti hagyomány figyelembevételével. Horváth Kornélia interpretációi a szoros retorikai olvasatok által olyan összefüggéseket tárnak fel, amelyek egy-egy lírai életműben alapvető jelentőségűek, éppen ezért könyve az irodalomtörténeti kutatások, újraértelmezések fontos állomása.

Ladányi István *Hősök, terek* című könyve alcíme szerint a közép-európai regényekben megjelenő identitáskérdésekkel és térproblémákkal foglalkozik. Ha az irodalom folyamatszerűségében vizsgáljuk, tulajdonképpen azt mondhatjuk, hogy ott kezdődnek a kötet értelmezései, ahol Horváth Kornélia abbahagyta, hiszen Ladányi könyvében főként a posztmodern irodalom egy-egy jellegzetes vonását állítja újszerű, érdekes összefüggésekbe, és – ahogyan könyvének előszavában is írja – „az összehasonlító irodalomtudomány olyan felfogása jegyében, amely nem szerzők, művek, netán irodalmak egymásra hatását kívánja vizsgálni, hanem hasonló kérdéseket fölvető műveket, a szakmai olvasó érdeklődését kiváltó irodalmi jelenségek különböző változatait emeli az olvasás köztes terébe” (7.)

Ladányi István kiváló érzékkel emeli értelmezéseinek téjévé a posztmodern irodalom legjelentősebb kérdéseit. Első tanulmánya az arc, a maszk, az alteregó, a szerzői alakmás kérdésével foglalkozik, és Sinkó Ervin, Sütő András és Esterházy Péter egy-egy regényének vizsgálatából kirajzolódik a szövegekben megjelenő identitások megalkotottságának időbeli különbözőségei. A további tanulmányok a délszláv irodalmak egy-egy jelentős, világirodalmi hírnevet kiváltó alkotásait elemzik, Miroslav Krleža, Ivan Slamnig, Dubravka Ugrešić egy-egy regényének rendkívül sokrétű, figyelmes, mélyenszántó értelmezéseit olvashatjuk.

Az interdiszciplinaritás és a komparatív szempontok figyelembe vétele rendkívül hasznos lehet a magyar irodalom folyamatainak értelmezésekor is, erre kiváló példa Ladányi István *Az enumeráció mint az identitás problematizálásának alakzata a posztmodern elbeszélésben* című tanulmánya, amely a kötet utolsó írása. A tág irodalomelméleti és szépirodalmi térbe helyezett értelmezés a homéroszi sereg-szemléltől Jorge Luis Borges-en és Danilo Kišen át egészen Kukorelly Endréig terjed, és olyan jelenségeket tesz meg értelmezésének téjévé, mint a lista (Umberto Eco), a szótárregény (Milorad Pavić, Temesi Ferenc), a sorminta (Kukorelly Endre), a fragmentáció (Garaczi László), az enciklopédia (Danilo Kiš), a szóttes (Irena Vrkljan). A tanulmány éppen tág mozgásteret biztosít nagyszerű lehetőséget a posztmodern magyar irodalom jelenségeinek újragondolásához.

Az előzőekből egyértelmű, hogy a Pannon Egyetem és a Gondolat Kiadó közös sorozata a kortárs magyar irodalomtudomány egyik fontos vállalkozása, amely feltétlen nyereség mind a szakma, mind az érdeklődő olvasó számára.

Németh Zoltán

A klíma-változás etikai kérdései

Klímaváltozás, társadalom, etika.
Szerkesztette: Géczy János és András Ferenc. Pannon Egyetem, MFTK, Antropológia és Etika Tanszék, Veszprém, 2015.

A könyv a TÁMOP-4.2.2.A-11/1/KONV-2012-0064 azonosítószámú, *Az éghajlatváltozásból eredő időjárási szélsőségek regionális hatásai és kárenyhítési lehetőségei a következő évtizedekben* nevű projekt záróköteté, mely a címben is szereplő, a klímaváltozást társadalmi és etikai szempontból vizsgáló, nagyobb lélegzetvételű fejlesztő- és kutatómunka eredményeként született meg. A kutatás regionális szinten a Balaton térségét vette górcső alá, annak több szempontú megközelítésével.

A mű hat cikket tartalmaz, melyek mindegyike a projekt egy-egy eredményét vagy éppen elméleti alapját mutatja be. Akár keretes szerkezetűnek is mondható, hiszen az első és az utolsó tanulmány lényegében elméleti ismereteket közöl, ugyanakkor mégsem pontos ez a megnevezés, hiszen míg az első egy alapozó fejezetként, addig az utolsó egy záró, következtetéseket levonó állomásként értelmezhető.

Terjedelmét tekintve kicsit több mint százhetven oldal. A könyv puha borítású, jól kezelhető, forgatható, borítóképén egy ciklon látható.

Az első tanulmány, Makai Péter: *Klímaetikai realitások – útban a válsághelyzet morálja felé?* című írása elméleti jellegű, mely segíti az olvasót a témára való ráhangolódásban. Viszonylag rövid cikk, azonban annál tartalmasabb, ha csak a tényleges elméleti ismeretek sokaságát vesszük alapul. Makai segítő alapdefiníciókkal látja el az olvasót, amely által tényleges értelmet kap a *környezetetika*, avagy az *Environmental Ethics, Ecoethics* fogalma. Ennek a fontos problémakörnek a tárgyalásához segítségül hívja Hans Johans ökoetikuss méltán releváns 1979-es, *A felelősség elve* című művét. Ezt azonban csak részben tárgyalja. A szakavatott olvasót ez az említés szintű felvillantás kicsit sem akadályozza a megértésben, azonban a laikus érdeklődőt inkább megzavarja, mintsem tisztán látásához segítené hozzá. Ez utóbbi szempontból talán szerencsésebb lett volna valamivel hosszabban tárgyalni *A felelősség elvét*.

A tanulmány további részében a szerző fontos morális problémákra világít és kérdez rá. Végül pedig Makai a „válsághelyzet morálja” felé való úton megtalálja a megoldást is, melyet a felelősségben lát megvalósíthatónak. Már csak az a kérdés marad, hogy ezt valaha is kényszermentesen érvényre lehet-e juttatni...

Míg ez a szakasz inkább filozófiai, etikai megközelítésekkel gazdagítja az olvasóközönséget, addig a következő empirikus kutatási eredményekre támaszkodik.

A második fejezet egy viszonylag nagyinak mondható szociológiai, társadalmi kutatás eredményeit közli és elemzi: Agg Zoltán – Albert József – Dombi Gábor – Leveleki Magdolna *A környezet-tudatosság és az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás társadalmi különbségei a Balaton térség állandó népessége körében*. Elsősorban attitűdvizsgálatnak nevezhető a felmérés, amely három nagyobb téma köré csoportosul. Ilyen az éghajlatváltozással kapcsolatos ismeretek feltérképezése a magyar, jelen esetben a balatoni régió körében, a másik a társadalmi attitűdök a kérdéskörben, a harmadik pedig a lehetséges döntések, cselekvések, magatartásformák vizsgálata az éghajlati problémák kezelésére.

Ahogy az előző tanulmány, úgy ez is tartalmaz fogalmi meghatározásokat, mindemellett, empirikus jellegéből adódóan statisztikai adatokat is közöl, mind korábbi és nem csak a balatoni régióra, hanem néhol az egész európai térségre vonatkozóakat, mind pedig jelenlegit, összehasonlítási mércéként. A módszer-tanilag kérdőíves megkérdezésen alapuló kutatás 197 településen zajlott le, 300 alany bevonásával.

A kutatási eredmények egy csoportja a vizsgálat több aspektusból is fontos tényeire enged következtetni. Társadalmi, szociális nézőpontból értelmezve elmondható, hogy a fiatalabb korosztály érzékenyebb a környezettudatossággal kapcsolatos kérdésekre. Várhatóan már az ő életükben bekövetkező változások tényleges befolyásolói, így érdekük, hogy kellő figyelmet fordítsanak a problémára. Másrészt az iskolázottsági különbségekben

is megfigyelhető eltérés a problémaérzékenység tekintetében. Ezek elsősorban a tájékozottság és a tájékozódás, valamint érdeklődés szintű eltérésekben, a megoldási lehetőségekre való rálátásban, illetve rá nem látásban figyelhetők meg. Nemi eltérés is megmutatkozik a felmérés alapján, melyből kiderül, hogy a nők érzékenyebbek ezekre a problémákra, mint a férfiak.

A kötet harmadik cikke Géczi János – Kamarás István *Értékalapú terápia-javaslatok az ökológiai krízisre* címet viseli, s több szempontból közelíti meg a klímaváltozás kérdéskörét. A szerzők kitérnek az éghajlati problémák érzékelésére, a korábbi szakaszban is vizsgált tájékozottságra, tájékozódásra, az alkalmazkodás és az adaptáció lehetőségeire, a beavatkozási lehetőségekre és nem utolsósorban a felelősségvállalásra, valamint magatartási formákra.

A következő tanulmány Berényi Eszter – Mohay Linda *Az éghajlatváltozáshoz kapcsolódó attitűdök vizsgálata a Balaton térségében* címmel a balatoni térség lakosságának a klímaváltozáshoz való viszonyát mutatja be az elmúlt 20 évben. Ahogy a szerzők is megfogalmazzák: „A tanulmány célja megvizsgálni, hogy mi az alapvető értékek szerepe az emberek klímaváltozáshoz való viszonyulásában, valamint, hogy milyen további kapcsolatok fedezhetők fel a cselekvés, az aggodalom és az attitűdök között”. (124) A válasz a kérdésre határozott igen, amit több érték vizsgálatán keresztül mutatnak be. Míg – a teljesség igénye nélkül egy példát kiragadva – az ún. azonosuló értékeket vallók inkább érzik magukénak a környezeti problémákat, addig a konformisták nem azonosulnak ezekkel, s tőlük távolinak, függetlennek ítélik meg azokat, így felelősségérzetük is jóval csekélyebb, mint a másik csoport tagjainak.

Az utolsó előtti fejezetben Czike Bernadett *A szociális, életviteli és környezeti kompetenciák című oktatási programcsomag és egy korszerű Erkölcstan tankönyv bemutatása* címmel egy egészen más jellegű, mégis releváns tanulmánya szerepel. A szerző konkrét szemléletmód-formálási lehetőségeket kínál, amelyek nem mellesleg megfelelnek a ma elvárt kompetenciafejlesztő oktatás kritériumainak is. A 12 évfolyamot felölelő, mondhatni multidiszciplináris programcsomagra Czike szerint azért van szükség, mert ahhoz, hogy a következő generációk megfelelő érzékenységgel reagáljanak a környezeti és így a klímaváltozás adta problémákra, időben el kell kezdeni az ún. ráhangolódást ezekre a jelenleg és későbbiekben is felmerülő össztársadalmi problémákra. Ez a közel 2000 tanórányi anyagot magában foglaló programcsomag a környezeti nevelés igényére adott válaszként született meg.

Végül a kötet hatodik és egyben záró tanulmányáról ejtenék néhány szót. András Ferenc és Sivadó Ákos *Klímaváltozás mint az etika kiküszöbölésének állatorvosi lova* című tanulmányában gazdaságetikai megközelítésmóddal találkozhatunk. A szerzők a ’rosszul értelmezett önérdékkövetésre’ hívják fel a figyelmet, ennek pedig létezik egy ún. fordítottja is, a ’jól értelme-

zett önérdékkövetés’, mely szerint „nem lehet a döntéshozó ágensnek jó az, ami másnak hátrányos” (158). Ennek értelmében a ’rosszul értelmezett önérdékkövetés’ gyakorlatilag az etikai null-szinttel egyenlő. Ez a környezethez való felelősségvállalás nélküli viszonyt s így a közösségi léten és érdeken kívüliséget hordozza magában. Ezzel szemben a ’jól értelmezett önérdékkövetés’ mind a környezettudatosságra irányuló ismeretek bővítését, mind pedig a cselekvési minták aktív alkalmazását magában hordozza. Az előbbi elfogadásának eredménye pedig nem más lenne, mint az egyéni elidegenedés mind a társadalomtól, mind pedig a környezettől. Ez viszont elfogadhatatlan.

Ez a kutatás végső soron arra enged következtetni, hogy jelenleg az antropocentrikus környezeti etika képviselője a társadalom, mely elsősorban a környezet kizsákmányolásáról szól, ahol érdeke és morális státusa csakis az embernek lehet. Ugyanakkor mégis ott lappang a megkérdőjelezett válaszaiban az igény és szükség a biocentrikus környezeti etikai hozzáállásra, mely már nemcsak az emberi és önös érdekeket veszi alapul, hanem az egyéb élőlényekét is. Sőt, még tovább gondolva bizonyos szinten talán még az ököcentrikus etikai szemléletet is magában hordozza az igény, mely az egész bioszférára kiterjed.

Mint látható és olvasható, a klímaváltozás társadalmi és etikai szempontból is számos kérdést és megoldandó problémát vet fel, és nemcsak globális szinten, hanem kisebb térségek szintjén is, s ezekre reagálni kell. A problémafelismerés már megtörtént, s a megoldási javaslatok keresése is folyamatban van, már „csak” a megvalósítás, a megvalósíthatóság várat magára. Kulcsszava: felelősségvállalás.

Laki Beáta

A test tere

A test mint antropológiai tér.

Szerkesztette: Géczi János,

András Ferenc. Pannon

Egyetem, Modern Filológiai

és Társadalomtudományi Kar,

Veszprém, 2014.

A kötet két konferencia anyagát tartalmazza: az első, hosszabb rész az azonos címmel 2014-ben megrendezett konferencia előadásait, míg a jóval rövidebb második része a szintén 2014-es *Tehetség gondozó műhelyek találkozója* című workshop eredményeit prezentálja. Az alábbi recenzió kizárólag a kötet első felére koncentrál.

Test és tér manapság már a természettudományok képviselői számára is elválaszthatatlan egységeket jelentenek. Elegendő csupán a huszadik század két talán legjelentősebb tudományos forradalmára gondolnunk, a relativitáselméletre és a kvantumfizikára. Ezek az elméletek új mederbe terelték a termé-

szettudósok gondolkodását a téridő és a test (azaz anyag) viszonyáról és egymástól való függéséről. Ahogy a kötetnek, úgy a recenzióknak sem a „természettudományos” test és tér a témája, mindazonáltal érdemleges és fontos kutatási irányt és programot adhat az a kérdés, hogy milyen szálakon kötődik egymáshoz a természettudományok forradalma és a táján „szellemtudományoknak” nevezett diszciplínák perspektívaváltása.

Némileg ugyan megkésve, de a bölcsész- és társadalomtudományok is idővel átértékelték az emberi test és annak térbeli lokalizációjának az emberi tevékenységek széles körére tett hatását. Szokás azt állítani, hogy az újkortól (legfőképp pedig René Descartes filozófiájától) kezdődően a világot megismerő szubjektumot kiszakították az őt körülvevő világból, hiszen ahhoz, hogy a világról valódi és tévedhetetlen tudást szerezzünk, elegendő a kognitív képességeinket működtetni – minden más ügyis csupán jobb esetben esetleges, rosszabb esetben pedig becsap minket. Ebből fakadóan a filozófia megismerője egy testetlen, tér és idő nélküli, azaz történetetlen, társadalmi és kulturális kontextusából kiragadott gondolkodó lett. Hogy ezt épp a test leértékelődésével és a lélek, azaz a gondolkodás felértékelődésével magyarázzuk, az egy további kérdés (a kötet egyes írásai érdekes adalékokkal szolgálnak ehhez), mindazonáltal a filozófia egyes huszadik századi kritikusai épp a személyes és társadalmi test jelenségei összefüggésében fogalmazták meg a klasszikusokkal szembeni kritikáikat.

Mindez persze, mondhatná valaki, a filozófia belügye, azonban a filozófusok meghatározó munkái jelentős kordokumentumként is kezelhetők, innen nézve pedig a filozófiatörténetből leszűrt tanulságok más tudományterületekre (és azok történetére is) alkalmazhatónak bizonyultak. Nem csupán a kötetben többször is említett és idézett Maurice Merleau-Ponty volt az, aki a testet állította a tudományos vizsgálódásainak középpontjába, hanem maga az antropológia, a szociológia, a pedagógia, a pszichológia és a kommunikációtudomány is (és a sort még hosszasan folytathatnánk) gyakran abból indul ki, hogy maga a társadalom, de annak részei is olyan történetileg meghatározott testekből állnak, amelyek a korábbi absztrakciók révén épp a lényegüket fedték el. Míg a híres magyar tudományfilozófus, Lakatos Imre már 1971-ben azt mondta, hogy „a tudományfilozófia a tudománytörténet nélkül üres, a tudománytörténet a tudományfilozófia nélkül vak” (*A tudomány története és annak racionális rekonstrukciója*, ford. Benedek András – Forrai Gábor, in Miklós Tamás (szerk.) *Lakatos Imre tudományfilozófiai írásai*, Budapest, Atlantisz Kiadó, 1997, 65.), addig a jelen kötet tanulmányainak tanulsága alapján azt mondhatjuk (nyilván némileg túláltalánosítva és erőltetve), hogy *míg a tudomány testek nélkül üres, addig a testek tudomány nélkül vakok.*

A kötet szerkesztői az előszóban meglehetősen meggyőzően villantják fel azokat a fogalmi összekapcsolódásokat, amelyek lehetővé teszik a *test*nek azt a fajta elemzését, amit a kötet tanulmányai maguk is képviselnek: nevezetesen az *interdiszciplináris* kutatást. A kötet szerzői ugyanis nem csupán önmagában elemzik a *test*et (mint egyfajta absztrakt, logikai létezőt vagy fogalmat), hanem gyakran több tudományág közös nézőpontjából, gyakran vegyítve az empirikus és elméleti kutatásokat, a tudást önmagáért megcélzó fogalmi és a társadalmi igényeket szem előtt tartó gyakorlati elemzéseket.

A kötet első felét kitevő harminc tanulmány éppen ezt a szellemiséget dokumentálja: a tudományos perspektívák széles köre jelenik meg, gyakran egy tanulmányon belül is. A teljesség igényével a következő megközelítések közül járhatjuk körbe a *test* problematikáját a kötetben (a lista természetesen a recenzens interpretációjától terhelt): *antropológia és néprajz* (A. Gergely András; Keszeg Vilmos; Kisdi Barbara; Mészáros Tímea; Sivadó Ákos), *filozófia, etika és vallás* (András Ferenc; Boros István; Kiss Endre; Laki Beáta; Sivadó Ákos; V. Szabó László), *irodalomtudomány, kultúr- és eszmetörténet* (Berszán István, Földes Györgyi; Kocziszy Éva; Kovács Kálmán Árpád; Szabó F. Andrea), *kommunikáció* (Forintos Éva; Lengyel Zsolt; Lovászi Anett – Düll Andrea; Pukánszky Judit), *művészettörténet és esztétika* (Bednancs Gábor, Géczi János; Mészáros Márton; Veress Ferenc), *pedagógia* (Di Blasio Barbara; Novák Géza Máté – Horváth Zsuzsanna; Nyitrai Ferenc; Somogyvári Lajos; Thun Éva), *pszichológia* (Hárs György Péter; Lengyel Zsolt; Lovászi Anett – Düll Andrea), *színház és zene* (Csehy Zoltán; Di Blasio Barbara; Novák Géza Máté – Horváth Zsuzsanna).

Ha elveszük az interdiszciplináris áthallásokból fakadó átfedéseket, akkor a kötet tanulmányai körülbelül egyenlő arányban oszlanak meg a diszciplinaritás szempontjából, ami mindenképp a kötet nagy előnyének tekinthető. Mindazonáltal éppen ebből fakadóan két dolgot lenne érdemes kiemelni: egy fogalmi és egy szerkesztői elvet. A kötetben az antropológiai írások (ebben a kontextusban, eltekintve a diszciplinárisan vélt vagy valós különbségektől, idevehetjük a klaszszikusabb néprajzi munkákat is) egyáltalán nincsenek felülreprezentálva, így azt gondolhatná az olvasó, hogy a kötet címe („a *test* mint antropológiai tér”) némileg félrevezető. Mindazonáltal ez egyáltalán nincs így, mindössze a tudományos élet egy fogalmi labirintusáról van szó. Mind a kötet címében, mind pedig a nem kimondottan antropológiai tematikájú írásokban az „antropológia” kifejezés tág értelemben szerepel, és az emberi faktorra utal: emberi nézőpontra, emberi szükségletre, emberi igényekre, emberi jellegzetességekre (ebből a szempontból a fogalomhasználat teljes összhangban van például azzal, ahogy a legtöbb filozófus is ezt a fogalmat használni szokta). A

kifejezéseink konvenciók eredményei (ebből fakadóan pedig esetlegesen és variabilisek), egy interdiszciplináris kutatás során pedig kimondottan hasznos lehet, ha a fogalmainkat tág értelemben használjuk. Az olvasó elvárásait ugyanakkor helyes mederben tartotta volna, ha már a kötet elején leszögezzük, hogy antropológia alatt nem kizárólagosan, teszem azt, Malinowski, Evans-Pritchard, Turner és Mead által fémjelzett diszciplinát értjük.

Szerkesztői szempontból az is megkönnyíthette volna az olvasó dolgát, ha a tanulmányokat nem betűrendbe rendezik, hanem tematikusan vagy diszciplinárisan, hogy a rengeteg munka között könnyebben el lehessen igazodni. Már csak azért is vágyhat erre az olvasó, mert a kötet egyik fő erénye, hogy rengeteg diszciplinát, perspektívát és megközelítésmódot felvonultat.

Összességében azt mondhatjuk a kötetéről, hogy mindenképp helye van a kortárs kutatásokban, hiszen megtestesíti mindazt, amivel a kortárs kutatások jellemezhetőek: interdiszciplinaritás és a (lehető legtágabb értelemben vett) emberi jelenségek történeti, társadalmi és térbeli beágyazottságára való reflexió. Mind a *test*et, mind pedig a *teret* meglehetősen természetes módon kezeljük sajátunkként, azokat magától értetődőnek gondoljuk: a kötet tanulmányai éppen arra mutatnak rá, hogy ez nem feltétlenül van így, vagy kell, hogy így legyen. Vagyis kérdéseket ébreszt ott, ami felett általában átsiklunk.

Tuboly Ádám Tamás

A veszprémi és pápai zsidóság történetének kutatásáról

Jakab Réka: *Bérlőből polgár: Pápa város zsidó közösségének társadalom- és gazdaságtörténete*. L'Harmattan Kiadó – MNL Veszprém Megyei Levéltára, Budapest–Veszprém, 2014.

A Veszprém megyei városok történetének feltártsága szempontjából kétségtelenül Veszprém és Pápa áll a legelőkelőbb helyen. Vonatkozik ez a zsidóságra is. Olyan sajátos társadalmi csoportról van szó, amely a középkorban is jelen volt Magyarországon, a török hódoltság után több betelepülési hullámban érkeztek pedig a polgárosodás során fontos szerepet játszottak a gazdasági, kulturális és tudományos életben.

Kezdetben a társadalmi periférián voltak, megtűrt országglakosoknak számítottak, amit 1846-ig a királyi kincstárnak fizetett türelmi adó is kifejezett.

A hosszú emancipációs folyamat 1867-ben a polgári és politikai jogok megszerzéséhez, 1895-ben a vallási recepcióhoz vezetett. A liberalizmus lehetővé tette, hogy a gazdaság és a közélet szinte minden területén fontos szerephez jussanak. Ugyanakkor a liberalizmushoz való viszony törést is okozott a zsidóságon belül: a neológ és az ortodox irányzat képviselői szembekerültek egymással.

Veszprém a reformkorban mintegy ezerfős, Pápa háromezer fős zsidó közösségének történetét vagy történetének egy-egy fejezetét többen megkísérelték megírni. Szép Lipót a veszprémi izraelita hitközség 1805-ben alapított iskolájának történetét (1905), Kun Lajos a veszprémi hitközség történetét (1932) dolgozta fel. Pápán a Kapossy Lucián szerkesztette tanulmánykötet (*Pápa város egyetemes leírása*, 1905) foglalkozott először a közösség történetével, intézményeivel, egyesületeivel, közéleti szerepével.

Napjainkban Veszprémben a Máthé Éva által szerkesztett *Töredék* című kötet (2001) állított emléket a holokauszt áldozatainak – Pápáról és környékéről Láng Jehuda-Gyula Izraelben jelentetett meg hasonlót 1972-ben. Ekkoriban hazánkban nem volt divat a náci népiertással foglalkozni, Izraelben viszont (s nemcsak ott) a zsidó azonoságtudat szerves részének tekintették a holokausztot. Bár a túlélők ott is inkább hallgattak lágerélményeikről, hogy fiaikra ne rakjanak elviselhetetlen terheket. A veszprémi zsidóság polgárosodásban betöltött szerepéről szintén Máthé Éva szerkesztésében jelent meg kötet 2002-ben, amelyben Szendi Attila, Nagy Dóra és Hoga György tanulmánya, valamint az iparosok és kereskedők 1944-es névsora olvasható. Pápán Szalai Antal helytörténész több könyvében foglalkozott a zsidóság történetével és a polgárosodásban betöltött szerepével.

Legújabbán különleges művet olvashattunk. Írásom erre szeretné felhívni a figyelmet. Jakab Réka, a Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltárának munkatársa doktori értekezését a L'Harmattan Kiadó és a Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltára 2014-ben jelentette meg *Bérlőből polgár: Pápa város zsidó közösségének társadalom- és gazdaságtörténete* címmel. (A cím arra utal, hogy gazdasági szerepük a földesúri haszonvételi jogok bérletén alapult. Emellett kereskedéssel, iparúzással is foglalkoztak.) A szerző nehéz feladatra vállalkozott, hiszen a pápai hitközség levéltára éppúgy megsemmisült, mint a veszprémié. Így másodlagos források, többek között a megyei levéltár, a pápai Esterházy uradalom és más uradalmi levéltárak iratai, a Magyar Nemzeti Levéltár anyaga segítségével ad plasztikus képet az 1698-ban kezdődő bevándorlásról, a zsidó község 1748. évi megszervezéséről és működéséről, a közösségi intézményekről (zsinagóga, iskola, egyesületek), ezek kialakulásáról, a zsidók gazdasági viszonyairól. Külön fejezetet szentel az 1848-as összeírás társadalomtörténeti

elemzésének. Műve – mely első monografikus feldolgozása a pápai zsidóság 1848 előtti gazdasági-társadalmi viszonyainak – remélhetőleg ösztönözní fogja a hasonló veszprémi kutatásokat is.

Hudi József

Kerékpárosok útikönyve

Zsiga Henrik: *Balaton bringával – Új utak, friss élmények.* Kal-liopé Kiadó, 2015.

Az egész úgy kezdődött, hogy a veszprémi Zsiga Henrik 2011-ben autóba tette az akkor kétéves ikerlányait: Sárát és Flórát, valamint a lányok anyukáját, és déli irányba tekerték a kormányt. A család nyár kezdetén megszállta Toszkánát, és két hónapra tábort vert. Nem titkolt szándékuk volt, hogy a véletlennek is teret engedő terv mentén bebarangolják a vidéket keresztül és kasul. Az útjukat kísérő blog pusztán előszoba volt egy útikönyvhöz, amibe már rendezettebben vésődtek az élmények és tapasztalatok.

A *Toszkána – Utazik a család* című könyv témája vegyes volt: elmesélte a láttakat, az átélteket, és kis mankót adott a családoknak egy toszkánai úthoz. Sem a blog, sem a könyv nem vette fel az útikönyvek szigorú követelményeit, hátsó ülésre kergették az objektivitást, és nem félték megosztani a kellemes és kevésbé üdítő perceket sem. A könyv bombaként robbant be az útikönyvpiacra, és rövid időn belül piacvezető lett. Azóta is szépen gyűlnek azok a fotók, amelyeken lelkes olvasók pózolnak Toszkána különböző pontjain, kezükben a könyvvel, hogy aztán a képeket továbbíthassák a szerzőnek.

A sikeren felbuzdulva egy közelebbi úti cél került a figyelem középpontjába. Veszprémből mi sem látszott jobban a szerző térképén, mint a Balaton. A bevetés előtt valószínűleg nem kellett túl nagy piackutatásba fognia a kiadónak, mert bár bámulatosabbnál bámulatosabb fotóalbumok készültek a tó csodáiról, útikönyvet valahogy senki nem akart írni az elmúlt évtizedekben. Maroknyi csapattal a háta mögött és az időközben négyévesse cseperedett ikerlányokkal a hóna alatt Zsiga Henrik újabb utazásba fogott, aminek a vége egy Balaton-útikönyv lett.

Barangolásai során lépten-nyomon bringásokba ütközhetett, akik szintén a Balaton környékén keresték a helyüket, és segítségért kiáltottak. Szerintem ennek köszönhető, hogy nemrég megjelent a *Balaton bringával – Új utak, friss élmények* című útikönyv. Persze ez így most jól hangzik, talán még irigylésre is okot adó, de nyugodtan utána lehet csinálni azt a munkát, amiről a könyv árulkodik. Mögötte lehet megannyi adatgyűjtés,

időjárás miatt százszor újratervezett menetrend és rengeteg utómunka, aminek a végeredménye egy újabb, nagyon jól használható, méltán népszerű útikönyv lett.

A színes-szagos-szélesvásznú kötet azon kívül, hogy azonnali nyeregbe pattanásra ösztönöz, feltárja és népszerűsíti a Balaton és a Bakony térségét. 25 nagyobb lélegzetvételű túrát dolgoz fel – nem spóroltak a kilométerekkel –, balatoni és Balaton környéki településeket, valamint természeti látnivalókat fűzve túraútvonalakká. Az utak mellett reflektorfényt kapnak erdők, barlangok, várromok, templomromok, néhány múzeum és persze pincészetek, éttermek, hotelek. A túraleírások mellett tájékoztató oldalak segítik a kerékpárosokat, és nem kis munka lehetett a 25 térkép összeállítás sem.

Nem utolsó szempont, hogy a könyv friss adatokat dolgoz fel. Zsiga Henrik ezúttal is minden esetben helyszíni szemlét végzett, saját fotókat készített – és ígéri, hogy ezek hitelességét évente ellenőrzi. A titok – csakúgy, mint a toszkán és az első Balaton-útikönyv esetében – a személyes hangvételben és a nem kevés humorban lakozik, ettől szórakoztató és olvasmányos a bringás könyv is. Aki adatok tömkelegére számít, az csalódní fog, ugyanis ez a könyv hangulatában és stílusában is eltér az átlagos turisztikai kiadványoktól. A szakmaiság mellett súlyt kap benne a kerékpározás és a Balaton népszerűsítése.

Az olvasó a könyvvel a tágabb régiót fedezheti fel. A szerző nem a Balatont megkerülő kerékpárútra koncentrál: az ismert kerékpáros útvonalak mellett bemutatásra kerül Hévíz környéke, a Balaton-felvidék, a tó keleti partjánál fekvő apró falvak, a Somogy dombjai, illetve a Kis-Balaton. Kismillió olyan ismeretlen település is bekerült a kiadványba, mint Lulla, Öcs, Somogyzsitfa vagy éppen Küngös. A települések mellett szerepet kaptak a környező erdők, mezők, tavak – és persze az ember alkotta látnivalók: Zichy kastélyától a Kunffy-emplékházig, a Szent Kinga-templomtól a Krisna-völgyig.

A túrák leírását tematikus oldalak lazítják – néhány bekezdésnyi praktika az utakról, a szállásokról, a kerékpárokról. Az útikönyvben minden túrát külön térkép kísér, és helyet kapott egy áttekintő térkép is. A kiadó arra is ügyelt, hogy a kerékpárosok előzetes információt nyerjenek az egyes túrákról: akad-e útközben meredekebb emelkedő, megtekintésre érdemes látnivaló, gye-ekkel is megtehető-e a túra, vagy éppen földúton áthalad-e. E kérdésekre minden túra esetén piktogramok válaszolnak. Az útikönyvet csodás, a szerző által készített fotók teszik színessé.

A könyvből az is kiderül, hogy óriási összefogással jött létre. A munkálatokba bekapcsolódott a Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatósága, a környező turisztikai egyesületek jelentős része, valamint számos kerékpáros és

turisztikai szolgáltató. Ritkán látni ilyen összefogást a Balaton környékén, példamutató lehet – ebben is – a könyv.

A kiadó azt ígéri, hogy a *Balaton bringával* – hasonlóan többi kiadványához – évről évre újabb bővítést, módosítást, aktualizálást kap. Remélhetőleg külön figyelnek majd a sajtóhibákra, de ezek mennyisége kezelhető korlátok között maradt. Az útikönyv a nagyobb könyvesboltokban, a balatoni Tourinform-irodáknak, a nemzeti park balatoni látogatói helyszínein és az online könyvruházakban is megvásárolható.

Zsiga Henrik még egy dobásra készül a tóval: *Balaton 100* címmel jövőre várhatjuk következő, egyben utolsó balatoni útikönyvét. Azzal fenyeget most bennünket, hogy a korábbi kiadványoktól eltérően egyenként és részletesen mutat be száz fontos balatoni úti célt. Lesznek köztük éttermek, pincészetek, múzeumok és fesztiválok. A munkálatok már el is kezdődtek, és ha nem vigyázunk, azon kapjuk magunkat 2016 tavaszán, hogy újabb Zsiga Henrik-útikönyv került a polcunkra. Valahogy csak kibírjuk.

Mórocz Anikó

Hazaúton

TheCompany*LiveBand*
Hazaút (2014) nagylemeze

Mifelénk ahány zenekar, annyi stílus, elég az egyik leghíresebbre, a nehezen körülhatárolható Hollywoodo-ra gondolni. Hát akkor miért éppen „Hip-Rythm” nagyzenekara ne lenne Veszprémnek? Így definiálja magát ugyanis a TheCompany*LiveBand* (sic!), amelynek tavaly szeptemberben készült el első nagylemeze, a *Hazaút*.

A Company hip-hop/rap csapatot 2012-ben alakította Csejtei János „BiM”, Elekes Csaba „Dé-Zé” és Gotthard Ádám „Gotthy”. Hangszeres zenészeket a következő évben kerítették maguk köré. Az általuk kigondolt műfaj a hip-hop, az R’n’B, a funky és a rock elemeiből építkezik. 2013-ban közönségsvazatok alapján második helyezést értek el a budapesti A38 hajón megrendezett *Talentométer* tehetségkutató hip-hop / reggae kategóriájában, azóta játszottak Majka & Curtis, az említett Hollywoodo vagy a szintén veszprémi Hősök előtt is.

Kezdjük mindjárt a műfajjal. Felfedezhetők az említett stílusok nyomai, a lemez bulizós, fülbemászó. A leglágyabb szintetizátoros fuvalótól a legkarcosabb gitárig terjed az eszköztár, de Vuk a zenei alappal még nem jön. Sejteti ugyan pár szellősebb riff, hogy fajsúlyos szöveg fog rá érkezni, és akad hip-hopos téma, a HipRythm inkább a popból és a rockból tekintget egyéb műfajok felé. Pedig a hip-hop a reneszánszát éli, elég az Arctic Monkeys legutóbbi lemezére gondolni; jót tenne a stílus konzisztenciájának, ha

bátrabban merítenének hasonló kortárs előadóktól. Ez az egységesség szenved meg azt is, mikor túl kemény gitár szól egy alapvetően popos dalban. A hangzás nagyja régies, a '60-as évek nyerssége jól is áll a daloknak, csak a nyolcvanas évek magyar erősítőit kéne múzeumba száműzni. A számok felépítése messzebbre rugaszkozhatna a „versszak, refrén, versszak, refrén, szóló, refrén” felállástól, utóbbit sem kell mindig az egekbe fokozni, az *Ennyi* anélkül is legalább olyan jól működik. A potenciál érezhető, vannak jó ötletek, az énekdallam könnyen megragad, a *Miért ne* bluesos/ska-s riffje és a közepén levő kiállítás is szuper.

A hangszerelés egyben van, telt. Szabó Jonatán és Enyedi Márk jó érzékkel fúj, pedig könnyűzenében hajlamosak dominálni a fúvósok. Egy nagy szépséghiba van, a szintetizátor. A hangszínek olcsó hatást keltenek abban a korban, amikor még ingyen – legálisan – is egészen profi darabokat lehet letölteni az internetről. Ezek egy néhány tízezres MIDI-billentyűvel társítva közel világszínvonalúan szólnak. Talán az *Ennyi* elején ütközik ki a legnagyobb kontraszt a többi, egyébként igényesen szóló hangszerhez képest. Csepely Máté népdalos dallamokkal is díszít, de ebből kevés válik előnyére, inkább a Kormoránt idézi.

Türjei Géza Tamás gitáros technika, ura a potmétereknek, csak stíluseszköztára szűkös kissé. *A zene bennem él* kísérő dallama több dalba illene, mint a sokszor hallható erős torzítás. Sok szám refrénjét kíséri kitartott, torzított riff, emiatt egyébként változatosabb dalokat is éreztem egymáshoz hasonlóknak. A hip-hopos sounddal egészen az adósunk marad.

A basszusgitáros határozott alapot biztosít, erős témákkal támasztja alá a dalokat, nem véletlenül osztoznak a Hollywoodo-val Kiss Gergő „Nye-nyec”-en. Bár a hip-hop hiányában ők is bűnrészesek, jól összedolgoznak a dobossal, Kulics Ádámmal.

A *Ha majd* sokat elárul a Company státusáról. Az elejét hallva azt gondoltam, hogy országos rádió is megállná a helyét, ha bejáratott együttes adná elő. Ehhez néhány dolgon még finomítani kell; ha ezekre a srácok is ráéreznek, nagy előrelépést jelenthet nekik. Kellemes, emészthető a szöveg, fülbemászó a refrén, a fúvósok szépen megágyaznak az éneknek, és nem tolakodóan pozitív a dal. Nem egy mai sláger akar olyan mértékű heppiséget lenyomni a torkunkon, amitől már-már szégyelljük, hogy mi néha szomorúak is vagyunk. A *Ha majd* inkább finom napfelkeltét idéz, és ez jobban tud esni a javítandó hangulatnak, mint mikor negyvenfokos kánikulába vágják ki az embert.

Az a néhány apróság. Általában nincs gond a szövegdinamikával, sőt, a „ha majd” sorvégi ismétlése kifejezetten jóleső. A refrénben elhangzó „felé fordulok” viszont megtöri a ritmust, ez kommersz hallgatónak is feltűnhet.

Tetszik vagy sem, a legnagyobb figyelem az énekre irányul, és ha kicsit is nyeklik a szöveg folyása, nagyot tud rúgni az összképbe. Az énekcentrikusság miatt az a rádió Radics Gigi CD-kből ragasztott keresszettel átkozná ki a zenekar emlékét is, amint meghallja két hangszer egymás utáni szólóját. A kortárs zene csak kevés és csak indokolt szólót tűr meg. Pozitív példát magánál a Companynél is hallhatunk, az *A zene bennem élben* nincs ilyen instrumentális öncélúskodás.

A rapperek belevaló szövegeket hoznak. Dé-Zé megérdemelten lett országos freestyle-bajnok, igényesen fűzi a szavakat, és BiM-nél is csak az énekertheségre lehet néhol panaszkodni. Sok újat nem mondanak, de a stílusnak nem is állnának jól a túl nagy megfeszítések. Tényleg bírnak ösztönző erővel, főleg a *Meséld el* című dalban, a *Miért ne* refrénjében a fokozódó kiabálás üt. Negatívabb jellemző, hogy dalokon átívelő téma a saját erejük bizonygatása, ami a mennyiség miatt kezd kompenzálsba hajolni. A „Nagy szavakat hallasz, mert nagy emberek mondják” nehezen ébreszt szimpátiát. Olyan, kis régióra jellemző szlenget, mint a „Na mi van, bátya” is merész az egész országnak szánt zenéhez felhasználni.

Gotthy képzett, tehetséges énekes, a hangok a helyükön vannak, a vokál több dalban is kiváló. Két beidegződést lehet felróni neki. Hajlamos túlzásba vinni a rekesztést, ez a *Bajnokban* ellenkező hatást ér el, mint a szándéka, illetve előfordul, hogy a férfias rapnél nem vigyáz eléggé a lány énekkel, ami a nagy különbség miatt erőtlennek tűnik. A szövegíráshoz is van tehetsége, vannak ötletes szófordulatai, de hajlamos ugyanolyan apró hibákat elkövetni, mint mikor engedi elszállni a szöveg dinamikáját. A rapperek ezekre jobban figyelnek, ha már zenekarról van szó, jót tenne, ha átbeszelnék egymás problémás részeit. Ezzel fejleszthetnék a kis hibákra való érzékenységüket, és az önállóságukat sem veszélyeztetné, mert néhány százaléknyi szövegről van szó. Nem bántóan, de jelen vannak az olyan klisék is, mint a „szív”, ezeket nagyon megcsócsálta a magyar popzene, érdemes lenne szelektálni őket.

A véleményem szerinti legfontosabb tényező, az őszinteség megkérdőjelezhetetlenül érezhető a dalokban. A tagok életöröme tolakodás nélkül biztosítja a számok ívét, még a gyengeségek is arról tanúskodnak, hogy szívüket-lelküket igyekeztek a zenéjükbe önteni. Fiatal együttesről van szó, még sokat fog alakulni, fejlődni, de a TheCompany*-LiveBand* már most is ért az emberek nyelvén.

Bodor Áron

Szemeztetés az Utas és Holdvilág Antikvárium irodalmi estjeiből

GreCsó Krisztián: *Megyek utánad*. 2015. március 2.

GreCsó Krisztián legújabb, *Megyek utánad* című regényét rögtön a megjelenés után elolvastam. Mivel az író napjainkban az irodalom különösen népszerű alakjává vált, érdekelt, művei vajon miért hatnak ilyen nagy mértékben az olvasókra. Az új regény megismerése után azonban azt éreztem, nálam elmaradt a hatás...

„Hogyan lehet gondolkodni, ha szép lányok jönnek?” Egy ilyen kérdés után úgy gondoltam, jobb, ha elfelejtem a könyv magas irodalmi műként való olvasását, de azért unalmas nyári délutánjaimat elütöttem vele. A regény könnyen adta magát, befogadható volt, viszont túl leegyszerűsített fejlődéstörténetnek gondoltam a fiatal szerelmeken keresztül végigvezetett életutat, a személyes és kizárólag az elbeszélőt érintő eseményeket. Nekem, olvasónak nem mondott mindez semmit, nem készített gondolkodásra. Egészen mostanáig.

Úgy alakult ugyanis, hogy GreCsó Krisztián márciusban az Utas és Holdvilág Antikváriumban könyvbemutatót tartott. Bár az esemény alapvetően az író említett regényének bemutatójaként lett beharangozva, Brassai Zoltán irodalmár, GreCsó Krisztián beszélgetőtársa ennél jóval több irányba terelte a diskurzus fonalát.

Elsőként a mai magyar irodalom sajátosságai kerültek terítékre: GreCsó Krisztián szerint nehezen ragadható meg a szépirodalom mibenléte. Az író szavaival élve, manapság az „érzékek prózájához” lehetne leginkább hasonlítani a műalkotásokat. Valamiféle egyperceshez hasonló, bár nem csattanóval, hanem rokokó jelleggel végződő írás jellemzi ezeket a kortárs szövegeket. GreCsó kiemelte az alkalmi költészet fontosságát is, melynek alakulását, fejlődését ő maga is követi, ezen belül pedig külön figyelmet szentel a napjainkban szintén nagyon népszerű slam poetry műfajnak. „Egész jó, ahogy ebben a műfajban kitalálják a tutit” – fogalmazott.

A közéleti témák, illetve a „ki vagyok én?” kérdése tulajdonképpen GreCsó Krisztián írásait is áthatja, igaz, hogy ez a kettő nála alig érintkezik. „Konfliktuskerülő alkat vagyok” – árulta el az író, mielőtt még rátért volna az *Élet és Irodalomban* megjelenő tévékritikáira, amelyekről minden elmondható, csak éppen az nem, hogy balhémentes. Az itt olvasható rövid esszék

ugyanis – legtöbbször a politikai publicisztika határát súrolva – igencsak kemény hangot ütnek meg.

Greco Krisztián szépírói munkásságában ezzel szemben a népi hagyomány elemeiből épít. A Szegvárról származó író úgy érzi, felelősséggel tartozik azért, amit otthonról hozott. Persze az, hogy saját családjáról, az őt valaha körülvevő közeli rokonokról és ismerősökről ír, nem feltétlenül jelenti azt, hogy amit róluk megfogalmaz, nekik is szólna. „Az írás gesztusa örökös áruulás” – vallotta az író, ugyanakkor ez által tud olyan teret és világot is teremteni, melyet nem kell feltétlenül értenie ahhoz, hogy annak alárendelje magát. Egyfajta védekezési mechanizmusként funkcionál mindez, „bennszülött és etnográfusi nézőponttal egyszerre szemlélek” – fogalmazott.

Úgy tűnik, Greco azokat a világot szereti bejárni, amelyeket jól ismer, Mellettem elférsz című regényébe például nagyanyja önéletírásait is beleszötte, miután azokban felfedezte a „hétköznapi mikrovalóságok finomságait”. Szerinte egy történetet csak úgy lehet megalkotni, ha el tudjuk hinni róla, hogy igaz. Igaz, amit valakikről másoknak elmesélünk, igaz, mert rólunk szól. Számára mindig egy olyan élmény a kiindulópont, amely egy adott dologhoz a legintenzívebben köti. A különböző helyszínek és az ezekben megragadt tárgyak által így belakhatóvá teszi a még kitöltetlen tereket is. Az elbeszélő hol naiv gyermeki nézőpontból, hol a fiatal felnőtt szemével tekint körbe, szerelmi történeteinek, gyerekkori emlékeinek keresztül ír életből irodalmat. „Elég egy pötyyös garbó ahhoz, hogy történetet írjak” – hozta fel példának.

A *Megyék utánad* valójában nem is a tipikus férfiegő működését mutatja be, hanem azokról a nőkről szól, akik felsebeztek, akik megtanították hősét érezni. A szerelmi csalódások okozta törések nélkül ugyanis nem fejlődött volna ki az az én, aki a regény végére megszületett. Ehhez a megteremtődéshez kellett az elbeszélőnek újra és újra bejárnia az utat, amelyen már egyszer elindult. Meg kellett értenie, hogy honnan hova tartott, vagy ha úgy tetszik, kik után ment, mire eljutott oda, ahova mindig is tartani akart.

Ladányi István: *Eresszai észrevételek*. 2015. március 3.

Alig csengett le Greco Krisztián estje, másnap újabb esemény következett, ahol Ladányi István *Eresszai észrevételek* című könyvéről volt szó. Míg a fent említett *Megyék utánad* bemutatója inkább a szórakoztatás felé hajló irodalom kedvelőinek programja lehetett, addig az *Eresszai észrevételek*ről való beszélgetés az „irodalomértő” szakma számára bizonyult érdekesnek. Ladányi István Józsa Mártával folytatott beszélgetése során a közönség betekintést nyerhetett a vajdasági irodalom egy-egy jelentős mozzanatába. Az est során egyfajta áttekintést, összefoglalót kaphattunk a könyvvel kapcsolatban, így az is érthette, mit akar közölni az *Eresszai észrevételek*,

akinek előtte kevésbé volt ismerős ez a kötet, ráadásul a személyes visszaemlékezések, élmények, kötődések szóba kerülése is izgalmassá tették a könyvbemutatót. Józsa Márta alaposan igyekezett kivesézni minden lényeges mozzanatot Ladányi István tanulmányokból és esszékből álló kötetével kapcsolatban: délszláv írók alkotásai, fordítás, fordíthatóság kérdésköre, kultúrák közti átjárások és mindazok a tapasztalatok, melyek egyfajta lenyomatokként szintén meghatározták a szerző írásait.

Ladányi a regionális kutatások szakértőjeként fontosnak látja, hogy az egyetemes magyar irodalomból kiemelje a határon túli magyar irodalmak sajátos, közösségi vonatkozásait, hogy azt a különböző művelődési keretek között vizsgálja. Felmutatja azt a hiányt, ami az elhallgatás, a kimondatlan dolgok nemlétét jelzi, miközben az a célja, hogy a veszteség nyelvén túl megragadhatóvá tegye azoknak az élettapasztalatoknak és olvasói közegeknek a jelenlétét, amely az egyetemes irodalom szemüvegén keresztül nézve nem mindig releváns. Vannak „különc” szerzők, akiket olykor nehéz olvasni. Ladányi István tanulmány- és esszégyűjteménye abban is segít, hogy például Tolnai Ottót vagy Krasznahorkai Lászlót el tudjuk helyezni egy olyan posztmodern szövegtérben, ami talán első olvasásra a maga radikális beszédmódjával idegennek tűnhet. Az *Eresszai észrevételek* szerzője hiányolja az ezen szerzők felé fordított kellő figyelmet, és hiányolja a fordításokat, hiszen „a szövegek sokkal többet tudnak átvenni fordítás által, és kultúránként változva más tapasztalati világra nyitnak rá, arról nem is beszélve, hogy a több nyelvben való otthonlét meghatározza a saját nyelvünkhöz való viszonyt is” – tudtuk meg.

Péterfy Gergely: *Kitömött barbár*. 2015. március 19.

Ahhoz képest, hogy Péterfy Gergely *Kitömött barbár* című regényét 2014-ben az év könyvének kiáltották ki, alig volt néhány érdeklődő az író veszprémi bemutatóján. Talán ha nem az egyetemes *Magyar Napok* első eseményeivel egy időben szervezik, többen is kíváncsiak lettek volna a szerzőre. Szerencsére az érdektelenség nem törte meg az írókat, jókedvűen vágtunk bele az Aegon-díjnyertes mű szövegvilágának boncolgatásába, a jó regény megírásához szükséges fortélyok megismerésébe. Péterfy Gergely szerint a jó regényalap egyedül a megértésen áll vagy bukik. Az eposzokat, ezeken belül pedig az *Odüsszeia* történetét kifejezetten azért szereti, mert éppen az elmesélés során értjük meg a világot. A szerző szavaival élve, hogy milyen, amikor „a létezés elkerülhetetlen másságával találkozunk.” A jó történet következő hozzávalója egy jó fordulat, Péterfy szerint ez lenne minden mese legbensőbb rugója. Ide tartoznak az előre nem ismert kanyarok, mindazok az utak, amiktől megváltozik a szereplő. Egy hatásos fordulópont mindig kulcs a sikerhez, ha mással nem is, de ezzel az átalakulással mindenképpen

kiteljesedhet készülő regényünk. „Kezdetektől fogva az a mániám, hogy határozott szerkezeteket építek. Struktúrakattantságaim vannak” – szögezte le az író. Elmondása szerint sok olyan írást olvasott, melyek rafinált struktúrájúak. Ezeket az általában régies szövegeket építi be Péterfy a saját alkotásaiba, méghozzá oly módon, hogy az kellő hatást érjen el, hogy a lehető leghatásosabban tudja az olvasó szívét jobbra-balra csavargatni. Célja, hogy minél több ember be tudja fogadni.

„Márqueztől tanultam, fontos, hogy az olvasó szint lásson és szagoljon. Hogy érezze a hőt és a tapintásokat. Hogy hintsem a port, amitől aztán úgy elzsongul az olvasó, hogy végül jobban elhiszi a szöveget. Hogy szórakozzon rajta a vajtfülű olvasó, de ugyanúgy a nem vajtfülű olvasóknak is érdekes legyen” – érvelt Péterfy, és az az érzésem, hogy mi el is hisszük neki, hogy tud. Lehet, hogy éppen a marketingstratégia miatt, azért mert megmondták nekünk előre, hogy ez lesz az év könyve, vagy azért, mert tényleg hatásos, amit ír. Ezt mindenki döntse el maga.

Éltető Erzsébet

A Tűztorony Bábszínháza

Danny mesél: The Gingerbread Man. Előadja: Danny Bain. Kabóca Bábszínház, Veszprém, Tűztorony, 2015. július 19.;

Ursula Jones-Markó Róbert: *A királykisasszony, akinek nem volt birodalma*.

Rendezte: Tengely Gábor. Előadja: Mákszem Lenke. Kabóca Bábszínház, Veszprém, Tűztorony, 2015. augusztus 7.

A Tűztorony és annak udvara Veszprém egyik legnagyobb potenciállal bíró tere: bármilyen program eseménnyé nőheti ki magát a gondozott pázsiton, legyen szó kiállításról, koncertről vagy akár egy „szimpla” bográcsozásról. Az épületben dolgozók felismerték a tér erejét, és igyekeznek minél színesebb programokat szervezni a kőfallal körbevett udvarra, ezért kérték fel a Kabóca Bábszínházat, hogy a nyár során több produkcióval is szórakoztassák az alkalmi közönséget.

A színház, legyen az élő színház vagy bábszínház, egyedi attribútumokkal rendelkező műfaj, hiszen színházba menni mindig esemény értékű. Adódik tehát a kérdés, hogy az általam látott két produkció felruházódott-e valamilyen újabb jelentéstartalommal azáltal, hogy ebbe a térbe került. Adekvát választ azért tudok erre a kérdésre adni, mert

a bábszínház munkatársaként mindkét produkciót jól ismerem. Ugyanakkor azt is fontos figyelembe venni, hogy ezek az előadások nem külön ebbe a térbe megálmodott produkciók, csupán alkalmi jellegű, hogy ide kerültek, így nem szabad olyan elvárásokat támasztanunk, amelyeknek csak helyspecifikus jellegű produkciók tudnak megfelelni. Prekonceptióm szerint minden olyan (báb-) előadás működik, ami szabad téren is játszható, igaz, így a gyönyörű környezet „csupán” díszletté redukálódik, és nem válik szervesen az előadás részévé.

Ennek gyönyörű példája a *Danny mesél: The Gingerbread Man*. Ezt a produkciót nem szabad klasszikus értelemben véve bábelőadásként definiálni, amit Danny csinál, az inkább zenés mesemondás. Gyakorlatilag bármilyen térben működik, amely alkalmas arra, hogy egy kicsi figyelmet kapjon maga a mesemondó. Amitől azonban mégis több tudott lenni ez a produkció most, mint máskor, az az akusztikának köszönhető. Szabad térben gyakran fennáll a veszély, hogy szerteszállnak a hangok, de itt a körfal bezárta a dallamokat. Jobban érvényesült a hangszer, a zene dramaturgiája. Tudott puhán megszólalni a dallam, amikor a történet úgy kívánta, és feszes volt, amikor a drámai hevületben megfeszültek az idegek. A balafon alján elhelyezett tökök körberezonáltak az udvart. Az egész produkció koncentráltabbá vált azért, hogy a falak körbehatárolták, és kijelölték az előadás terét.

A másik produkció, *A királykisasszony, akinek nem volt birodalma* című kapcsán már jóval összetettebb kérdések fogalmazódtak meg bennem. Azt gondolom, hogy manapság az egyik leggyakrabban emlegetett globális társadalmi probléma a menekültkérdés, és ezt kifejezetten érzékenyen és intelligens módon járja körbe az előadás. Szándékosan kihasználja és egyben ki is játssza előítéleteinket. A főszereplő Lenke királykisasszony a nézők között rejtőzködve várja az előadás kezdetét, miközben a színházi előadások tipikus késése miatt morog. Öltözéke kopott, koszos, első ránézésre hajléktalannak tűnik, majd ahogyan szemünk láttára bontakozik ki tragikus története, úgy változik szépen lassan ő maga is királykisasszonnyá. Eleinte komoly feszültséget keltett a hajléktalannak tűnő nő jelenléte a Tűztorony udvarán. Mert ide tényleg bárki idetévedhet, ez nem a színházépület zárt világa, ahol „csak eljátsszuk, hogy minden valódi”, ez a tér csak attól lesz színházi tér, hogy annak mondjuk, és akként kezdjük használni. És amikor a hajléktalan külsejű hölgy a nézők között hangoskodni kezdett, ez a felismerés vált mindenki számára nyilvánvalóvá, emiatt futott végig valami bizsergés a tarkónkon. Hogy a „színház” és a „valóság” egy fél pillanatra összekeveredett. Amikor a színésznő már leleplezte magát, és fel sétált a pódiumra, hogy ott mesélje el a történetét, onnantól kezdve már tudtuk, hogy ez az egész felháborodás csak egy

játék volt, ami egyben a nagy játék része is. Mégis, máskor jóval korábban reagál a közönség erre a mérgelődésre, előbb nevetgélnek. Itt egy ideig síri csend volt a nézőtérben.

Jó volna, ha a veszprémi színház-csinálók felfedeznék maguknak ezeket a különleges tereket, ha a nézők kalandot látnának abban, ha éppen egy péntek este nem a megszokott bársonyszékekre ülnének le, hanem akár a tűztorony lépcsőin néznének színházat. A Kabóca Bábszínháznak nem volt idegen a terep, több ízben játszottak már ezen a helyszínen, például a *Kabóciádé Családi Fesztiválon*. Előfordult, hogy a Tűztorony zenéjére koreografáltak óriásbábos etűdöket a toronyban. Ezek az etűdök nem is annyira magas művészi kivitelezésük miatt voltak érdekesek, hanem az ötlet eredetisége volt nagyon szembeütő: izgalmas találkozási pontja volt adott térnek és színháznak. Bár a fentebb említett két előadás csak egy-egy délutánra költözhetett ebbe a különleges térbe, mégis teljesen más típusú élményt nyújtottak a nézőik számára ebben a térben, mint a megszokott, színházi közegükben.

Szántó Viktória

Babits Jónása megelevenedik

Babits Mihály Jónás könyve.

Drámajáték és Versmondó

Tábor. 2015. június 29.

Rendező és előadó: Ács Tamás

színművész, a Soproni Petőfi

Színház tagja.

Koreográfia: Demcsák Ottó

Ács Tamást a veszprémi, főleg az egyetemi polgárok jól ismerhetik, hiszen nálunk végzett etika és színháztörténet szakon, színjátszó tevékenységének kibontakozása nagyban köthető egyetemi éveikhez. Az Egyetemi Színpadnál, illetve a Teleszterion Színházi Műhelynél Komáromi Sándor kezei alatt pallérozdott, s már közben részese lett a Pataki András vezette Forrás Színháznak. Mindemellett vonzották az önálló, monodramatikus produkciók létrehozásai (Gogol, Kafka), valamint a versek, lírai költemények tolmácsolásának elkötelezett híve lett.

Az elmúlt években megszorodott irodalmunk nagyobb lélegzetű elbeszélő költeményeinek színpadra állítása, dramatizálása. Ács Tamás az epikusabb, cselekménydús költői remek helyett egy filozofikusabb, bibliai adaptációt választott bemutatásra. Babits felhasználta a Jónás-történetet arra, hogy kifejezze, némaságában is világá kiabálja saját szorongásait, félelmeit: a náciizmus terje-

déséről, esetleges új háborús borzalmakról, az egyén kiszolgáltatottságáról, a bűnbe sodródó magyar nép kilátásairól, felelősségről, megbocsátásról, hitről...

Ács Tamás pedig felhasználja Babits szövegét, hogy – a szó ereje mellett – képi megformáltságba öntse azt, az archaizáló verssorokhoz rituális módon társít mozdulatokat, sámánhangulatú zenebejátszásokat, s beszédmódja is a szakrális kántálástól a vásári kikiáltásig terjed; ügyesen illusztrál, árnyal, aláfest és kiemel.

A nézők U alakban ülnek, innen már tudhatjuk, hogy nem egy megszokott frontális játékról lesz szó. Az előadó belép a semleges-üres térbe, gondolhatnánk, jelmeze sincs, de sem a fehér ing, sem a fekete nadrág, cipő, egyik sem mindennapi vagy akár ünneplő viselet. Ezek a testi játék részei, a történet korába (kortalanságába) helyezik a nézőt/színészt egyaránt. Az előadás felvezetése egyben ráhangoló az elkövetkezőkre: néhány mozdulatsor zenei aláfestéssel, amit Jónás imája követ, mindez keret, hiszen a zárómomentum is (bár mind mozgásban, mind versmondásban egy nyugodtabb, beletörődő, csöndesebb ellenpontot kapunk a végén). A misztikus zenei effektek pedig úgy kísérik végig az előadást, hogy a négy rész között választó/átkötő elemekként funkcionálnak, s néha egy-egy szövegrészt, mozdulatsort erősítenek.

A néhol szimbolikus, de többnyire egyértelműen kifejező mozgás úgy jár a mondanivaló nyomában, hogy nem üti, nem nyomja agyon azt, a kettő valóban erősíti s nem kioltja egymást. A ma vizuális világához igazodik, a befogadót képileg segíti (én aztán tényleg nem vagyok híve a vers eljátszásának, sőt, de itt működik, és több is ez annál) – a költemény nyelvi iróniáját humorral gazdagítja. Látjuk (meg halljuk természetesen) a kinyilatkozó Urat, a loholva menekülő Jónást, a hánykódó hajót a viharos tengeren, az imádkozó hajósokat, a kemény kormányost, a hajófenéken szorongó zsidót, a hatalmas cethalat s az előle úszva menekülő, a gyomrában vívódva vergődő, partra öklendezett Jónást. Aki aztán ott van a ninivei tereken, prédikál az életigenlő, szórakozgató vásári sokaságnak, a királyi udvarnak – hiába, hiába az átok is, csak nem történik semmi, s ahogy az akció fogy a szövegből, úgy kerül az előadás is nyugvópontra, a játék alábbhagy, határozott gesztusok maradnak, a megkeseredett Jónás fájdalmas gesztusai, kinek hazudott az Isten; mellette meg a nyugodt és bölcs Úr számvetése, szánalma.

Történt itt valami mégis, egyik-másik (nézői) szívben Jónás szava kicsírázott. Van hát remény.

Felföldi Gábor

Defibrillátor hatvanezernek

Veszprémi Utcazene-fesztivál, 2015. július 22–25.

Bár erős érzelmeket táplálunk a város iránt, a méretei miatt sem nevezhetjük Veszprémet kulturális fellegvárnak. Esténként panganak a terek, a hétvégi nyüzsgés inkább csak mocorgás. Hatvanezer ember igyekszik csendben lenni.

Géczi János fejtette ki *Szélbe burkolt város* című kötetében, hogy a szocializmus milyen sebhelyeket hagyott a megyeszékhely, a magyar megyeszékhelyek életritmusán. Az öregedő lakosság kényszeresen védi privát szféráját, amire – néhány eltévedt bűnözőt leszámítva – senki sem ad nekik okot. Rendezvények alatt mennek a feljelentgetések, néhány megszorodott ember teszi tönkre több ezer szórakozását, lehetetlen hangerőkorlátok felállításaival, vagy egyszerűen betiltást követelve. Irigységből. A cikk írója sem a könnyű elalvás mestere, mégis számtalanszor ringatta már álomba fesztiválok dübörgő basszusa, alkoholos befolyásoltság nélkül. (Is.) Hozzáállás kérdése. De nem, ők ehhez már öregek, öregek a csendes képzőművészethez, a lány szanokhoz, mert ha szórakozás, akkor az bizonyára a saját testnedveikben fet-rengők sajátossága. Na, és pont ezek a gyomortartalom-búvárok próbálnák élhetőbbé tenni a városunkat. Már aki nem menekül Budapestre vagy külföldre. Nehéz nekik felróni. Természetesen az éremnek itt is két oldala van, vannak, akik valóban szívesen hódolnak az említett szórakozási módoknak, vannak kishitűek, akik szerint Veszprémnek már mindegy, és a művészetekre egyébként fogékony emberekként sem használják ki a kínálózó lehetőségeket. És vannak, akik gyerekeket oktatnak művészetre, kiállításokat szerveznek, fellépési lehetőséget biztosítanak helyi zenekaroknak. Szerencsére egyre többen.

A nyaranta megrendezett *Veszprémi Utcazene-fesztivál* olyan, mint egy defibrillátor. A város magához tér, tömegek lepik el az utcákat, változatos zene szól, tehetséges amatőr zenészek kapnak fellépési lehetőséget, tömegek előtt. Ingyenes rendezvény lévén küzdenek a szponzorkereséssel, többször is elterjedt, hogy a következő elmarad, máshol lesz, de Muraközy Péter vezényletével, a rendezvényszervezésre valamennyire rálátva állíthatom, embert próbáló teljesítménnyel tartják meg mégis minden évben.

A fesztiválszervezésnek rengeteg buktatója van, ezeket általában a megfelelő források hiánya vagy a pénzpatakok saját mederbe terelése szokta okozni. Hogy egyet említsek, amin Magyarországon sokan spórolnak, a megfelelő színpadmester. Az olvasó talán azt gondolná, hogy a gyakorlott, profi zenészek precízek, egymás iránti tiszteletből betartják a nekik felállított színpadi ütemtervet, de a valóságban inkább rossz óvodásokra hasonlítanak, akiket rendszabályozni kell. Ugyanilyen óvóbáncsiszerepet tölt be a zenekarok

turnémenedzsere, aki a klasszikus menedzser mellett a koncertek gyakorlati teendőit intézi, felveszi a gázsit, interjúkra rángatja a zenészeket, fixálja velük a hazaindulás időpontját, és azt utólag be is tartatja. Tehát a színpadmesteren múlik, hogy időben kezdődnek-e a koncertek, megfelelő-e a színpad berendezése, és számos további teendővel járul hozzá a gördülékenységhez, a fellépők komfortérzetéhez. Egy átlagos magyar rendezvényhez képest az az *Utcazene* előnye, hogy a főszervező a legnagyobb magyar fesztiválokban szerzett több évtizedes tapasztalatot, így ilyen, amatőrsgéből adódó problémák nem jellemzőek a szervezésre. Az infrastruktúra szintén ki szokta állni a százezer ember próbáját, talán a mellékhelyiség az egyetlen, amiből sosem lehet elég.

Az ideji programról viszont lehet vitatkozni. Csupán néhány híresebb magyar zenekar fért bele a műsorba, felsorolni sem nehéz őket: az Esti Kornél, a Fish! duó formációja, Kama a Mary Popkids-ből és a Margaret Island, a legismertebb pedig Fábíán Juli & Zoohacker. Ezek a zenekarok nagyjából lefedik a magyar színteret az indie-rocktól az elektronikus popig, de bizonyára sokan hiányolják a nagyobb neveket, amelyeknek néhány éve még biztos helyük volt a fesztiválon. Az ő hiányukat részben a forráshiány, részben a tudatosan kialakított koncepció okozza. Lehetne szervezni egy sokadik hagyományos fesztivált, kevesebb, de neves előadóval, akik mellett ugyanúgy megférnének a kisszínpadok utcazenészei. Ez hasonlóan folyt az *Utcazene-fesztiválon* évekkal ezelőttig, rendszeresen hívtak nagy neveket, a már akkor is fesztiválkirály Quimby például visszatérő vendég volt Veszprémbe.

Vagy szélesíthetik a helyiek zenei spektrumát feltörekvő külföldi előadók által, akikből jóval többet és ebből kifolyólag jóval többfélét lehet hívni ugyanannyi pénzből. Utóbbi mindenképpen jobban illeszkedik a rendezvény nevéhez és szellemiségéhez.

A jelenlegi koncepció némi társadalmi felelősséggel is jár. Nem mindegy, hogy milyen az arány a bulizenekarok – akiknél a közészerűség sem pejoratív, mert önfeledt szórakoztatás a céljuk – és a minőségi kortárs produkciók között, amelyekkel zeneileg lehet nevelni a közönséget. Mindkettőre szükség van az országban, és még inkább a városban. A magyar emberek a szocializmus árnyékában ébrednek, a felgyülemlett feszültséget sokan még mindig az előző rendszerrel kompatibilis módokon vezetnek le: azaz vagy nem vezetnek le, vagy isznak.

A magyar utcakép nem is autentikus a hajnalban presszóba totyogó, bödőcsi értelemben vett papák nélkül – még neheztelni sem tudunk rájuk ezért. Kedves, mosolygós bácsikként élnek a fejünkben, akiknél a kor velejárója a terjedelmes orrtájéki borvirág, pedig ezek az emberek súlyos betegek. A hallgatás tette őket ilyené, és nem az a magasztos, romantikus hallgatás, amire Márai vágyott az öregkori borospincéjének diófája alatt. Az elhallgatás. Az ő idejükben nem lehetett kockázat nélkül levezetni a felgyülemlett sérelmeket, mert mindenkinek voltak a rendszerrel kapcsolatos sérelmei is. Akiknek nem, azok a rendszer szellemével azonosulva tartották meg maguknak a problémáikat. Nem is idős még az utolsó generáció, amelyet közvetlenül ért ez a nyomás, és ők nem tudatosan, de sulykolják az egykor jogos üldözési mániájukat a fiatalabbakba is. Pedig az ember nem erre van kitalálva. Az elsumákoltt érzelmek aljasan dolgoznak odabent, a pszichológusok sem eltűntetni, hanem a felszínre hozni igyekeznek ezeket. A mai embereknek – szándékosan nem fiataloknak – megvan a lehetőségük arra, hogy mindent kimondjanak, ami nyomja a szívüket, de gyakran nem is elég kimondani, ami feszít, hanem le kell mozogni a gőzt. Ehhez járulnak hozzá az említett bulizenekarok, akikre nagy szüksége van a depresszív magyar népnek. Veszprémben a progresszív és a bulizenekarok közül az utóbbi alatt süllyed mélyebbre a mérleg.

A bulizáshoz kapcsolódik a Színházkert technosátrának két évvel ezelőtti megszüntetése is. Nem mindegy, hogy mennyire összetett ingerekre szórakozunk, és hogy kellene-e komolyabb tudatmódosító szerek az ostobán egyszerűek élvezhetőségéhez. Abból ítélve, hogy a sátor elhagyása óta jelentősen csökkent a bűnesetek száma és a szükséges rendőri létszám, ez egyértelműen helyes döntés volt. A zenei stílust nem lehet beskatulyázni, de a sátor környékén lézengő igénytelen, kötekedő fiatalok eltűnése sokat javított a fesztivál élvezhetőségén.

Ezt – a szerencsére múltbeli – helyszínt leszámítva az átlagos utcazenész kifejezetten szimpatikus és előzékeny. Biztosan közrejátszik, hogy a helyszín nagy részüknek egyben az otthona is. Észrevehető a különbség a nagy fesztiválok elharapódzó személytelenséghez képest, ahol szemrebbenés nélkül verik ki egymás kezéből az italt a fekete atlétás, sötétben is napszemüveges alakok. Az *Utcazene* hangulata leginkább a családi *Fishing on Orfű* fesztiválhoz hasonlítható, még úgy is, hogy a veszprémin jóval többen fordulnak meg. A kicsi színpadok, amelyeken két ember fér el kényelmesen, közelebb hozzák a közönséget az kedvenceikhez. A

hivatalos műsor zenekarainak nagya is ezeken játszik – a felük a helyhiány miatt gyakran az emberek között.

A fellépők válogatásának másik aspektusa, hogy mennyire játszanak minőségi kortárs zenét. A magyar zenei piac meglehetősen szűk, a leghíresebb zenekarok nem feltétlenül a képviselt érték miatt kerülnek komoly pozícióba. Sok közülük semmitmondó, okoskodó szövegekkel, elavult zenével operál, és a magyar fesztiválok műsorának nagyját ugyanazok teszik ki. Ebből a szempontból kifejezetten izgalmas a veszprémi felhozatal, a szervezőknek adott a lehetőség, hogy új zenei ingereket hozzanak a városba, amelyek felkelthetik a hallgatóság érdeklődését a kultúra eddig ismeretlen szegletei iránt. Ha a bulin van is a hangsúly, és a szándékosan szűkös technika korlátozza is az előremutatóbb hangszerelésű zenekarok lehetőségeit, lehet érdekes csemegékre bukkanni Veszprémben.

Nemcsak a külföldiek, hanem az amatőr, versenyző utcazenészek között is. A szervezők a legjobb húsz jelentkezőnek biztosítanak szállást, ellátást és persze fellépési lehetőséget a fesztivál minden napjára. A zsűri által választott győztes és a közönségdíjas egyaránt félmillió forintot nyer. A nézők száma miatt az *Utcazene* remek lehetőség a kezdő zenészeknek rutinszerzésre, de a verseny a jellemzően erős mezőny miatt a közönség előnyére is válik. Máig aktív, sikeres szereplőt is köszönhet a magyar zenei ipar Veszprémnek, a Petőfi Rádió szervezte NAGY-SZÍN-PAD! tehetségkutatót megnyert Mary Popkids is itt alakult.

Jogos kritikával illethető, hogy helyi zenekarok már nem kapnak fellépési lehetőséget a fesztivál keretei között, arra hivatkozva, hogy más rendezvényeken is meg tudják mutatni magukat nyáron Veszprémben. Ez koránt sincs így, számos kis zenekar küzd koncerthiánnyal, alig van olyan hely a városban, ami alkalmas helyszín lenne az ő koncertjeikhez. Inkább kifogásnak tűnik a szervezők részéről, valószínűleg a minőségükkel nincsenek megelégedve. Nekik szervezik az *Utcazene-fesztivállal* egy időben a megyei könyvtár udvarán az *Íródeák Művészeti Udvart*, ahol évről évre profibb körülmények között játszhatnak, szép közönség előtt, mert a fesztivál közönségéből is sokan átszivárognak.

Hiányozna az *Utcazene-fesztivál*, ha nem lenne. Megmutatja Veszprémnek, hogy tud lazább is lenni – ami mindig jól állna neki. Minden évben visszahoz egy kicsit a rég elvett felszabadultságból, az már a mi dolgunk, hogy megtartsuk a következő nyárig.

Bodor Áron

Utcazene-kivonat

Négy éve követem nyomon az utcazenere rendezvényeit, zenéjét. Az évek egymásra rakódnak, mindig van egy-két változás, új támogató. Most például nem az egyik online piactér apró fogatait kell kerülgetni, ahogy gyerekeket szállítanak, hanem a teret inkább a dizájnos ételes autók foglalják el, mindegyik műalkotás, jó rájuk nézni.

Ilyenkor mindenki finomakat eszik, iszik. Előkerülnek a hot dogos kocsik, az éjjel-nappali bolt pedig kiteszi nagy söradagjait. A lényeg viszont ugyanaz. Veszprémbe a zene veszi át az uralmat, sok ismeretlen arc tűnik fel, nemcsak a bandákban, hanem az utca emberei között is. Sokan vagyunk, sokfélék. Ilyenkor erre is rájön az ember. Ebben az időszakban azok is előbukkannak, akiket év közben nem látunk. Hirtelen mindenki zeneszerető, zenére éhez emberré válik. Mint minden jó rendezvényen, itt is az apró részletekben rejlik a lényeg: egy jó helyre felállított párapukában, a hot dogba rakott szárított hagymán vagy abban a minden évben elkapott pillanatban, amikor éjfél körül a tömeg hömpölyög át egyik utcáról a másikra.

Röviden szeretnék írni az utcazene történetéről, de nem találok se történetleírást, sem évszámot a rendezvény weboldalán, pedig elérné rajta. Egyébként más fórumokon sem találok semmilyen információt a kezdetekről, pedig kíváncsi lennék rá. A rendezvény facebook-oldala szép formát bonyolít le, esetleg a „születési dátum” rovatban elérné egy kezdő évszám.

Idén csak az utolsó napon sikerült részt vennem. Az utcazene programjai javában délután kezdődnek, mi is ekkor érkezünk meg. Arra számítok, hogy az utca biztos tele lesz próbálkozókkal, de csak lassan telik meg, 17 órakor már van némi élet. A számomra kezdetnek számító négy évvel ezelőtti utcazenén még több volt a próbálkozó, egymást követték az amatőr énekesek, csapatok. Az utóbbi utcazenéken mint ha kicsit megcsappant volna a bátorság. Viszont akik bátrak, azok nagyon bátrak. Van, aki tizenévesen nekiáll furulyázni a Kossuth utcán. Jó látni, hogy minden generáció képviselteti magát a fesztiválon.

A vihar miatt nagyobb szünet következik, aztán vándorlunk ide-oda, sok mindenbe belehallgatunk, végül két csapatot sikerül hosszabban megfigyelni. Az egyik a Santa Machete. Az énekesnő erőteljes hanggal bír. Az egyszerű, rítusszerű szöveggel sikerül elérni a közönség lelkesezését. A csapat minden tagjának maszkja van. Önbizalomból nincs hiány, az énekesnő többször kiprovokálja, hogy a közönség a csapat nevét ordítsa. Belevalók és idevalók. Egymagukban is képviselik az utcaze-

ne lényegét, a közös létezést, a zenében való feloldódást. Az utcazene lényege is a rítus, a folyamatos színpadcsere. A zenekarok és csapatok átadják egymásnak a helyet, mindennap más-más térbe töltik bele a zenéjüket, mindezt úgy, hogy az előző nap élménye és az adott helyen játszó emlékezetes zenekar zenéje még ott cseng.

Megnézzük még azt is, hogy mit művel az I Skarbonari. Kicsit játszanak a közönség türelmével. Mindenféle nyelven kommunikálnak egymással, miközben megy a hangolás. Már azt gondoljuk, hogy elkezdtek, de aztán mégsem, megint leállnak, ez nem jó, az nem jó még. Kis türelmjáték. Aztán amikor tényleg elkezdik, akkor sem igazán kezdik el, mert leszaladnak a színpadról, és magyar pálinkával lépnek fel újra. A közönség kedveli őket. Minden dal előtt elhangzik, hogy az éppen miről szól. Sérelmekről énekelnek, a maffiáról, a kommunizmusról, szerelemről, a Berlusconi-utálatról... Nekem minden szám egyformának tűnik hangulatában, nem túlságosan érzékelhető a különbség. Egy óra körül elindulunk haza, mert eléggé lehűlt a levegő. Jövőre pedig jön az újabb réteg.

Tokos Bianka

Színvonalas, stabil, kiszámítható

A tikkasztó hőség és a világot akusztikus Avicii- és David Guetta-feldolgozásokkal megváltani igyekvő egyszálgitárosok izzadságszagú produkciói után kifejezetten üdítő élmény volt leülni az Inkognito elé egy fröccsre, és belemerülni ASH-band blues és rock 'n' roll alapokon nyugvó zenei világába.

Szó sincs arról, hogy valamiféle zenei hőstettnek lettem volna szem- és fültanúja, az említett hatást inkább a csapat biztonságosan stabil játéka váltotta ki. Gyakorlott, színpadviselt fellépőkről van szó, akik ennek ellenére mégsem rutinból játszanak, a zene és az egymás játéka iránti figyelem, de legfőképpen együttműködésük teremtő energiája a koncert során átsugárzott a közönségre, és végtére is: ez adja az élőzene igazi varázsát. A minimális, de annál pontosabban játszó ritmusszekcióra (cayon és akusztikus basszusgitar) szépen épültek fel a feszes gitárszólamok és az ének. A számlista nagyobb részét a zsáner világlágerei adták, melyek ugyan a műfaj rajongói közül már sokaknak a könyökén jönnek ki, de az ASH band a teljes koncert alatt sikeresen elkerülte a hakni jelleget. Ennek egyik oka az ízléses számválasztás (kifejezetten örültem, hogy több Eric Clapton-nóta is felcsendült), a másik pedig a szájharmónika, ami számomra

a ritmusblokk mellett a koncert dinamizmusának alapja volt. Pár pillanatnyi frissítő kiállásokkal, vagy hosszabb, de annál hangulatosabb szólókkal kiváló fűszerezése volt még az ízlésemnél távolabb álló daloknak is, amiért különösen a koncert vége felé voltam roppant hálás, ugyanis a zene letisztultsága mellett az utolsó tíz-tizenöt percben maradt némi hiányérzetem. Szívesen vettem volna, ha a srácok meglepnek valamivel, vagy legalább csak a számok ritmikáját tekintve kilépnek a köznéptempós komfortzónájukból. E nélkül is sikerült atmoszférát teremteniük, de bőven lehetett volna (főként saját számaikkal) szélesíteni repertoárt. A muzikalitásukon nem múlik.

Fülöp Barnabás

Fiúk a szomszédból

Bagossy Brothers Company

Minden nyáron eljön az a rövid időszak, amikor Veszprém egy kicsit a feje tetejére áll, és megmutatja, milyen egy igazi „ereszd el a hajam”. Márpedig jó hangulatból idén sem volt hiány a Veszprémi Utcazene-fesztiválon, számos hazai és nemzetközi zenekarral karöltve bulizhattuk végig ezt a néhány napot. Nekem ebben az utcazenélős banzájban mindig is az tetszett, hogy a sokak által ismert (és elismert) előadók mellett általában bőven akadnak felfedezésre váró, kevésbé befült bandák is: hangkereső, szárnypróbálgató srácok és lányok, akik éppen azért szerethetőek, mert ahelyett, hogy a zenepiac meghódítására törekednének, játszanak, ahogy jólesik. Szívből.

Az erdélyi, Gyergyószentmiklóson alakult Bagossy Brothers Company is ilyen kellemes meglepetés. Bár a zenekar a maga hazai pályáján elég közkedvelt banda az alternatív zenei berkekben, itthon még csak

barátkozunk velük. Ez, valljuk be, elég könnyen megy, ha némileg jártasak vagyunk az említett zenei stílus világában. Bagossyék szerzeményeiből csak úgy árad a hatástörténet: az, aki Kispálon és Quimbyn nőtt fel, és később az egyetemen, bölcsész évei alatt végig Beck Zolit meg 30y-t hallgatott, egyből érzékeli a hasonlóságot Bagossyék és a régi, nagy „klasszikusok” között. Először hallom, a számok felépítése, a fel- és átvezető dallamok, az akkordmenetek mégis egytől egyig ismerősek, ezen túl pedig szinte teljes bizonyossággal tudható, hogy éppen melyik korábbi sláger koppintása.

A Bagossy Brothers Company zenéje ettől eltekintve kellemes, fülbemászó dalokból áll, melyek pikantériáját a folkos hangzás adja. Szövegviláguk általában tartalmas, szerencsére távol áll a popularitás sallangjaitól. Főként a mai fiatalságot foglalkoztató kérdéseket és problémákat járja körül, melyek szerelemről, lázadásról, szabadságról, megélhetésről és boldogulásról szólnak. Ezeket a komoly, már-már inkább komor mondanivalókat azonban ellensúlyozzák az üdeséget és vidámságot árasztó zenei motívumok, így Bagossyék nemcsak elgondolkodtatják, hanem meg is táncoltatják a könnyed kikapcsolódásra vágyókat.

Éltető Erzsébet

Hol van a földalatt?

Babits és az Utcazene

„Minden e földön, minden a föld fölött / folytonfolyású, mint csobogó patak. (...) Ekként a dal is légyen örökkön új”. Nem gondoltam volna, hogy Babits Mihállal táncolom végig az Utcazene-fesztivált, de így lett. És nem örültem neki.

Pedig jól indult... Júliusban, azt hiszem, különösen kellemes érzés veszpréminek lenni. A kultúrát ebben a hónapban menedzseli legjobban a város, ami persze rögtön némi hiányérzetet is kivált belőlem: Miért nem láthatók, miért nincsenek igazán szem előtt a veszprémi kulturális programok az év többi részében? Félreértés ne essék, örülök, nagyon örülök ezeknek a júliusoknak, csak hát itt van bennem Mihály, aki azt suttogja, hogy: „Elégeld már meg a megelégedést!”. Ezzel az érzéssel együtt is biztosan állíthatom, hogy számomra az év egyik legjobban várt eseménye az *Utcazene-fesztivál* volt. Ez az a rendezvény, ahol izgalmas, merész, kreatív és újszerű zenei vonalakon mozgó együtteseket láthatok. Most sem volt ez másképp. King Automatic, a francia multifunkcionális zenész, aki egymaga alkot egy teljes zenekart, igazi, esszenciális rock'n'rollt oltott a veszprémi éjszakába, a The Syndrome nevű olasz funkrock banda pedig a magyar színpadokon ritkán látható energiákat zúdított a körülöttük ugráló emberekre.

A Bukahara és a Santa Machete öröme és a Mac Abbé et le Zombi Orchestra extravagáns fúziós swingjei a teljes önfeledtség és felszabadulás érzését adták: Szabad szabadnak lenni! Szabad az egyediség! Szabad! ... Na, igen! Ezek a gondolatok rántottak vissza a földre, mivel ezek a koncertek megerősítették bennem azt az érzést, hogy nagyon rossz irányba tart a magyar könnyűzene. Kollár-Klemencz László beszélt legutóbb arról a HVG-nek, hogy a rádióbarátságra törekvés hogyan öli meg, pontosabban hogyan uniformizálja a magyar zenét. Ez az uniformizálódás mindkét oldalra érvényes: az alkotóra és a befogadóra is hatással van az éppen aktuális trend. A legkülönösebb az egészben pedig az, hogy a mai magyar mainstream zene egyik fő vonala tulajdonképpen a '90-es évek underground alternatív zenéből fejlődött ki. De hol van akkor a földalatt ma Magyarországon? Az *Utcazene* legnagyobb pozitívuma számomra az, hogy évről évre megmutatja, igenis van igény a magyar emberekben arra, hogy izgalmas, újszerű zenéket hallgassanak. Ugyanakkor felvetődik a kérdés: ez az igény miért nem állandósul? Pontosabban, miért szorítjuk vissza magunkba az év nagy részében? „Minden e földön, minden a föld fölött / folytonfolyású...”. De hol van a földalatt?

Hol van a magyar underground? Hova folytonfolyta magát? A legnagyobb koncertélményem a Heymoonshaker duó másfél órás beatbox-gitárszeánsza volt. Remek szájdobos-frontember és egy gitáros-énekes, akinek három Joe Cocker szorult a torkába. Egyszerű zene, nagyszerű ötlet, zsúfolásig megtelt Óváros tér. És a végén ismét a keserű sajtó: a hasonlóan kreatív, a sztenderdtől eltérő magyar zenekarok miért tűnnek el a semmiben? Miért az egy kaptafára készülő dalok? Miért az üres dalszövegek? Miért nem lehet „a dal örökkön új”?

Az utcazenészekkel kapcsolatban is kettős volt az érzésem. Ők azok, akik megteremtik azt az atmoszférát, ami csak ennek a fesztiválnak a sajátja. Fantasztikus érzés úgy sétálni Veszprém utcáin, hogy kora délutántól kezdve minden sarkon és minden lépcsőn ül egy gitáros, egy szaxofonos, ütök a cajont, a bongókat, és énekelnek. Mégis, mintha csak amúgy mellékesen lennének jelen az utcákon, amolyan biodiszként, mert már nem ők a lényeg, és nem is a versenyző amatőr vagy legálabbis kevésbé ismert magyar zenekarok. Az esti fellépőket várja a nagy többség. A hangsúly nagyon eltolódott, ami nem feltétlenül szerencsés, hiszen pontosan az *Utcazene* az a fesztivál, ami valamennyire még meg tudott őrizni egyfajta bájos és naiv amatőrséget. Itt természetesen nem a szervezésre gondolok, hanem arra a nyitott attitűdre, ami azt sugározza: „Gyere, és zenélj! Nem számít, ki vagy, mennyire tudsz játszani a hangszereden, csak zenélj!” A profi és egyben profitorientált zenei világ ma már nem így működik. Nagy köszönet jár a szervezőknek ezért a hozzáállásért. Az igazán fantasztikus viszont az lenne, ha ezek a veszprémi utcazenészek srácok és a lányok az év többi részében sem tűnnének el a terekről. A sűrű hétköznapokba belopni a zenét, ez lenne az igazi

tett. Kizökkenteni, ha csak egy ütemnyire is, a megszokás ritmikáját. Kitágítani az *Utcazene-fesztivál* négynapos korlátait. Ha ez megtörténne, jövőre talán Babits is békén hagyna.

Varga Richárd

Zombivarieté, két felvonás

Mac Abbé et le Zombi Orchestra, *Veszprémi Utcazene-fesztivál*, 2015. július 22–23.

A *Veszprémi Utcazene-fesztivál* mindig tartogat meglepetéseket. Jól bevált receptem, hogy a program előzetes tanulmányozása nélkül vágok neki a fesztiválnak. Csak keringek a különböző helyszínek és stílusok között, és várom, hogy valami belerántson az örületbe. Például egy piros brokátban úszó színpad, tele festett arcú „francia zombival”, akik éppen morbid sanzonokra hangolják magukat az elektromos gyertyatartók között.

A rémisztgetés swings verziója természetesen nem állította fel a szőrt a hátamon, de a fekete humorral átítatott variété attrakciói megbűvöltek. Volt például közönségítatás, amely során a zenekar tagjai apró üvegekből töltötték a „zombicsináló lőrért” az első sorban tátott szájjal ugrádozó lányok és fiúk ajkai közé. De fröcsögött a művér is a színpadról, illetve kedélyes zombitámadásoknak is ki volt téve a közönség. (A két rakoncátlan „zombi fúvós” többször közénk vetette magát!)

Mindeközben Julien Regnault (Mac Abbé) cipollai módon igazgatja a nézőközönséget és a zenekar tagjait. Végenincs hosszú fehér ujjaival hol a bőgőjét, hol a környezetét bűvöli. Gesztusai, mimikája a horrorsztorik elengedhetetlen és persze végletekig eltúlzott repertoárját villantják fel. A gonosz kézdörzsöléstől az alulról megvilágított, festett jokeri mosolyig mindent megkap a közönség. Mindezt a sanzonok mesélős, énekelve anekdotázós stílusában, francia nyelven. A dalok koreográfiája egy kaptafára épül. A lassú, habókos mesélésből félúton kiugrik a zenekar. Clément Vincent parádés gitárjátékának köszönhetően onnantól a rock and roll vadabb hullámai keringetnek a reszketést a gótikus drapériák között. Elszabadulnak a hangszerek, elszabadulnak a testrészek. Aztán az Abbé int, felveszi az eldobott nagybőgőt, és újabb történet kezdődik.

Másnap újra odakeveredtem a Zombi Orchestra katedrálisához. A trükköket és a koreográfiát ismerve az első koncertes ámulat kicsit alábbhagyott. De nem értem rá ezen sokat gondolkozni, mert a zene elkezdte mozgatni a lábamat, a kezemet, a fejemet. A végén arra eszméltem, hogy ismét végigörjögtem a morbid francia zombik horrorshowját.

Pintér Viktória

Santa Machete zenekar

Auer fesztivál, a világ közepe

Hanyatt-homlok rohantam délutánoként, esténként a munkából az I. Auer Hegedűfesztiválra sokadmagammal együtt, pánikban, lélegzetet sem véve a Hangvillaig vagy az egyetemi auláig, nehogy lemaradjak bármiről is. Forróság volt, az évtized talán legmelegebb hete, de ezt az eseményt nem lehetett kihagyni, végtelenül megkönnyebbülten éreztem magam, hogy ott voltam, részt vehettem a koncerteken, hiszen nem sokszor adódik az életben ilyen alkalom, amikor a zene által egy magasabb térbe kerülve, minden más mellékessé válik.

Amikor e teljesség által legalább pár órára felhőtlenül boldog lehet az ember, a szó antik értelmében. Amikor semmi sem zavarja, semmi sem hiányzik. Mert csak a zene van, és én önmagamnak. Lehet, hogy Auer Lipót, a mester maga is jelen volt ezeken a forró esteken, hegedűjének hangja archív felvételtől mindenestre többször is felcsendült, és tanításának szelleme is ott lebegett felettünk, ott él ezekben a remek muzsikusokban, akik nevének hallatára eljöttek Veszprémbe, akár a nyári pihenőjüket is megszakítva, hogy tiszteljenek emléke előtt. Auer teremtette meg a modern orosz hegedűiskolát, de az európai és az amerikai zenei életnek is sok kiváló tehetséget nevelt. Világpolgár volt, ám soha nem felejtette el, hogy Veszprémből indult, innen, ebből a muzikális kisvárosból. Ebből a képzeletből és valóságból, ezekből a helyi színekből és mitológiából megalkotott zeneelmélete, hegedűjátéka ma is megragad bennünket. Amikor a szenzációs Borogyin Vonósnégyes vezetője főhajtás mellett letette a csokrot a színpadon Auer kinagyított fotója elé, még nagyobb ovációban tört ki a közönség, pedig úgy tűnt, nem lehet tovább fokozni az ünneplést, hiszen amúgy is a csúcson volt.

Ezzel a fesztivállal Veszprém felkerült a világ komolyzenei életének térképére, sőt mi egyenesen úgy éreztük augusztus 4-től 9-ig, hogy a Hangvilla a világ közepe. Az egyik közepe legalábbis, mert persze a világnak több közepe van, tengelye többfelé hajlik, és sok az egyedül érvényes igazság. De itt és most nekünk Auer igazsága, a hegedűmuzsika volt a nyerő minden mennyiségben és műfajban. A legjobbakat hívta meg Kováts Péter hegedűművész, fesztiváligazgató, aki a házigazda Mendelssohn Kamarazenekarral együtt szenzációs résztvevője, rezidense is volt ennek a nagyszerű eseménynek. Olyan világsztárok léptek fel, mint a Borogyin Vonósnégyes, Mischa Maisky gordonkaművész és zongorista lánya, Lily, Baráti Kristóf, Roby Lakatos, Mark O'Connor a feleségével és Valeriy Sokolov, Sasha Rozhdestvensky, Jeremy Menuhin, Rohmann Ditta, a Budapest Klezmer Band, valamint az igazi, autentikus népzene képviselői, a Szászcsávás Band, és akkor a jövő nemzedékéről, a tehetséges fiatal muzsikusokról, a veszprémi Gárdonyi Ifjúsági Kamarazenekarról és az Auer Ifjúsági Szimfonikusokról még nem is beszéltünk. Utóbbiak Banda Ádámmal adtak nagyszerű koncertet. Egyszóval, aki ott volt Veszprémbe az I. Auer Hegedűfesztiválon, az tudta, hogy ezzel a részvétellel, még ha csak hallgatóságként is, de valahogy funkciót tölt be, ott van a komolyzenei élet közepén, a világ közepén, és hagyja, hogy ez a világ körülötte keringjen.

Nem tudom másként mondani, mint hogy egyenesen kinyilatkoztatásszerű, ahogyan a Borogyin Vonósnégyes Csajkovszkij játszik, tökéletes, ugyanakkor egyben nagyon személyes is, tele finom megoldásokkal, részletszépségekben gazdagon. Semmi feszültség, inkább felszabadult öröm, elképesztően összehangolt játékoság. Csajkovszkij *esz-moll vonósnégyesét* (Op. 30), afféle kegyelmi állapotban hallgatta végig a közönség, igazat adva a püthagoreusoknak, hogy a kozmosz nem más, mint a zene nagyban, illetve hogy a zene a kozmosz kicsiben. Állva tapsolt a közönség, és sűrű „bravó” felkiáltásokkal ünnepelte a világhírű orosz vonósokat, akik képzésének gyökerei Auer Lipótig nyúlnak vissza. Nevezhetnénk őket akár Auer szellemi gyermekeinek is, hiszen úgy játszanak, ahogyan a modern orosz hegedűiskola megalapítója tanította, a legkisebb részletekig előre megtervezetten, ugyanakkor a pillanatnyi ihletet és az egyéniséget is érvényre juttatva. Technika-ileg olyan tökélyre fejlesztették tudásukat, hogy már az önmagában lélegzetelállító, ráadásul szenzációs egyéniségek.

A veszprémi kifinomult ízlésű zenei publikum most abban a kivételezett helyzetben volt, hogy nivellálni tudott a világnagyságok teljesítményei között is, reagálni tudott az igaz művészetre. Azt akarom ezzel mondani, hogy közülük sem mindenkinek járt a „bravo”. A Borogyinnak és az előző este fellépő Mischa és Lily

Maiskynak sokszorososan kijárt. Jó volt ennyi művelt műélvezőt látni a nézőtérben. Ilyenkor Veszprém egy boldog európai város, a Hangvilla pedig nagyvilági koncertterem.

Vastapssal, bravo felkiáltásokkal köszönte meg a közönség Kováts Péternek és a Mendelssohn Kamarazenekarnak is az élményt az *Auer Hegedűfesztivál* nyitóhangversenyén. A zenerajongók nem kis büszkeséggel hallgatták a szülőföldjük gazdag zenei hagyományaiból készült válogatást. Kováts Péter a felcsendülő művek között mesélt Auer Lipótról, felidézte legfontosabb gondolatait zenéről, tanításról, az életről. Elhangzottak híres művek hegedűátiratai Auer Lipóttól, valamint ugyancsak tőle a *Magyar rapszódia* álmódosítás. S végül az est megkoronázásaként a mester Csajkovszkijhoz fűződő barátsága és a szentpétervári munkássága emlékére előadták a *Vonósszerenád*ot. Világszínvonalon játszik a Mendelssohn, bármennyire is úgy képzeljük, hogy ismerjük őket, mindig képesek meglepni az embert. Kováts Péter hegedűje különösen intenzív tónussal szólalt meg ezen az estén, a precíz és józan technika fölé helyezett szenvedéllyel. Jól formált, szép arányokat hallató, koncentrált előadásban tolmácsolták Csajkovszkij.

Az egész fesztivált megkoronázta Baráti Kristóf hegedűművésznek, a hazai koncertpódiumok első számú kedvencének koncertje. Micsoda biztos, erőteljes tudás és harmonikus egyéniség! Árad belőle a zene, ami a hallgató lelkét is átjárja. Csajkovszkij szédítő *D-dúr hegedűversenye* kitűnő alkalom volt zsenialitásának kibontakoztatására, megcsodálhattuk vonókezelése könnyedségét s a kifejezés eredetiségét, szellemességét és változatosságát, amivel a hegedű hangzását a végtelenbe tágítja. Valódi világsztár, akinek a személyiségéből teljes mértékben hiányzik a póz. Középről láthattuk, mennyire természetes minden mozdulata, éppen úgy, ahogyan a zenéje is. A kánikulától és a reflektoroktól felforrósodott egyetemi aulában a homlokáról, tenyeréről ömlő vizet nemes egyszerűséggel beletörölte a nadrágja szárába. Ezt csak azért említem, hogy érzékeltessem, megjelenésében ízig-vérig mai fiatalember, egyszerű, rövid ujjú fekete ingben. Akkortól válik „földönkívülivé”, amikor megszólaltatja a hegedűjét, egy több mint kétszáz éves Stradivarit. Játékának könnyedsége, tisztasága és tökéletessége bámulatba ejt. Kiragad önmagunkból, és a lehető legszelidebb módon magunkba mélyeszt.

Nehéz volt utána bármi mást befogadni. Ám Marc O'Connor és Maggie O'Connor amerikai hegedűsöket nem olyan fából faragták, hogy ne tudtak volna megküzdeni ezzel a hendikeppel. Amerikai „klasszikusokat” szólaltattak meg a Mendelssohn Kamarazenekar közreműködésével. Jó volt hallani, ahogy ebben a túlbonyolított világban valakik nem akarnak mást, csak jó hangulatban jól hegedülni, és ez maximálisan sikerül is nekik.

Míntha újra megtanulnánk hallani az ilyen esteken, mint-ha kitisztulna a sok fölösleges szeméttel, lármával megterhelt agyunk. Kár, hogy minden éjszakának vége van egyszer. Mindenesetre ezen az I. Auer Hegedűfesztiválon estéről estére olyasmit éltünk át, ami nagyon kell, ami pozitív, humánus, tehát szembe megy a mindent eluraló kisstílusú, haszonelvű világlátás „gravitációs törvényével”. Ha a világot nem is fogja megváltani a (zene)művészet, azért igazat adunk a New York-i graffitis bölcseiségének: „A művészet azért van, hogy tudodra adja: élsz.” Ezt a teljességet, az élet értékének az érzését nyújtották a résztvevők, a szervező Mendelssohn Kamarazenekar Auer-projektjének keretében. Hatalmas munkával, a tehetség, az értékek mobilizálásával létrehozták ezt a világszínvonalú fesztivált Auer szülővárosában, amit okvetlenül folytatni kell évente vagy kétfévente. Nemcsak a hangversenytermekben, hanem kint a tereken, a várban, a pompás udvarokon, hogy minél inkább magába fogadja a város.

Bartuc Gabriella

Romantikára hangolva

Mischa Maisky, Lily Maisky, *Auer Hegedűfesztivál*, Hangvilla, 2015. augusztus 6.

Az *Auer Hegedűfesztivál* korunk egyik legkiválóbb gordonkaművészt hívta el Veszprém városába, aki évek óta nagy tehetségű zongoraművész lányával együtt lép színpadra. Lily és Mischa Maisky augusztus 6-án este adtak koncertet a Hangvilla nagytermében.

Megjegyeztem hazafelé menet, hogy egy gazdag, másfél, legfeljebb kétórás előadáson vehettem részt. Rövidke sétám után ha-zaérve meglepődve vettem észre, hogy lassan fél tizenkettő is elmúlt, és így több mint három órán át tartott a koncert, egy igazán lélegzetvételnyi szünetet közbeiktatva.

Az időérzésem elveszett, olyannyira lekötötte a figyelmemet Lily és Mischa Maisky játéka, mind önmagában, mind amikor a Mendelssohn Kamarazenekar kísérte. Egyik zenei inger a másik után ért, mi több, minden apró mozdulatot volt alkalmam közelről látni, ami a színpadon történt – Lily lány tekintetét és odafordulását apjához minden indulás előtt, Mischa átszellemült arckifejezését játék közben, ahogy a zenemű közbeni szüneteiket kihasználva olykor megigazították hajukat, vagy ahogy a csellista az ölébe kényszerített törölközőhöz nyúlt minden darab végén. Hogy ne csak naiv észrevételeimet osszam meg, Márkus Ágnessel, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem cselló tanszakos hallgatójával beszélgettem, aki zeneértőként követte végig az előadást. Értékes, szakmai megfigyeléseivel egészülnek ki személyes benyomásaim.

Az est első részében apa és lánya összehangolt játékát élvezhette a közönség. Zenéjük változatos, időnként határozottan el- lentétes hangulatokat idézett. Schubert érzékenyen megformált *Arpeggione* szonátája után Piazzolla súlyos *Le grand tango* című műve szerepelt a repertoárban. Az *Arpeggione* szonáta kezdete, Mischa Maisky belépése a finom zongoraszólamra lenyűgöző volt. Lily Maisky gondosan formálta a zenei egységeket, és fűzte azokat egymás mellé. A világos zenei frázisokban értelmet nyert zene összességében kellemes hangzást nyújtott.

A Piazzolla-darabnak azonban nagyobb volt a tétje: Mischa Maisky hallhatóan jobban küzdött az erőteljes zongoraszólammal szemben, de a darab vadsága, erőszakos természete meg is követelte az erőteljes megformálást. Piazzolla tango nuevo stílusú műve igazi kuriózumnak számított a koncerten: bővelkedett a meghök- kentő dallammenetekben, valamint a hangszeres játék határait fe- szegette, amit különösen a gordonkán lehetett jól megfigyelni.

Rachmaninov zongorára és csellóra írt g-moll szonátájának harmadik tétele, valamint Massenet *Meditáció* című operarészlete is elhangzott ebben a részben. Mischa Maisky egyértelműen ma- gához válogatta a darabokat, és virtuozitása mellett megmutatko- zott az orosz iskolára jellemző romantikus lélek is. Maisky számá- ra a zene a végső cél, amelyet a hangszeres játékon keresztül tud elérni, és az irányzatot tekintve az érzelmes interpretációt előbb- re valónak tartja, mint azt, hogy mennyire korhú egy előadás- mód. Az utóbb említett két műben is a sokáig húzott záróhangok és túlvibráltság volt jellemző, valamint a darabok előtt és után ha- gyott csendek, amelyeket Maisky különösen jól alkalmaz.

Az este második felében a Mendelssohn Kamarazenekar közreműködésével szólalt meg Csajkovszkij *Nocturne* és Bruch *Kol Nidré* című műve, amelyeket a jól felhasznált csend szerkesz- tett egybe – Mischa Maisky lezárta az elsőt, majd abból a nyuga- lomból tökéletesen indította a következő művet. Csajkovszkijhoz illett a szívszakasztó hangvétel, így ebben az esetben a megformá- lás korhűnek is tetszett. A *Kol Nidré* hangulata egy olyan áhítatra emlékeztetett, amely során lassan felkel a nap – különösen a má- sodik része volt magával ragadó, ahol egy új dallam veszi át a fő- szólamot, a zongora belép, és árad a zene.

Haydn *C-dúr gordonkaversenye* tartalmazta a legtöbb meglepetést a zenében jártasak számára: a bécsi klasszicizmus sza- bálykövetése a maga korában az előadásmódra is vonatkozott, de Mischa Maisky stílusa teljesen szembehelyezkedett ezzel, újból a romantikus, orosz lélek mutatkozott meg játék közben, és Mais- ky darab közbeni elragadó vezénylese. Kezében ringott a hang- szer, saját szüneteiben két karral jelezte a zenekarnak a tempót, az arcán jóízű elégedettség mutatkozott, mint mikor a legjavából kóstolnak bort. Ennél a darabnál nagyon jól meg lehetett figyelni a logikusan megtervezett ujjrendjeit, és a csellista nézők sokat ta- nulhattak mozdulataiból. Maisky az utolsó gyors tétel zárásaként felugrott helyéről, elkapva a cselló nyakát, nagy boldogságban.

A Mendelssohn Kamarazenekar tagjainak arcáról is sugár- zott az öröm az előadás ezen pontján. A végéhez közeledvén az előadásnak, Csajkovszkij *Andante cantabile* művét játszották rá- adásként közösen Maiskyvel, majd a gordonkaművész jelezte a karmesternek, aki az elsőhegedűs volt az este folyamán, hogy sze- retne még egy kicsit játszani a veszprémi közönségnek. Reperto- árjából kiválasztotta az egyik leghíresebbet, Bach 1. számú, G-dúr csellószvitjének prelúdium tételét, ami a személyes kedvencem, és nagy meglepetés volt számomra, hogy élőben is hallhattam. Jólle- het a tempó gyorsacska volt ahhoz a változathoz képest, amit egy 90-es évekbeli felvételéről ismerek, és a darab összességében szag- gatottabbnak is tűnt emiatt, de meghatódva nyugtáztam, hogy Mischa Maisky is legalább annyira szeretheti ezt a művet, mint amennyire én az ő előadásában.

A csellóművészek nehéz feladat előtt állnak, amikor egy egész estés koncertet terveznek, mert a csellóra írt daraboknak koránt sincsen akkora tárháza, mint például a zongorára írt műveknek, va- lamint tovább is szűkül a kör, ha közönségbarát zeneműveket pró- bálunk keresni. Mischa Maisky valóságos „slágerdarabokat” válasz- tott, köztük egy-két ritkábban játszott is szerepelt a repertoárjában, amely osztatlan sikert aratott a veszprémi hallgatóság körében.

Sebestyén Zsuzsanna

Mendelssohn Kamarazenekar

Auer, Szentpétervár

„Auer Szentpétervárott”. A Mendelssohn Kamarazenekar és Kováts Péter hangversenye. Auer Hegedűfesztivál, Hangvilla, 2015. augusztus 4.

A veszprémi Auer Hegedűfesztivál nyitóhangversenyén az eseménysorozat rezidens zenekara, a Mendelssohn Kamarazenekar lépett a Hangvilla színpadára, Kováts Péter hegedűművész, a fesztivál művészeti igazgatója vezetésével.

A koncert első hangjai azonban – meglepetésként – Auer Li-pót hegedűjén csendültek fel egy 1920. július 7-én, a művész 75 éves korában készült lemezről, melyen Brahms *1. magyar táncát* rögzítette Joachim József feldolgozásában. A zenekar – a szülőváros előtt tisztelegve, annak Auer gyermekéveit övező sajátos zenei auráját felidézve – a *Magyar Nóták Veszprém Vármegyéből* című, 1823–32 között megjelent sorozatból válogatott Ruzitska- és Csermák-dallamokkal folytatta az érdekes, interaktív időutazásként ható programot, melyben a mester önéletrajzából vett szövegrészek közé illeszkedtek be a Kováts Péter kommentárjaival felvezetett zeneszámok.

Auer, akinek pályája a hegedűművész, a hegedűtanár, a kamarazenesz és a karmester működési köreit egyaránt felölelte, alighanem zeneszerzőként a legkevésbé ismert. Igaz, alkotói ambíciói nem is terjedtek hangszerre repertoárjának határain túlra – komponistaként a 19–20. század nagy hegedűseit követte, akik szívesen egészítették ki programjukat a hangszer hangzáslehetőségeit előnyösen bemutató saját darabokkal és népszerű művekből készített átiratokkal.

A zeneszerző Auert ezúttal az *Álmodozás és Magyar rapszódia*, az átírt Achron *Héber dallam* című darabja képviselte, Kováts Péter hangszerelésében és hegedűszólójával. Az *Álmodozás* kellemesen érzelmes, nem túl jellegzetes melódiavezetéssel, drámai hangokat megütő középrésszel, néhány finoman egzotikus harmóniafordulattal gyönyörködtetett, míg a verbunkos zene hagyományos Lassú-Friss felépítését követő *Magyar rapszódia* technikailag jóval igényesebb kompozíciónak bizonyult: bár nem árulkodott különösen markáns zeneszerzői egyéniségről (ebben a zsánerben Hubay darabjai egyértelműen jobbak), de – s ez nem kevés! – jól sáfárkodott a sztereotíp fordulatokkal, a briliáns passzázsok között a zenei humort is megcsillantva. A szintén Auer-növendék Joseph Achron *Héber dallama* alighanem a mester legismertebb átírata: világhírű tanítványai csodálatos lemezfelvételei szerencsére megőrizték koncepcióját ennek a mély szomorúságot árasztó kis darabnak az előadásáról. Az Auer-művek a sajátos stílus mély értésével, pompás mesterhegedűjén ezernyi színnel muzsikáló Kováts Péter és a zenekar briliáns előadásának köszönhetően megérdemelten arattak nagy sikert.

A szünet után a Mendelssohn Kamarazenekar Csajkovszkij *Vonószereadóját* adta elő: az immár évtizedek óta repertoárjába tartozó darabot olyan frissességgel, olyan pompás temperamentummal, ragyogó technikai diszpozícióban szólaltatta meg az együttes, amely a világ bármely koncerttermében sikerre vitte volna ezt a produkciót. Szép gesztussal lemondva a ráadásról, az Auer-hegedűfesztivál remekül sikerült nyitóhangversenye – mintegy keretbe foglalva az eseményeket – az ünnepelt pompás hegedűjátékával csendült ki.

Szabó Balázs

Az orosz hegedűiskola új generációja

Valeriy Sokolov és Evgeny Izotov hangversenye.
Auer Hegedűfesztivál, Veszprém, Megyeháza, 2015. augusztus 5.

Az Auer Hegedűfesztivál második és negyedik napján két kivételes tehetségű orosz hegedűművész ajándékozta meg egy-egy nagy élményt nyújtó hangversennyel a mester szülővárosának közönségét.

Mindketten igényes, sokszínű programmal érkeztek, mely – jólesően nélkülözve az olcsó virtuozitást – a hegedűirodalom nagy remekműveit sorakoztatta fel: ha tetszik, miniatűr Beethoven-ciklusnak is beillett a két koncert, melyek műsorában három szonáta is elhangzott a tizből.

Szerda késő délután a Megyeháza, sajnos, szinte elviselhetetlenül forróra hevült dísztermében Valeriy Sokolov és Evgeny Izotov koncertjével kezdődött meg az orosz hegedűsök a fesztiválon belüli minifesztiválja. Az előre megadott műsoron Beethoven op. 30-as sorozatának első és második darabja, az *A-dúr* és a *c-moll* szonáta után Bartók *I. hegedű-zongoraszonátája*, majd Ravel népszerű *Tzigane*-ja szerepelt: a bőséges programot nagy örömeinkre az első félidő végén Kreisler *La Gitana (A cigánylány)*, a szünet után Ravel *Pièce en forme de habanera (Darab habanera formában)* című kompozícióival még megtoldották az előadók.

A fiatal kora ellenére máris igen jó nevű Sokolov rendkívüli, született hegedűstehetség: lenyűgöző könnyedséggel, magától értetődő egyszerűséggel játssza a legbonyolultabb passzázsokat is. Vonókezelése, intonációja, hangképzése eszményien tökéletes: ez a mesés színvonalú technika még a halmozottan hátrányos körülmények között is olajozottan működött, és lemezszintű produkciót eredményezett. A kifogástalan technikai képzettség mindazonáltal manapság elengedhetetlen feltétele a pódiumra lépésnek: Sokolov azonban óriási kisugárzású, minden hangot eseményé változtató egyéniség is. Partnere, a perfekt felkészültségű Evgeny Izotov e tekintetben háttérbe szorult mögötte (remélem, nem valamely prekoncepció volt az oka, hogy a kiváló zongorista neve sem a fesztivál nagy plakátján nem jelent meg, sem életrajza a műsorfüzetben). A hegedűs hódító személyisége ugyanakkor veszélyeket is hordoz magában: a gazdagon árnyalt Beethoven-művek után (különösen a lírai *A-dúr* darab tetszett, melynek lassú tételében szinte éneklésre bírta hangszerét) Bartók komplex szonátájának interpretációjában már felfedezhettünk egy-két meglehetősen önkényes megoldást. Ilyen volt például a nagyforma brutális hangszeres állóképességről árulkodó, ám Bartók

szándékával egyáltalán nem egyező attacca megszólaltatása, vagy a finálé zárszakaszának „túlhevítése”, melynek eredményeképpen (fogalmazzunk finoman) a Sokolov által játszott verzió kissé eltávolodott a zeneszerző által leírtaktól. Ez a kottától magát zavartatni nem hagyó vulkáni temperamentum azután valósággal mennybe ment Ravel a látványos technikai elemeket tovább cifrázó, minden ütemben más tempóban megszólaltatott bravúrdarabjában. A közönséget mindenesetre már az első hangokkal teljesen meghódította Valeriy Sokolov, aki a hatalmas ovációt ráadásul Csajkovszkij *Melódiájával* köszönte meg.

A szerdai hangverseny tanulságait levonva a pénteki koncertet a Hangvilla légkondicionált nagytermébe helyezte át a fesztivál rendezőbizottsága: itt találkozhattunk a két muzsikussal, akiknek fellépését nem utolsósorban rendkívüli családi háttérük tette különösen is vonzóvá. A zenetörténet sok muzikusdinasztiát ismer mind a zeneszerzés, mind az előadóművészet területén: Sasha Rozhdestvensky, a világhírű karmester, Gennady Rozhdestvensky és a nagyszerű zongoraművész, Viktoria Postnikova fia, valamint Jeremy Menuhin, minden idők egyik legnagyobb hegedűművésze, Yehudi Menuhin zongorista fia sokat mesélhetne e lélektanilag nyilván komplikált élethelyzetről... Műsoruk Mozart *G-dúr szonátájával* (K 379) indult, Enescu román folklórmotívumokban gazdag *III. szonátájával* folytatódott, majd a hegedű-zongoraszonáta-repertoár egyik emblemikus remekműve, Beethoven *A-dúr „Kreutzer” szonátája* (op. 47) zárta koncertjüket.

Már a házimuzsika-hangulatot idéző, a részletekbe hallhatóan szeretteli gonddal elmerülő Mozart-előadás világossá tette, hogy ettől a művészi egyéniségük súlyát tekintve sokkal kiegyensúlyozottabb szonátapárostól mást kapunk majd, mint két nappal korábban hallott kollégáiktól. A hangverseny után többek a Sokolov–Izotov-kettős javára döntöttek el a nem létező versenyt: megértettem őket, ugyanis manapság meglehetősen ritkán találkozhatunk a Menuhinék által még felelősen képviselt előadói alapállással, mely nem kíván többet, mint a zeneszerzők szándékának megfelelően eljátszani a műveket. Sasha Rozhdestvensky édesapja lényegre törő, szinte eszköztelen dirigálását és édesanyja, Viktoria Postnikova hangszerével összeforrott muzikalitását rokonszenvesen ötvöző muzikálással mutatkozott be: ritkán látni ennyire gazdaságos, a hangzásnak és a formálásnak ennyire alávetett hegedűjátékot, melyben a hangszeres bravúr magától értetődően következik a zenei anyagból. Jeremy Menuhin esetében pedig nemcsak jellegzetes profilja, hanem tiszta és komoly zenélése is sokaknak idézhette fel édesapja varázslatos személyiségét. A magam részéről Enescu szonátáját vártam a legnagyobb érdeklődéssel, hiszen Yehudi Menuhin mesterének tartotta a nagyszerű román hegedű- és zongoraművészt, zeneszerzőt és dirigénst, akinek ezt a művét gyakran játszotta, és már 1936-ban 20 évesen csodálatos lemezfelvételt készített belőle testvérével, Hepzibah Menuhinnal. Belegondoltam, hogy Jeremy Menuhin milyen fantasztikus, fiatal partnerét is gazdagító háttérinformációkkal rendelkezhet erről a darabról... Úgy is játszották: hallatlan érzékenységgel, a román népzene sajátos ízeire-színeire fogékonyan, szinte népi zenekart idéző hangszínekkel. A tartott tempók ellenére is igen dinamikus Kreutzer-szonátát követően egy szuggesztíven megszólaltatott Sosztakovics-darabbal köszöntek el a művészek a közönségtől és a fesztiváltól.

Szabó Balázs

Kamarazenei ünnep a Hangvillában

A Borogyin Vonósnégyes fellépése bárhol a világon fontos eseményt, ünnepet jelent. Augusztus 7-én este a Hangvillában az éppen 70 éve alapított együttes adott hangversenyt az Auer Hegedűfesztivál keretében.

A kvartett Moszkvai Filharmonikusok Vonósnégyese névvel 1945-ben alakult. Tíz évvel később felvette az orosz komponista, Alexander Borogyin nevét. Az alapítótágot máig az orosz zenei előadóművészet kiemelkedő egyéniségeiként tartjuk nyilván. A két hegedős Rosztyiszlav Dubinszkij és Nyina Barsaj, a brácsás Rudolf Barsaj, a csellista Msztyiszláv Rosztropovics volt. Az utóbbi helyett nem sokkal az alakulás után a legendás gordonkaművész, a 2008-ban elhunyt Valentyin Berlinszkij lett haláláig az együttes tagja.

Többszörös változás után ma az együttes primáriusa (immár 20 éve) Ruben Aharonian. Mellette az orosz zeneművészet közep-generációjához tartozó művészek, a második hegedős Szergej Lomovszkij, a brácsás Igor Naidin és a csellista Vlagyimir Balsin alkotják azt az együttest, amelyet ma a nemzetközi zenei élet egyik legkitűnőbb vonósnégyesének tartanak. Rendszeresen adnak mesterkurzusokat. A 19. századi orosz klasszikusok (mindenekelőtt Glinka, Borogyin és Csajkovszkij) kamarazenei művei mellett többször lemezre vették Beethoven valamennyi vonósnégyesét. Schubert kvartettjeinek is elismert interpretátorai. Szakmai híriket annak is köszönhetik, hogy a 20. századi orosz komponisták, Dmitrij Sosztakovics, Alfred Schnittke, Szergej Prokofjev, Igor Sztravinszkij és mások kamarazenei műveit elsőként mutatták be és állandóan műsoron tartják.

A Borogyin Vonósnégyes kettős hagyomány folytatója. Egyrészt az együttes tagjai hangszerük jeles művészei, a vonós kamarazene nagymesterei. Annak a tudásnak, technikai tökéletességnek a birtokosai és továbbvivői, amelyet orosz földön mások mellett a veszprémi születésű Auer Lipót honosított meg. Auer 1868-tól (mindössze 23 éves volt ekkor) közel fél évszázadig működött a Szentpétervári Konzervatórium tanáraként. Kinevezéséhez nagyban hozzájárultak korábbi európai vonósnégyessikerei: 21 évesen Hamburgban már saját együttese volt, majd meghívták a híres Müller kvartett első hegedűsének is. Szentpétervárra érve primáriusa lett a konzervatórium tanáraiból alakult vonósnégyesnek, amely a későbbiekben Auer-Davidov kvartett néven a kontinens vezető együttesei közé került. Auert máig az orosz kamarazene egyik etalonjának tekintik.

Az együttes által ápolt másik hagyomány a 19. századi orosz nemzeti zenekultúra, az orosz néplélek kifejezésének a szándéka. E szempontból érdemes röviden visszanyúlni a 19. század elejéig, közepéig. Ezek az évtizedek szinte egyszerre jelentették a nemzeti öntudatra ébredés korszakát mindazoknak a közép- és kelet-európai országoknak, amelyek századokon át távol maradtak az európai gondolkodás és kulturálódás főáramától. Közéjük tartozott egyebek mellett Lengyelország, Csehország, Magyarország és Oroszország is. Zenei nyelvújításra került sor. A nemzeti zeneszerzők azokat a gyökereket keresték, amelyekből kizengethető volt a nemzet szabadságvágya, büszkesége, önazonosítása, sajátos érzelmvilága, egyedi, mással össze nem téveszthető karaktere. Ugyanazt a szerepet játszotta Csehországban Dvořák, Smetana, Janáček, lengyel földön Chopin, a magyar Erkel, Liszt, Mosonyi, mint az orosz birodalomban a sajátos orosz zeneszerzői csoportosulás, az Ötök tagjai közül különösen Alexander Borogyin, Mogyeszt Musszorgszkij, Nyikolaj Rimszkij-Korszakov és a tőlük függetlenül alkotó Pjotr Iljics Csajkovszkij.

A nemzeti jelleg a zenében nem jelenthette csupán a valódi vagy feltételezett népzene vagy a népi vallásos zene alkalmazását, citálását. A néplélek megjelenítéséhez elmélyült alkotómunkára volt szükség. Ez érzelmi ráhangolódást, sajátos előadói stílust, szemérmes intimitást, befelé fordulást jelent. A Borogyin Vonósnégyes

műsorválasztását és játékmódját a fenti kettősség határozta meg: a technikai tökéletesség és a félreismerhetetlenül egyedi orosz nemzeti íz.

A hangverseny egy igazi slágerrel, Borogyin mintegy nyolcperces, lassú (Andante) tempójelzésű éjszakai zenéjével, a *Notturmo* című vonósnégyes tétellel indult. A romantikus hangvétel, a szélesen áradó, a csellón megjelenő, érzelmmel telített szláv dallam alkalmas lehetett volna a szólista tündöklésére, a mélabús, álmodozó, vágyakozó, szomorkás hangulat sikert arató visszaadására: esetleg egy színekben pompázó őszi erdő vagy a végtelenséget sugárzó nyugodt tótükrök hatásos megjelenítésére. De más történt: egyszerre elkezdett a dallam szinte változtatás nélkül vándorolni, először a hegedűkön, majd a brácsán jelent meg a polifon meléktéma. Ezzel eltűnt az öncélú produkció lehetősége is, és átadta helyét a zenének, valamiféle szemérmes kitarulkozásnak, időtlen, végtelen lebegésnek. A rövid nyitódarab alkalmas volt arra, hogy bemutassa az együttes sajátos előadói stílusát: a tökéletes vonóshangzást, a túlzott érzelmi kitörések tudatos kerülését, visszafogottságot, objektivitást, a négy önálló hangszerből, négy önálló előadóból álló vonósnégyes egyetlen hangzó együttesként kezelését. Valaki egyszer azt mondta, hogy a legtökéletesebb hangszer a vonósnégyes. Ez most megvalósult.

A koncert további műsorszámait Csajkovszkij életének egyik kritikus korszakához, az 1876–78-as évekhez, plátói szerelmének, gyors házasságkötésének, majd még gyorsabb válásának időszakához köthetjük. A kvartett először Csajkovszkij *Gyermekalbum*ának vonósnégyes-átiratát adta elő, amelyet az együttes alapító első hegedűse, Dubinszkij készített. A 24 rövid darabocskát minden zongoratanulónak jól ismeri. A nálunk *Iffúsági album*ként ismert sorozat hatásos darabjait a kezdő pianisták szívesen játsszák. A gyermeki tisztasággal, szinte naiv őszinteséggel és nyitottsággal komponált egy-két perces hangulatok, orosz és más nemzeti dalocskák, táncok váltogatják egymást. Az együttes bemutatta, hogyan lehet és kell finom módszerekkel, igényesen, a vonósnégyes játék minden eszközét alkalmazva megjeleníteni a mama vagy a dajka meséit, a kedvenc babákat, a hintalovakat, a játékkatonákat, az élményeket, az első vallásos benyomások által meghatározott – régebben talán azt mondtuk volna – bájos, gyermeki álomvilágot. Akkor is beleképzeltek magunkat egy tőlünk idegen környezetbe, ha jól tudtuk, hogy ezek a darabok az egykori orosz nemesi és polgári felső osztály elkényeztetett, matrózgalléros, fehér cipőcskés kisleánykájának, fiúcskájának (illetve róluk) íródtak. A mintegy tíz évvel később komponált gyermekballetek (*A diótörő*, *a Hattyúk tava*, *a Csipkerózsika*) hangulata Csajkovszkijnél ezekben az apró remekekben jelenik meg először. A *Gyermekalbum* ismert dallamait a közönség szívesen fogadta az átiratban is. Értékelte a szvitszerű hangulatfűzér finomságát, árnyaltságát, sokszínűségét, kaleidoszkópszerű tarkaságát. Számomra különös élményt jelentett a vonósnégyes műfaji eszköztárának ez a szinte kimeríthetetlen gazdagsága.

A szünet után Csajkovszkij III., esz-moll vonósnégyesét hallhattuk. 1875 végén a zeneszerző Párizsban vázolta fel utolsó kvartettjét, amelyet 1876. január–februárban Moszkvában dolgozott ki. Közben új zenei hatások érték, amelyek zeneszerzői eszköztárát gazdagították: megismerkedett Liszt Ferencsel és Richard Wagnerrel. A művet a moszkvai konzervatórium cseh származású hegedűtanárának, Ferdinand Laubnak ajánlotta, aki együttesével, annak primáriusaként Moszkvában elsőként mutatta be Csajkovszkij első két vonósnégyesét, az 1871-es D-dúr és az 1874-es Esz-dúr kvartetteket. 1875-ben Laub meghalt, ezért Csajkovszkij

III. kvartettjét elhunyt barátja, kollégája emlékének ajánlotta, és a művet Laub veje, tanítványa és tanszéki utóda, a cseh kamarazene első nagy alakja, Jan Hrzimaly által vezetett, a moszkvai konzervatórium tanáraiból álló vonósnégyes mutatta be. A III. vonósnégyest óriási sikerrel játszották, a bemutatón az egész művet meg kellett ismételni.

A lassan, visszafogottan, tétova bizonytalansággal induló első tétel kibont egy, a hegedű által bemutatott, a brácsa által átvett panaszzéneket, amelyet a szerző szándékai szerint „énekelve, erős érzéssel és kifejezéssel” (*cantabile e molto espressivo*) kell előadni. A Borogyin kvartettre jellemző előadási stílusnak itt ismét tanúi lehetünk: nemcsak a bevezetőt értelmezték visszafogottan, de magát a panaszdalt is. Az együttes mint zenélő egység jelent meg. Az első hegedűs sem dinamikában, sem hangszínben, sem hangerőben nem kívánt kiemelkedni. A finom agogikát, tempó-, ritmus és hangsúlyingadozásokat a négy muzsikussal összehangoltan, a lélek leheletfinom hullámzását érzékenyen követve, látszólag szinte rögtönzésszerűen interpretálta. Nyoma nem volt érzelmeskedésnek, olcsó hatásvadászatnak. A dallam szinte eszköztelenül, a klasszikusokra vagy a kora romantikusokra (Schubert) jellemző komolysággal, objektivitással szólalt meg. Ezzel a frazeálással, előadási stílussal hitelt kapott az egész tétel: őszinte emberi tragédiát, lelki krízist, kilátástalanságot, kétségbeesést érzékeltetett.

A második tétel előadásához Csajkovszkij a „gyorsan, élénken és játékosan” utasítást adja. De hamar rájöhettünk, hogy ez a tempójelzés az első tétel után nem sugallhat önfeledt vidámságot. A móka – a rövid B-dúrban írt scherzo – inkább csak szeszélyes figyelemelterelés a szerző belső vívódásairól. A lényegét a trióban kibontott, a brácsa oktávzuhanással végződő, a teljes lelki összeomlást jelző dallamíve fejezi ki.

A harmadik tétel egy háromrészes gyászzené, amely Csajkovszkij 1893-ban bemutatott utolsó (VI., patetikus) szimfóniájának fináléjára emlékeztet. A megakadó hangzatok, a hegedűk rezignált válaszai, majd a brácsa zsolozsmázása az ortodox templomok hangulatát idézik. A résznek gyászinduló jellege van, a romantikus zeneszerzési stílusra jellemző akkordfűzések, tempóingadozások a vívódó, helyét nem találó ember kilátástalanságát érzékeltetik. A dallam pianissimóig halkulásával kísértetiessé, földöntúlivá válik a hangulat. A középrészben a vigasztalásszerűen lehajló hegedűmotívumot a többi hangszer is továbbviszi. Az első

rész visszatérése után a brácsa monotonája a kilátástalanságot tovább mélyíti.

A negyedik tételt Csajkovszkij utasításai szerint „nem túl gyorsan és határozottan” kell előadni. Fájdalmas kontrasztja ez az előző gyásztételnek. Egy felfelé ugráló rondótéma, egy körjáték-szerű melléktema, végül egy harmadik, briliáns záró sztretta valamiféle „nem hagyom magam” könnyedséget, (ál)magabiztosságot sugall. A tétel (és a mű, Csajkovszkij egyik legérettebb kamarazenei alkotása) népzenei jellegű fináléval zárul, amely utolsó ütemében az eddigi sötét esz-moll hangnem dúrba vált. A vonósnégyes a „talán mégis érdemes élni”, a reménység hangulatával zárul.

A Hangvilla hallgatósága megilletődve hallgatta a Borogyin Vonósnégyest. Az utolsó akkordok után másodpercekbe telt, amíg felzúgott a taps. Úgy éreztem, hogy a veszprémi hallgatóság értő, a kvartett legfinomabb rezdüléseit is visszajelző reakciója még az előadókat is meglepte. Ismét beigazolódott, hogy az a szellemiség, zenei igényesség, amely Veszprémre századok óta jellemző volt, és amelyből egykor mesterük (mesterünk) is az erejét vette, a városban tovább él. A közönség felállva ünnepelte a művészeket, amit az együttes három ráadásal köszönt meg. Borogyin *Spanyol szerenádja*, Csajkovszkij D-dúr vonósnégyesének puhán, bársonyosan előadott híres, *Andante cantabile* tétéle után (szinte pajkos kicancsintásként) megismélték a *Gyermekalbum* alig egyperces *Játékkatonák* indulóját.

Még egy záró gesztus érdemel említést. A koncert végén a vonósnégyesnek átnyújtott virágcsokrot az első hegedűs Aharonian professzor odavitte és lehelyezte az idős Auer Lipótot ábrázoló kép elé. Főhajtással tisztelgett az orosz hegedűiskola egyik megteremtőjének, máig ható mesterének az emléke előtt.

M. Tóth Antal

Kis szóhátér

Szászcsávás Band, „Víg lelke az Küküllőnek”,
Auer Hegedűfesztivál, Veszprém,
Dubniczay-ház, 2015. augusztus 6.

Merész vállalkozásba kezdtek a szászcsávási zenészek, amikor elhatározták, hogy zenéjüket koncertkörülmények között is előadják. Ez olyan, mint amikor a hal úszási technikáját éltető közegéből, a vízből kivéve, szárazon kellene bemutatni. Falusi zenész számára az éltető közeg a falu, ahol az előadói műfajoktól eltérően az előadó, azaz a zenész és közönség között nincs határozott elválasztóvonal. A közönség nem pusztán passzív élvezője, hanem aktív rész-

vevője a zenét igénylő eseményeknek. Ily módon a falusi zenélést igazából csak úgy lehet megismerni és átélni, hogy az ember – még ha csak ideiglenesen is – az illető falusi közösségbe beágyazódik. Mindezek mellett a falusi zene formai felépítése is jelentősen eltér a koncertre készített zene-művektől, ahol a hallgató számára pontosan megkomponálják a bejárando érzelmi utakat, azokat a fordulópontokat, amelyek a katarzis megélését segítik elő. A hagyományos falusi zenélés esetében a katarzisélmények nem előre kiszámítható módon és időben történnek; ezért, bár a falusi zenész a hagyományos zenei alkalmakkor pontosan tudja, mit, hogyan és kinek kell muzsikálni, mégis, ha számára idegen közegbe kerül, elbizonytalanodik, mivel ugyanazon zenei darabok nem ugyanazt a funkciót látják el, és nem ugyanazok a visszajelzések érkeznek, mint amit megszoktak.

Ezen nehézségek ellenére a szászcsávási zenekar helytállt, a színpadi követelményeknek teljes mértékben megfeleltve olyan másfél órás koncertet adott elő, hogy még azoknak a nézőknek is, akik nem ismerik a falusi zenélés rejtjelmeit, maradandó zenei élményt adott. A műsor-számaikat úgy rakták össze, hogy hagyományos zenei folyamataikat csak minimá-

lisan kellett módosítani. Összezsugorítva mutatták be, hogyan kell Kisküküllő mentén és szomszédságában muzsikálni a magyaroknak, a románoknak és a cigányoknak. Ezután, a közönségnek kedveskedve sajátos stílusban előadott magyarnóta-dalokkal ösztönözték közös éneklésre a részvevőket, majd helyet kapott a pörgő ritmusú cigánytánc is, melyet a fiatalabb zenészek tártak a lelkenedző közönség elé.

A zenekar vezetője Jámbor István primás, akinek a falusi emberek találó ragadványnevet adtak: Dumnezeu – vagyis románul Isten. Jámbor István az egyik utolsó nagy mohikánja a falusi cigányzenészeknek. Nemcsak ismeri a Szászcsávás környékbeli falusi emberek minden érzelmi rezdülését, hanem a hegedülés tudományának is nagy mestere. Jámbor István tehetségének és belső zenei igényességének köszönhetően meghaladta a környékbeli primások tudását. Egyedi vonókezelése oly finoman köti össze a különböző húrokon megszólaltatott hangokat, hogy erőlködés nélkül válnak egységes zenei motívumokká. Ezen motívumok zökkenőmentesen olvadnak egymásba, így a hallgatónak a zenében történő merengését nem zavarják fölösleges döcögések. A muzsika hangsúlyait teljes mértékben uralja és fantáziadúsán adagolja, a hangsúlyok tömör egységet alkotnak a hangok díszítéseivel. Jámbor István hegedűjátékát a koncert során unokaöccse, Mezei Sándor a maga fiatalos, szilaj, ugyanakkor alázatos módján segítette. A kíséretet ez alkalommal Mezei Adrián kontrás, Lakatos Béla harmonikás és Csányi Sándor bőgős alkotta. Mezei Adrián tudását főként a híres Mezei Ferenc (Csángáló) szászcsávási kontrástól szerezte, aki olyan ritmusvilággal látta el a muzsikát, hogy az egész zene légkönnyű lebegéssé vált. Lakatos Béla harmonikázása erre a lebegő ritmusra támaszkodik, vigyázva, hogy ezt erősítse, és ne elnyomja a muzsikálás folyamán. A kíséret harmadik tagja Csányi Sándor – aki valójában kitűnő primás –, olyan bőgőzést mutatott be, amire csak 2008-ban meghalt testvére, Csányi Mátyás volt képes. A bőgőhangsúlyozások finoman, a dallamot követve, tökéletes ritmusban érkeztek, így módon támaszt nyújtva a szászcsávási zenére jellemző lebegésnek.

Az öt muzsikus összjátékát hallgatva a a néző oly ritka pillanatot élhetett át a veszprémi forró nyári napon, mely tanúbizonyosságot adott arról, hogy a népzene eredeti közegéből kiragadva is tud az Auer Hegedűfesztiválra jellemző felemelő zenei élményt nyújtani.

Szász Lőrinc

AISZ

Auer Ifjúsági
Szimfonikusok,
szólista: Banda
Ádám, karmester:
Csaba Péter.
Auer Hegedűfesztivál,
PE B-aula, 2015. au-
gusztus 8.

Ha egy borosüveg félig van, az optimista azt mondja, hogy „Óh, hát ez még félig tele van!”, a pesszimista meg, hogy „De hiszen ez már félig üres!” Efféle gondolatok cikáztak fejemben augusztus 8-án este az egyetem aulájában az Auer Szimfonikusok koncertjét hallgatva. Azt kellett ugyanis eldönteni, hogy az egyes műveket akarom-e minél hivatottabban előadva hallani, vagy azt a folyamatot lessem, ahogyan a mű végül is megszólal néhány tucatnyi fiatal, „edző” által irányított csapatmunkája során.

Az Auer Akadémia ugyanis egy tíznapos zenekari tábor, melyen az ország különböző szegleteiből összegyűlt, többségében tizenéves muzsikuspalánták igyekeznek elsajátítani a zenekari játék művészetét. Hogy állandó kontaktusban kell lenni a karmesterrel, maradéktalanul követni utasításait, nem pusztán javaslatként kezelve azokat; hogy be kell tudni illeszkedni a nagy egészbe, melyben a játékos csak egyetlen apró fogaskerék ugyan, de amely nélkül az egész gépezet legalábbis döcögővé válik; hogy az összjáték érdekében a hangszerek pontos behangolása a legalapvetőbb feladat... Mindezeket napi két próbán gyakorolják, közben nagyszerű zenekari darabokkal ismerkednek meg, melyek egy-egy hangszeres állása ugyan lehet, hogy az egyéni hangszeres jártasság felső határát súrolja, de épp ezáltal fejleszti a játékos képességeit. A zenekart a Franciaországban élő, főleg fiatalokkal foglalkozó világhírű karmester, Csaba Péter vezényelte. A dolog természetéből fakadóan talán szerencsésebb lett volna, ha ő maga tanította volna be

A fiatalok s a muzsika lelke

A Gárdonyi Zoltán Ifjúsági Kamarazenekar hangversenye,
Auer Hegedűfesztivál, Megyeháza, 2015. augusztus 6.

Az Anima Musicae Kamarazenekar hangversenye,
Auer Hegedűfesztivál, Megyeháza, 2015. augusztus 8.

a műsort, számos hibaforrástól lehetett volna megszabadulni, ám kétségtelen, hogy Dobszay Péter betanító munkája rendkívül igényes volt: a dinamikai fokozások felépítése, az arányok megmunkálása mind erre utal. A csupa romantikusokból álló műsort – nyilván a romantika volt az idei tábor fő témája – Mendelssohn *Hebridák nyitánya* indította, melynek nagy fegyelemmel, de megfelelő rutin hiányában történő előadása, valamint az est első megszólalásának lámpaláza előhozta az alkalmi társulás szükségzerű velejáróit. Hallható volt, hogy a Teremtő egyeseket több, másokat kevesebb talentummal ajándékozott meg, hogy a karmester beintésére történő belépés olykor az egyéni vérmérsékletnek megfelelő, ám egymástól eltérő reakcióidőben valósul meg a szellemileg is komoly érettséget megkívánó darab esetében. Sarasate *Cigánydalainak* Dvořák f-moll románcának és Hubay *Carmen-fantáziájának* szólistája a szinte valamennyi nemzetközi hegedűversenyt megnyert fiatal művész, Banda Ádám volt, aki rendkívüli virtuozitásával és muzikalitásával nemcsak a közönséget bűvölte el, hanem példaként állt a zenekar elé is: felfelé húzta, mely igyekezett méltó partnere lenni. Mindenesetre nem ártott volna, ha a karmester és a szólista úgy helyezkedik el, hogy szemkontaktusban legyenek egymással, még akkor is, ha a zenekar feladata a szólista „kiszolgálása”, háttérnek biztosítása. A szünet után Sibelius *Finlandiáját*, Brahms két magyar táncát (3., 10.), illetve Bizet *L'Arleianne szvitjeiből* néhány tételt szólaltatott meg a zenekar. Nyilván a tomboló kánikula volt az oka, hogy nem sikerült a hangszereket tökéletesen behangolni, a hárfa kifejezetten elhangolódott, ami rontott a produkció élvezhetőségén. Mindazonáltal felemelő érzés hallani a pályájuk első, olykor még botladozó lépéseit megtevő fiatalokat, a zene iránti alázatukat, közlésvágyukat. Nagyon fontos továbbá a tábor a rutinszerzés céljából: megtanulják, hogyan kell szakmai

közösséggé válni, hogyan kell az egyéni „szívritmust” összehangolni, hogyan kell a közös cél érdekének alárendelni az egyéni elképzeléseket. Megtanulni, hogy a zenekarban, a koncerten nincs demokrácia, ott a karmester diktatúrája van, mely nélkül nincs produkció; hogy a zenekarban demokráciának csak a koncert után, a banketten van helye...

Rostetter Szilveszter

A Gárdonyi Zoltán Ifjúsági Kamarazenekar a Veszprémi Zeneművészeti Szakközépiskola és Alapfokú Művészeti Iskola növendékeiből áll. Munkájukat Demel Eszter karnagy irányítja. Műsoruk nyitányaként három barokk szerző, Rameau *La Tambourin*, Couperin *Az aratók és Daquin Kakukk* című művét hallhatta a közönség. A szép hangindítások, hatásos dinamikai árnyalások, cezúrák, a formai határvonalaknál hallható lassítások, a szépen kicsengetett záróhangok mind a gyerekek korát meghazudtoló zenei érettségről tesznek tanúbizonyságot. A Daquin-műben hallható motorikus tizenhatod-mozgás a hegedűsök virtuozitását teszi próbára, melyet precízen és stílusosan megoldottak a gyerekek.

Rossini *Tell Vilmos* nyitányát Kovács Péter hangszerezésében hallgattuk. Ez a nehezebb, technikás mű kevésbé sikerült, a széles dinamikai váltások nehézkesek voltak, a staccato hangok be-beragadtak, a játékoság nem mindig valósult meg. Ezután Csajkovszkij *Diótörő szvitjéből* játszott három tételt a zenekar, sorrendben: *Induló*, *Nádsíptánc*, *Virágkeringő*. Majd két szólista következett: Alföldi *Nelli Tartini-Kreisler Változatok egy Corelli témára* című művét adta elő nagy muzikalitással; Józsa Dalma pedig Hubay *Zephyr* darabját játszotta elsőpró sikerrel, üveghangjátékát profi hegedűművészek megirigyelhetnék.

Két Bartók-interpretáció, az *Este a székelyeknél* és *Gyermekeknek* egy részlete volt a koncert fénypontja. Drámai érzékenységgel hangzottak fel a kezdő- és zárómotívumok, a gyors részben megfelelő aránnyal játszott szólista és zenekar. A koncert végén két *Sosztakovics*-mű, egy *Keringő* és egy *Polka* hangzott fel, záró számként pedig Searle *Blues és Tango* című műve. Ezekből én a könnyedséget hiányoltam. Szépen megszólaltak a művek, de valahogy hiányzott belőlük a „tűz”.

Egy felkészült, koránál messze érettebben játszó zenekar koncertjét hallgathattuk. A játékoságot és a könnyed zenélést még tanulniuk kell, de mikor érzékenyen kell játszani, azt a legmagasabb kvalitással teszik.

Az Anima Musicae Kamarazenekar 2010-ben alakult. Repertoárjuk felöleli a klasszikus zene jelentős korszakait, a barokk zenétől a XX. századi remekműveken át a zenekar számára komponált kortárs kompozíciókig. Művészeti vezetőjük G. Horváth László. Összesen három művet tűztek műsorra. Gustav Holst *Szent Pál szvitje* hatásos nyitány volt. Az első tétel tömör unisono kezdése rögtön meggyőzte a hallgatóságot, a karakterváltások hatáso-

san szólaltak meg. A nyitó két gyors tétel frissessége után a harmadikban a koncertmester mutathatta meg szólista képességeit. A tétel indítása nem sikerült egyszerre, a pizzicato hangok kicsit megborultak, ám ezután összhangban játszott szólista és zenekar, a kisebb tagolások, cezúrák is együtt szólaltak meg.

A koncert második műsorszámát Toronyai Péter *Ach Gott und Herr* című, 15 szólamú kompozíciója volt, melyet a szerző a zenekar felkérésére komponált, és ő maga vezényelt. A mű J. S. Bach azonos című koráljára épül. Kortárs zenénél fontos elmagyarázni a közönségnek, hogy mit fognak hallani, úgy vélem, a műsorfüzet nem készítette fel eléggé a hallgatóságot a darabra.

A szerzőnek a különböző képzőművészetek alkotásmenete adta az inspirációt. A komoly kezdés utáni morajlást és a két szólohegedű játékát a festészetre lehet visszavezetni. A többretegű felrakás, a hegedűk lefelé hajló glissando játéka, a többi hangszer agresszív pizzicato be-beszólásai a szobrászatot mintázzák. A mű vége felé hallható szaggatott játékmód egyértelműen a mozaiktechnikát idézi. Befejezés előtt újból „felépült” a koráldallam, tisztán kivehetően megszólalt az eltorzított korál. A mű előadása kétségkívül hatásos volt, mind a tizenöt zenész hozzájárta a maga muzikalitását. Olykor teljesen más hangszereket is hallani véltem a hangszínek sokszínűsége miatt. A közönség, sajnos, csak szórványos, visszafogott tapsal méltányolta az előadást.

A koncertet A. Dvořák *Vonószereládja* zárta. Az első három tételre a zenekarnak is nehéz volt az átállás a kortárs zene után. Bár nagyon stílusosan játszottak, több pontatlanság is becsúszott, olykor-olykor hamis hangok is megszólaltak. A brácsaszólam játéka ugyanakkor minden zenekar számára irigylésre méltó volt. Gyönyörű hangszínen, nagyon érzékenyen játszottak. A magával ragadó zárótételben a formálás is sokkal jobban sikerült. A közönség hálás tapsa után ráadásként a Dvořák-mű első tételét játszották el.

Az Anima Musicae Kamarazenekar az *Auer Hegedűfesztivál* színvonalához méltó koncertet adott. A dinamikai árnyalásokon, a crescendo és decrescendo hatásokon kell még dolgoznia a zenekarnak. Nagyon tettsett, magával ragadó, profizmusukat mégis megtartva muzsikálnak. A stílushű játék, a bravúros hangszínek mind a zenekar érnei közé tartoznak. A koncertmester szavaival egyetértve: „Reméljük, fogunk még találkozni Veszprémben!”

Lukács Elek

Impressziók

Rozsnyói Péter improvizációs koncertje a jezsuita templomban. Veszprém, 2015. június 26.

Kellemes nyári este. Sietek, mert már idő van, félek, hogy elkések. De nem. Ott ül ugyan már vagy két tucat ember, de még nem kezdődött el. Ott ül ő is az első sorban, feszengve, dzsekiben, mint-ha fázna. Koncentrál. Vár. A jezsuita templomrom közepén egy pianínó, mellette szék és egy üveg víz. Aztán jön Trócsányi Gergő, és bekonferálja. Ő feláll, zavartan meghajol. Simára borotvált feje nincs összhangban tekintete riadtságával. Láthatóan pusztán a szemén keresztül van kapcsolat a két világ: bensőjének érzékeny, tiszta világa és környezetének, a világnak, melyben él, a világa között. Amelyikben mi is élünk, azt látjuk. Az övét nem. Csak a kaput, melybe a riadtság mellett csodálkozás is kiül. Aztán leül a zongorához. Nem kezdi el. Meglát egy szösz az egyik billentyű tövében. Zavarja. Kikotorja. Feszült csend.

Végül leüt egy lefelé hajló kistercet, gyermeki egyszerűséggel, mintha csak a *Zsipp-zsupp*ot akarná játszani. De a következő pillanatban egy hihetetlenül finom, ködös, lilás árnyalatú, szórt fényű akkord elindít minket a művész belső világának felfedezésére. Az akkord minden hangja más dinamikával szól. Mesteri fogás. Azonnal nagy teret képes elénk varázsolni. Őselem születése idéződik fel: a vízé. Annak lágy csobogása, őrjítő tombolása az árban, a gyógyító és mindent elsöprő, az életet adó és életet kioltó vízé. Ostinato basszusok, gyors pergésű diszkantok helyeznek be e másik világba. Aztán véget ér e dallam kivesézése, lezárul a zenei folyamat. A közönség tapsol, a művész szomját oltva, ültében odabiccent a közönségnek, ő már folytatná... És folytatja: ezúttal egy akkordmenet az improvizáció alapja. Impresszionisztikus fény-árnyék játék ez, amolyan vágyakozás, mint Schuberté. Mert Schubertet sem ismerte el kora arisztokratikus, konzervatív sznob közönsége... A harmadik improvizáció egy lefelé hajló kvint ugrás, és rögtön nagy szekund még

lejjebb, mint egy fordított gregorián témafeje, ám rendkívül mozgalmas formában: az utcai forgalom tülekedése és a belső világ ihletett nyugalma kerül párhuzamba. A negyedik nekirugaszkodásban ismét akkordoké a főszerep, azok foglalják keretbe azt a Bach-invenció-szerű polifóniát, mely a művész példaképét idézi – egyfajta intuitív szerelmes hangon. Ez a szerelmes hang lesz aztán a befejező zenében egyre melankolikusabb, teljessé téve a belső világ feltárulkozását. A tetszésnyilvánítás szemmel láthatóan zavarta a művészt, ő még nem tudott előjönni a maga világából, melyből még mindig csak – az immár kevésbé riadt – tekintete jelent kapcsolatot a külsővel. A gratulációkat tartózkodással, szerényen fogadja. Nehezen oldódik, de így is van rendjén. Minél jobban beenged zenéjével a kimondhatatlanság megismerésébe, annál gazdagabbá válunk, ő viszont annál jobban kiüresíti önmagát – átmenetileg. Ő Rozsnyói Péter.

Rozsnyói Péter a fiatal dzsessz-zongorista nemzedék egyik legkiválóbb képviselője. Mondhatnók, hogy ott lohol Vukán György, Szakcsi Lakatos Béla, Binder Károly nyomában, de ez nem így van. Nem a nyomukban jár, hanem velük egy sorban, csak időbeli elcsúszással. Vukán Chopinben lelt példaképre, Szakcsi Lakatos Bartókban, Rozsnyói Bachban. Utóbbi jelenségében ugyanakkor van valami Schubertet idéző: szűk baráti kör az, mely igazán mélyen ismeri és értékeli munkásságát, sokan csak éppen tudomásul veszik, hogy van. Pedig briliáns játékaival, invencióban bővelkedő kreativitásával, érzékenységgel lenyűgözi mindazokat, akik hagyják magukat átengedni a muzsika varázserejének.

Rostetter Szilveszter

Koncert a repülők alatt

Vad Fruttik- és Esti Kornél-koncert a Budapest Parkban, 2015. június 27.

Nem tudom, létezik-e még valaki, aki ne ismerné a Vad Fruttik nevet. Az biztos, hogy mióta a várpalotai (később veszprémi) zenekar 2005-ben betört a köztudatba, sikerült bebiztosítani helyüket az ország legnépszerűbb együtteseinek között. Legutóbbi albumuk, a 2013-ban megjelent *Darabok* a Mahasz top 40-es listájának első helyére ugrott, és a 2014-es Fonogram-díjat is elnyerte. Az év hazai alternatív vagy indie-rock albuma vagy hangfelvétele kategóriában.

Az idén tízéves együttes június 27-én adott fergeteges hangulatú koncertet a Budapest Parkban. Az előzenekar az Esti Kornél volt, akik tettek róla, hogy a közönség izületei alaposan bemelegedjenek a Vad Fruttik-os ugrálás előtt.

A koncerteket közönségtalálkozó előzte meg, ahol a Vad Fruttik tagjai beszélgettek az együtt töltött tíz évről, és bemutatták *A Bunkerrajzoló* című könyvet. Az eseményen részt vett a kötet szerzője, Géczi János is. A könyv Likó Marcellról, a zenekar frontemberéről szól, de nem egyszerű életrajz, hanem egy élettörténet rekonstrukciója, emlékfoszlányokból, visszaemlékezésekből és beszélgetésekből kiindulva. Kettejük barátsága akkor kezdődött, amikor Géczi János (a hallgatók körében végzett népszerűségi felmérés alapján) meghívta Likó Marcit az *Éjszakai Egyetem* előadó-

jának. Nem sokkal ezután már együtt dolgoztak a Vad Fruttik dalszövegein. Likó Marci általában kész dalokat visz el Géczi Jánosnak, elénekli őket, aztán hosszú órákon át tartó beszélgetések után javítják át a szöveget. A *Bunkerrajzoló* is hasonló együttműködés eredménye. Géczi János leginkább arra fókuszált, hogy megtisztítsa ezeket a történeteket, hogy a legkisebb torzítás vagy a legapróbb hazugság nélkül adja vissza őket.

A közönségtalálkozón az is kiderült, hogy a zenekar jelenleg új albumon dolgozik, egyelőre bőszen stúdióznak Balatonfüzfőn, amit az együttes tagjai közül ki szenvedésként, ki izgalmas munkaként él meg. Olykor egészen zavarba ejtő részletekre is fény derült, például hogy a zenekar tagjai a kedvenc vendéglőjükben csak menüt szeretnek fogyasztani, és hogy Füzfőn található a világ legnagyobb WC-je.

Nem sokkal ezután az Esti Kornél nyitotta a bulit. A koncert elején mindjárt egy pörgősebb számot játszottak el, a közéleti témákat boncolgató *Ez itt az országot*. Ettől a daltól lendületet kapott az egész koncert. A közönség már a dalszövegből is meríthetett némi bátorságot, hiszen Bodor Áron elénekelt, hogy az igazi hazafi „minden körülmények között Petőfi Sándor”. Az emberek ekkor már kezdték teljesen megtölteni a nézőteret, a koncert végére csak nőtt a zsúfoltság. Még olyan helyeken is álltak nézők, ahonnan a színpadot jóformán alig lehetett látni, így csak az óriáskivetítő képére hagyatkozhattak. A zenekar legújabb (júniusban közzétett) dalát, a borongós, szomorkás hangulatú *Segítséget* is eljátszotta. A hangulat akkor pörgött fel igazán, amikor belekezdtek eddigi legnagyobb slágerükbe, a *Mit akarsz látni* című dalba. Ekkor kezdtek igazán ugráncolni az első sorok, aztán a refrén közben az egész nézőtér bekapcsolódott a hullámszámba. Bodor Áron frontemberként nagyon keményen megdolgozott azért, hogy ilyen jó legyen a hangulat. Annál is inkább, mert nemcsak az énekekre kellett figyelnie, közben szintetizátoron is játszott. A koncert utolsó előtti dala a *Rohadt eső* volt, aztán zárásként megint egy régi sláger, a *Boldogság, te kurva következett*. Ezután elköszöntek a közönségtől, de búcsúzásképp – noha nem szokásuk az ilyesmi – készítettek egy szelfit a rengeteg nézővel.

A közönség előtt álló fényképezkedés egyébként irodalmi körökben is rendkívül divatos, Oravecz Nóra például tökélyre fejlesztette ezt a műfajt vidéki előadókörútjai során, de az Aegon-díj átvételekor Péterfy Gergely is lőtt egy igazán vidám fényképet. A koncerten is rendkívül sok fotó készült, a VIP-szektorban helyet foglaló nézők például alig bírták a kísértést, hogy ne készítsenek gyorsan legalább egy szelfit magukról. A szívük mélyén valószínűleg ők is tudták, hogy annyira menők, mint Péterfy Gergely, sosem lehetnek, de azért így is jól érezték magukat. A koncertek titkos főszereplői a fényképezős mobil mellett a repülőgépek vol-

tak. Már a közönségtalálkozó alatt legalább tízszer repültek el a Budapest Park fölött mindenféle gépek, mintegy megelőlegezve a Red Bull Air Race légi mutatványait. Nem tudtam pontosan megszámlálni őket, de annyi biztos, hogy kétfedelű gép sokszor, helikopter csak egyszer repült el fölöttünk, viszont a spontán légi bemutatóhoz egy gólya is csatlakozott.

Az este igazi fénypontját azonban a Vad Fruttik jelentette. Ekkorra már besötétedett annyira, hogy a reflektorok teljes erővel ragyogjanak. A koncert egyik legfontosabb hatáskeltő eleme az aprólékosan kidolgozott látványvilág volt, nem véletlenül küldtek egy dalt külön a fővilágosítónak, aki milliméteres pontossággal tervezte meg az egész koncertet. Géczi János – akinek szintén ajánlottak egy dalt – a közönségtalálkozón elmondta, hogy számára egy Vad Fruttik-fellépés kortárs összművészeti alkotást jelent, ez a megfogalmazás erre a koncertre is mindenképpen vonatkoztatható. A színpadképnek természetesen Likó Marci csillogós fellépőruhája is része volt, ami garantáltan magára vonzotta az összes női rajongó szemét.

Minden Vad Fruttik-koncerten az a kedvenc részem, amikor a halhatatlan klasszikust, a *Sárga zsigulit* játsszák. Szerencsére most sem maradt ki ez az élmény, bár az eredeti felvételhez képest kicsit áthangszerelt változatban adták elő. Likó Marci egyenesen dadaista remekműként konferálta fel a dalt – és ha belegondolunk, nem is alaptalanul. Várpalotaiaként azért kissé fájlaltam, hogy a „Zajlik az élet, szeretlek anyukám” sor helyett nem a „Zajlik az élet nálunk Várpalotán” változatot adták elő (ahogy például 2014-es *Várpalotai napokon* tették). A koncert tracklistje változatos volt, a legutóbbi album dalai mellett természetesen a régi slágerek is helyet kaptak, ahogy az egy születésnapi koncerthez illik. Sőt, a neten még a közönséget is megszavaztatták, hogy milyen dalokat szeretnének hallani. Sor került például a *Nekem senkim sincsenre* is. A Vad Fruttik legzseniálisabb tulajdonsága az, ahogy a szomorkás, depresszióba hajló hangulatokat tudják vegyíteni az egyedülálló, őszinte, kamaszos lelkesedéssel, valami tiszta életörömmel. Ezen az estén is előjött ez az életöröm, méghozzá akkor, amikor a *Boroskólát* játszották. Kitalálták, hogy megénekel- tetik a közönséget, és a refrénhez hozzáéneklük Korda Györgyék legendás *Mamma Maria* című dalát. A koncert másik csúcspontja az volt, amikor zárásként elővették eddigi legsikeresebb dalukat, a *Lehetek én is-t*, és a közönség közé hatalmas strandlabdákat engedtek. A hatás természetesen most sem maradt el.

„Ez a koncert más, mint a többi” – hirdette a koncertet beharangozó szöveg. Összegzésként annyit valóban elmondhatunk, hogy ez a koncert mindenképpen különleges volt.

B. Kiss Mátyás

„Áldjátok az Urat, mert jó neki énekelni”

X. Nyári Orgonavarázs,

2015. június 28. – augusztus 23.

Immár tizedik éve gyönyörködteti az egyházi zenét kedvelő veszprémieket az a különleges hangulatú koncertsorozat, amely nyári vasárnap estéken a lenyugvó nap beszűrődő fényében a tágas, neobarokk Szent Margit-templomban kerül sorra. A Nyári orgonavarázs alapítója és művészeti vezetője Rostetter Szilveszter orgonaművész, zeneszerző.

A sorozat ars poeticáját a művészeti vezető szavai szerint a zene keresztény és ökumenikus üzenete adja. A zene „a mindenható irgalmas Isten univerzális, véghetetlen dicsőségét hirdeti, tárgyyszerűen nem foglalkozik dogmákkal, teológiai tételekkel, viszont hirdeti az üdvösséget, Isten dicséretét, Krisztus megváltó szeretetét”. Számos hazai és külföldi (elsősorban lengyel) zenész volt már vendége a koncertsorozatnak: főleg orgonisták, de énekesek és más hangszeres művészek is. A tizedik, jubileumi évad repertoárjából két koncertet szeretnék ismertetni, melyek egyben a sorozat sokszínűségét is érzékeltetik.

Július 19-én két lengyel művész: Antoni Pilch (lant) és Julia Doszna (ének) lépett fel, s ez az összetétel látszólag kilóg a sorból. Zenetörténeti tény azonban, hogy a középkorban és a reneszánszban az orgona és a lant egymással felcserélhető volt. Egyházi és világi zenét játszottak mindkét hangszeren, előfordult, hogy a liturgiában a lant játszotta a dallamot, míg az orgona hosszú, kitartott hangokkal kísérte. Antoni Pilch lantjátékát, letisztult, szinte szerzetesi vonásait, „zarándok” habitusát néhány éve már megismerhette a veszprémi közönség. E sorok írójának pedig volt alkalma személyesen is vendégeskedni nála a lengyel–szlovák határ közelében fekvő, 16. századi reneszánsz kastélyában, ahol, önmeghatározása szerint elődei, a nagy, vándor lantosok, többek között Bakfark Bálint szelleme is jelen van, s inspirálja művészi munkáját. Ez alkalommal Julia Doszna énekesnővel népi, vallásos énekeket adtak elő, melyek dallamai részben a reneszánszból származnak, részben már ezerévesek. A dalokat Oskar Kolberg népzene gyűjtője és néprajztudós gyűjtötte össze a 19. században, amikor Lengyelország a térképen nem is létezett. A népi dallamokban keveredik a lengyel, orosz, ukrán, ruszin dallamvilág, sokstrófásak, gyakran balladaszerűek, s az élet örök kérdéseiről: Isten és ember, férfi és nő kapcsolatáról szólnak. Rendkívül finom hangzás, szép pianók, énekes és kísérője teljes összhangja, egymásra hangoltsága jellemezte az előadást. Izzalmas volt hallani, hogy sejlik föl Julia Doszna visszafogottsága mögött a népi énekesek-

re jellemző élesebb, nyersebb hang, Antoni Pilch pedig ezúttal is elbűvölte a közönséget néhány reneszánszos hangulatú lantkadenciával.

A finom, visszafogott, igazi zenei csemegét kínáló koncert után – mintegy kontasztként – augusztus 2-án Máté Judit és Nagy Gyula erőteljesebb, grandiózusabb előadását élvezhette az igen nagy számban összegyűlt közönség. A jelenleg Dublinban élő, orgonaművész-hallgató Máté Judit már az első darabbal megadta a hangverseny „hangütését”. Bach improvizatív jellegű, „fantasztikus” stílusú C-dúr toccata (*Adagio*) és *fúga* című műve az orgonista erőteljes, „szabad” játékával elővételezte a romantikus művek sorát. Schumann *B-A-C-H* fúgája, amely a barokk fúga romantikus reminiscenciája, majd a késő romantikus Rheinberger egy filozofikus ihletettséggű orgonaszonáta-tétele és Saint-Saëns Esz-dúr fantáziája következett ezután, a tételek formai és hangulati sokszínűségét érzékenyen követő előadásban.

Nagy Gyula, a veszprémi születésű, jelenleg szintén Dublinban élő operaénekes már az első darabbal, Mendelssohn *Eliás* (Illés) című oratóriumának *It is Enough* (Es ist genug) című áriájával magával ragadta a közönséget: telt, erős, inkább sötét tónusú baritonja betöltötte a teret. Bár az oratórium ősbemutatója Angliában volt, a mű eredeti szövege német. Ezért érthetetlen kissé, miért angol nyelven szólalt meg az ária, jóllehet Rheinberger Gustav Mahlerre emlékeztető *Die Seelen der Gerechten* című, gyönyörű romantikus dalának lenyűgöző és érzékeny előadásakor megbizonyosodhattunk arról, hogy az énekes német kiejtése is kiváló. Az eredetileg angoltanár és színháztörténész végzettségű, majd a dublini Ír Királyi Zeneakadémián diplomát szerzett és a londoni National Opera Studio programján is tanulmányokat folytató, valódi operaénekesérett Nagy Gyula az ír zeneszerző, Stanford Bibliai dalait is remek technikával, finom dinamikai váltásokkal szólaltatta meg.

Rácz Gabriella

Élettel tele

12. *Vivace Nemzetközi Kórusfesztivál,*
Veszprém, 2015. július 3–5.

„Valahol meg kell lennie az eredeti harmóniának: elrejtőzve a természetben, a félelmes végtelenben, a távoli csillagokban, a Nap sugarában, kicsi virágokban, susogó levelekben, vagy az anyai ének szívverésében, talán a könnyekben? Valahol jelen kell lennie a halhatatlanságnak, az eredeti harmóniát meg kellene találni: és mi másként lehetne az emberi lélekbe csepegtetni, mint a zene által?”

Juhan Liiv észt költő versét énekeltük a Hangvilla színpadán, a fiatal Pärt Uusberg éteri hangjaival, kétszázan együtt, párosodó szemekkel, a torokszorító elcsendesülésig. A harmóniának ezt az átélését keresik a kórusénekesek, mindig és mindenhol, ahová összesereglenek. A találkozóunk neve *Vivace*: olasz zenei szakszó, jelentése: élénken, élettel tele! 2000 óta 11 éven át hívtuk, vártuk ide az éneklőket szerte a világból, mindig azt kérve, hogy az élet örömeiről, szépségeiről, végső soron a Harmóniáról hozzanak hírt nekünk. Számítalan olyan kórust hallottunk a veszprémi vár színpadán, akiket soha nem fogunk elfelejteni. Jöttek minden kontinensről, a világ ezerszínű zenéjét hozták ide nekünk.

2012-ben a *Vivacénak* otthont és szervezési háttérrel adó Városi Művelődési Központ elköltözött, a házigazda együttes Veszprém Város Vegyeskara elvált az intézménytől, a város nagy átalakulásokba és építkezésekbe fogott. Nem tudtunk fesztivált szervezni három nyáron át. Közben megépült a Hangvilla, új teret adva a zenélőknek és a többi művészetre vágyóknak. Ismét eljött az életöröm ideje. A körülmények viszont, ha alkalmasak lettek is, de egészen mások, mint azelőtt. Új köntösbe öltöztetett, de ismerős kórusünnepet igyekeztünk életre hívni, és úgy érezzük, ez sikerült. Mi lett más? A helyszín, mert a hangversenyterem valóban a kórusmuzsika otthona. A zenészek mind tudják, hogy minden csodálatos hangot, kidolgozott előadást jelentéktelenné, sőt élvezhetetlenné tud tenni egy alkalmatlan helyszín. Csak mi, az éneklők és vezetőik tudjuk azt, hogy mennyi kompromisszumot kell kötni egy szabadtéri, mesterségesen hangosított előadásnál. Gyönyörű volt a Szentháromság tér, de boldogan elfelejtjük az időjárás, a technika és a közönség mobilitása miatti izgalmakat! A főbb hangversenyek tehát beköltöztek a Hangvillába. A nyitóestén Porga Gyula polgármester köszöntője után minden kórus dalban röviden bemutatkozott, majd zenés köszöntőt adott a házigazda, Veszprém Város Vegyeskara. A Szilágyi Táncegyüttessel kiegészülve Kodály *Kállai kettőse* mutatta be vendégeinknek a magyar zene életerejét és örömét. De a csodás nyár esti Veszprémet sem hagytuk énekszó nélkül, a nyitóműsor után szerenáddal vonultunk végig a belvároson. Hangulatos volt, a résztvevő kórusok azonnal összecsendültek, még körtáncba is fogtak!

Az esemény rendezője is más lett, a város anyagi, erkölcsi támogatásával, a Programiroda és a Hangvilla technikai háttérével a

fesztivált teljes egészében Veszprém Város Vegyeskara Egyesülete szervezte, gondozta, élte. Ez azt jelenti, hogy énekesaink, barátaink, családtagjaink személyes vendégükként várták a távolról érkező együtteseket, és ez a körülmény tesz egy szakmai találkozót igazán emberközelié. A Hotel Magisterben lévő szállást és a Hangvilla éttermében történő étkezést kivéve minden pillanatban a kóruskísérők és szervezők gondoskodtak a vendégekről. És változott a fesztivál mérete, amennyiben a régebbi nyolc kórus helyett most csak négy vendégünk volt. Reményeink szerint ez nem marad mindig így, de úgy tűnik, háromévnnyi szünet már elköptatja a rendezvény híret a gazdag nemzetközi kínálatban. Nem szólva arról, hogy a most hatalmas sikerrel lezajlott pécsi *Europa Cantat* is vonzotta a Magyarországra vágyókat. Hiányérzetünk ennek ellenére sem volt, a zenei programok kényelmesen belefértek az időbe, érdekes, színes muzsika szólt. Mert az nem változott, hogy a kórusok az élet örömeiről énekeltek, mindegyik a kultúrájának, adottságainak megfelelő magas színvonalon.

A legfiatalabbak Ukrajnából érkeztek, zeneiskolai énekkar a Lengyelország közelében fekvő Rivne városából. A Hóvirág Gyermekkórus nagyobbik része otthon maradt, mert csak kevesen tudták vállalni az utazás költségeit. De jönni akartak, tanulni, látni, a zenész kollégák beszélgetni, ismerkedni, mert nem lehet elfogadni azt, hogy háború van, és hallgatnak a műzsák! Nem hallgatnak, angyali hangon énekelnek a tavaszról, az új élet reményéről. *Tavaszcímű* gálaműsorukban több hangszerkíséretes kórusmű hangzott el, s a természetesen előadott táncos koreográfiák is végtelenül kedvessé tették a műsort. Karnagyuk, tanárnőjük, Galina Rjabokony mosolygós szigorral varázsolt a ki 8–12 éves gyerekekből az érett, szárnyaló hangot. Őket kényeztettük három napon át, ajándékot küldve az otthon maradottaknak, és vasárnap a Regina Mundi templom közössége gyűjtést is szervezett nekik.

Egészen más karaktert képviseltek a Siófoki Férfi Dalkör tagjai. Jövőre 140 éves (!) lesz a kórus, ápolva a magyar férfikari hagyományt, fenntartva a magas színvonalú dalos kultúrát. Lovrek Károly tüzes egyéniségű karnagy, nagy zenei igényességet vár el a „régóta fiatal” legényektől. *Csak férfiasan!* című műsorukban a magyar népi bordaltól a *Carmina Burana* pincejelenetéig s a *Hegedűs a háztetőn* bordaláig feszült a hangulat. Vastapsot kaptak.

Két napig buszoztak a hűvösből a hőségbe az észti testvérvárosunkból, Tartuból érkező egyetemi kórus tagjai. Az észti igazi dalos nemzet. A történelem összes viharában énekléssel tartották az anyanyelvet, a nemzeti kultúrát és az egészséges lelket. Ez a kórus a legrégebbiek közé tartozik, a tartui egyetemen 1905-ben alapította egy diák. *Fehér éjszakák* című gálaműsorukat talpig fehér ruhában, mezítláb, áttetsző finom hangzással kezdték. Majd felizzott a szív és a hang, szenvedélyes, mozgásokkal kiegészített, vokális színház műfajt idéző előadásban a híres *Bohém rapszódia*t hallhattuk. Küllike Joosing karnagy nő egész egyénisége hordozta az észti kollégák híres tudását, kedvességét, szerénységét. A veszprémi közönség testvéri szeretettel, óriási ovációval fogadta a műsorukat.

Negyedik vendégünk a szintén híres vokális kultúrájú Bulgáriából jött. Plovdiv egyetemének zeneművészeti karán tanulnak vagy már végeztek az énekesek, tehát igazi profik. Ez az első megszólaló akkordból kitűnt, s Vesela Geleva karnagy nő apró, lényegi mozdulatai nyomán a kórusművek lélegzetelállító tisztasággal, finomsággal, de óriási belső erővel zendültek meg. A műsorukban egyházzenei különlegességeket énekeltek, a kórus nevét, a *Gaudeamus (Örvendjünk)* adták címül. Lehetett is örülni a hangzásnak, itt igazán érvényesült a Hangvilla csodálatos akusz-

tikája. Az ember ilyen muzsika után legszívesebben becsukná a fülét, hogy a bejutott mennyei hangokat meg ne zavarják az utána érkező zajok... Ezek után a veszprémieknek ismét fel volt adva a lecke, mert szavazni kellett a közönségdíjra. Ez a kedves részlete nem változott a fesztiválnak, s az sem, hogy minden hangverseny háziasszonya C. Szalai Ágnes volt, aki az előző tizenegy *Vivace* főszervezője, konferálója, lelke volt. Csak vele együtt éreztük igazán „vivacés” hangulatban magunkat!

A közönség szeretetét és dilemmáját egy különleges eset is jelzi: valaki a szavazólapját négyfelé vágta, s mindegyik kórusra leadta a voksát! Sokan voltunk így, azt érezve, hogy mindenkit másért lehet szeretni, mint egy összetartó családban. Végül a legtöbb szavazatot a Tartui Egyetemi Kórus kapta, valódi életigenlő műsoráért.

A *Vivace* legszebb percei most sem maradtak el. Ez a közös éneklés, amikor minden kórus nyelvén együtt eléneklünk valami szépet, kedveset, vicceset. A legmeghatóbb észti zenét már említettem, de volt tavaszi dal ukránul, *Vendégnóta* magyarul és vicces bolgár ének népzenei kísérettel 7/8-os ritmusban, ami a bolgárokon kívül senkinek sem könnyű! Énekelünk a sok nyelven egyszerre is, a *Good Evening* kánonnal bizonyítva, hogy ha zene van, nincsenek nyelvi akadályok!

Vasárnap délelőtt Veszprém templomaiban lehetett hallgatni a vendégeket, a Regina Mundiban az ukrán gyerekeket, az evangélikus templomban a bolgár kamarakórust, a bazilikában az észti egyetemistákat.

Aztán mindnyájan útra keltek: a gyerekek a Balatonra, az észtek a horvát tengerpartra, a bolgárok pedig haza, dolgozni. Mi pedig várhatunk egy évet a következő *Vivacéra*, de legalább örömmel és életkedvvel felvértelve!

Erdélyi Ágnes

Régizenei napló

III. Régizenei Napok

a jezsuita templomban,

2015. július 21. – augusztus 1.

Emlékszünk? Örkény azt mondta, hogy a címet mindig vizsgáljuk meg, kicsit gondolkozzunk el rajta, mielőtt továbbrohanunk az olvasással. Igen, az is érdekes, hogy miért római a hármas, erről majd legközelebb. Most az talán fontosabb, hogy mi is az a régizene, nos, a kérdés nagyon messzire vezet, csak pár fontos dolog róla: tehát zenetörténetileg a barokk és a reneszánsz tartozik ide, vagyis kb. 1750-ig, a reneszánsz előtti zenék pedig külön szép neveket kapnak, mint ez az *ars subtilior*, amelyről még lesz szó.

Még az individuum-előretörés előtt vagyunk, tehát a régizene előadása egyfajta felsőbbharmónia-disztribúció, így nem az előadó a lényeg, hanem maga a zene, amely itt még tisztán eszmei indítatású. Az előadó itt még csak szolgált, közreműködik abban, hogy az opera, a mű teljes legyen, amelynek része a zene, a közönség, a hangszer, a templom, a nap meg a planéták, fölfelé az egész világmindenségig. Akkor a *Máté-passió* meg a *Négy évszak* meg a *Hajdú tánca* meg a *Tarantella* egy klubba tartoznak? Igen, teljes mértékben. Ez fontos.

A későbbi zenékben más lesz a rendszer: ott már az én zeném, az én művem, csak az enyém, az én hangulatom, az én szimfóniám, az én problémám, az én karmesterem, tehát a balansz az egó felé helyeződik.

A helyszín a jezsuita templom Veszprémben. Mintha misztikus csomópontokon manifesztálódott volna, az, aminek lennie kellett, az arányaival, a formáival meg azzal az érthetetlenül különleges akusztikájával, ami rögtön feltűnik az első pengetésnél. Soha fel nem szentelt, százötven év óta üres, ősi, beazonosíthatatlan időkből származó szent alapokon áll. Aztán az üresség szellemi vákuuma három éve megszűnt: berántotta a régizenei fesztivált, sok-sok koncertjével, zenéivel és közönségével. A változás jóformán akkora, mint amikor egy kisgyereket ölben tartunk, és arra gondolunk, hogy három éve ő még nem létezett, a semmi és az abszolút szingularitás terében sem, most meg tekergeti az orrunkat, és követeli, hogy mondjuk el a sárkányos mesét még egyszer. Ez az „élesztés” Nagy Csaba műve; mivel templomról és régizeneről van szó, ennek spirituális jelentősége felbecsülhetetlen. Nagy Csaba zenetanár, gitártanár, és lantos, leginkább reneszánsz lantos és vihuelista, aki olykor úgy játszik nekünk Narvaez-t a delfindíszítésű tabulatúrából, hogy a szemé egészen lesötétedik, és úgy emeli magát egy másik dimenzióba, hogy örvendünk annak, hogy nem lett teljesen láthatatlan...

ReSonatores Pannoniae

régizene együttes – 2015. július 21.

A koncertekről, szigorúan nem időrendben: Mindegyik más jellegű volt, mindegyik a régizene különböző színeit tárta elénk. Kicsit messzebről nézve, ne feledjük, hogy sokszor a legjobb dolgok a keverékek, melyekben az alkotóelemek nem vegyülnek, és nem egyesülnek, jó irányba növelve a komplexitást, amely furcsa módon

az élő rendszerek fő jellemzője; ilyen például a tinta, amivel írunk, a kompozit fékbetétek, a nagy teljesítményű üzemanyagok, a kávé, a tea és a cigaretta; a „finest selection”-ök. Az összes parfüm. A fűszerkeverékek és az intarziás parketta. És a fröccs is. Persze nem a tintaalkotórészt keverjük a fékbetét anyagába, és nem a kávént öntjük a szódavízbe; bár ezek is lesznek valamik, melyeket akár szeretni is lehet, így születik például a világzene. Itt az alkotórészek tiszták maradtak, egymást szépen kiegészítették és kontrasztba helyezték. Volt reneszánsz fúvószene. Harsonák és trombiták, variációk és táncok és battaglie-k, ez utóbbi az a zene, amit akár harc közben játszottak: úgy tűnik, akkoriban az öldöklés is más kulturális színvonalon történt. Motettára írt darabok és fanfárok. Szép kerek egész, színvonalas műsor.

Orlandone együttes; Vikman Pál – 2015. július 28.

Az Orlandone különlegességekkel lepett meg minket. Nagy kórus, nagy közönség, akkora, hogy az ajtó előtt is tolongtak, kezdésből egy reneszánsz, huszonnégy szólamú kórusmű, az énekesek körben álltak, ott, ahol a templom belső köre egybeesik a közönség külső körével; a szólamok felépülése csak egy egészen kicsit különbözött a katedrális-építéstől. Aztán Domenico Scarlatti és a *Stabat Mater* következett, szépen intonálva és gyönyörűen hangszerezve, néhány gregorián betéttel, amelyeket három bakonybéli szerzetes énekelt úgy, mint a tiszta víz. Végezetül kaptunk pár gombóc Sir Tavenert, aki kortárs szerzőként most ügyesen beállt, persze bele nem simul a barokk kavalkádba, és megerősítette azt a véleményt, hogy a kortárs zene, ha le is dobta magáról a közönséget, a régizenével szoros kapcsolatban van.

Csalog Benedek – barokk fuvola; Pétery Dóra – csembaló - 2015. július 30. Kallai Nóra – viola de gamba; Pétery Dóra – csembaló - 2015. augusztus 1.

Volt két Bach-koncert: Csalog Benedek fuvolaműveket, Kallai Nóra gambaszonátákat adott elő, mindkettőt Pétery Dóra kísérte csembalón; itt az előadók régi háromszögelési kapcsolatban, vagyis mindegyikük játszott már a másikkal régebben, sokat; ők a profi zenészek, akik már pusziért nem jönnek el. Akik zenei neveltetése és koncertező zenész léte gyakorlatilag predesztinálta azt, hogy mindketten Bach-ot mint a legnagyobb barokk mestert választották erre a koncertsorozatra.

A közönség szempontjából a helyzet azért bonyolultabb volt. Mindkét koncert a szokásos barokk szonátaformába préselte be a műveket – ez annak, aki például sokat hallgat reneszánsz improvizációkat, egyenesen a zene halálát jelenti. A gyors tételeket viszont magas fokú mesterségbeli tudással játszották. Azt a nagyon-nagyon kevés hibát, amit vétettek, valami finom, hűvös eleganciával kezelték és rendezték; én tudom, hogy ezt nekik tanították az Akadémián, de akkor is úgy tűnt, mintha direkt csinálták volna, hogy előbb legyen a feeling.

Álmélkodás közben azért a közönség gondolkodik is. Például azon, hogy ez az akrobatikus virtuozitásparádé mennyire kiüresíti a zenét. A játszhatóság határa. Miért kellett ez? Kinek? Minek? A közönség ennyire hatásvadász-kedvelő lenne? Miért volt felkötte Kallai Nóra haja? Mert profi, mert tudta, hogy a vonó és a húrok gyulladásai hőmérséklet közelében lesznek; Csalog Benedek játéka annyira gyors és precíz volt, hogy az autók blokkolásgátló-proceszora jutott eszembe: másodpercenként 125 bejövő parancs és 57 kimenő jel; Pétery Dóra csembalóján pedig előadhattuk volna azt, mint a Baricco-regényben, hogy odamegyünk a hangszerhez, és egy laza mozdulattal meggyújtjuk a cigarettát a felforrósodott húrokról. Szerencsére voltak lassú tételek, itt Kallai Nóra akkora szépséget varázsolt elő, hogy a levegőmolekulák, amelyeket beszívtunk, megváltoztak, harmonikusabb formába rendeződtek, amikor Csalog Benedek egy szólóátiratot fújt, elfelejtettem levegőt venni. Mindent kihoztak ebből a zenéből, amit csak lehetett. Ezzel együtt azt javaslom a közönségnek, hogy a barokk/régizene szerzőket ne piramis alakú polrendszerre képzeljék, egy vagy nagyon kevés csúccsal,

inkább valami spirális, szélesebb alakzat legyen – a zenészek szerzőpanoptikumában a viasz már keményebb, nem hiszem, hogy meg tudjuk változtatni.

Lantnap – 2015. július 25.

Lantkultúra-ciklon, amely odaszippantotta az országból a lantosokat és a lantfélék iránt érdeklődőket. Könyvbemutató és hangszerismertetések minikoncertekkel; reneszánsz lant és vihuela, barokk gitár és theorba. Bakfark-művek trióban. Világpremier. Elképesztően jó. Nagy Csaba azt mondja, hogy szinte lejátszhatatlan, annyira bonyolult; mondom én, ezt miért nem érzem itt, és miért fáj később, azt mondja, kérdezem meg azt a kétszáz évet, ami a kettő között terpeszkedik. Este koncert, bélhúrok össze-vissza hangolódnak, meg késő barokk művek, Weiss meg ilyesmi... – de összességében így is nagyon-nagyon jó volt.

Recercare Régizene Műhely – 2015. július 23.

Végül a második koncert. Az ékkő az egész felépítményen. A korona, csak nem kettős kereszttel, mert az akkor még nem volt. Másfajta előjegyzés sem. Kotta sem, csak valami, ami inkább hasonlított egy középkori rézkarcra, atlaszra, olykor botanikai illusztrációra, mint hangjegyekre. Ars subtilior – mi is ez? Egy nem túl hosszú zenei korszak, teli titokkal és szépséggel. Alig

tudunk valamit, hogy mi miért, lejegyzések itt-ott maradtak, nem túl sok. Az etimológiai találgatások szép vegyesek: hársfa, az talán nem; inkább háló, dísz, bonyolult, egyszerű. Ez utóbbi kettő egymást nem kizáró paradoxonviszonya már jelzi, hogy a történet nem egyszerű (vagy egyszerű?). Az 14. század végén volt az a pár évtized, amikor kivirágzott ez a zenetörténeti oldalhajlás, melynek legfeltűnőbb jellemzője a kifinomult díszítettség és a ritmikai komplexitás. Olyan organikus-féle, tehát nem egy egyszerű alapidallam „felöltöztetése”, mint a későbbi korokban, hanem olyan valami, ami eleve bonyolultan díszítetten jött a világra. Vagy akár egyenesen túldíszítetten, ahogy sokan tartják ma is. A koncert különlegesen felépített kompozíció volt, rávezetéssel, kifejtéssel, tetőpontokkal és zárással. Gasztronómiailag fogalmazva amolyan szendvicsféle dolog, egy Sandwich Spirituel: reneszánsz félzsömlék közé csomagolt ízes Ars Subtilior-falatok. Mert azért nem egyszerű zene, a laikus közönségnek feltétlen be kellett csomagolni, de a celofán itt ehető, sőt, nagyon ízletes...Kezdeként egy rövid, ártatlan lantfutam, gyönyörűen kidíszítve, ami aztán beáll szólamnak; az első két mű, egy Machaut-darab és egy cantiga Bölcs Alfonz korából. A reneszánsz legjobbjai közül, az énekhang varázslatos, a hangszerelés egyszerűen tökéletes, egy énekes–szoprán-gamba pár, egy reneszánsz-lant-pár, és hogy a páros szám instabil túlszimmetriáját megtörjék, egy dob.

Aztán jön a neheze. Tényleg nehéz? Igazából nem, inkább először szokatlan. Más akkordok, más harmóniak, rengeteg emelés/hajlás, ide-oda lépkedés, fel és le és oldalra, egy gyönyörűséges, titokzatos zenei birodalom sejlik fel. Az egységérzet egészen erős: minden mindennel összefügg, mint a hifis szinergia. Csak itt nem drótok a berendezésekkel meg a szobával, hanem a dallam az egy szál hanggal, a lant az énekessel, az énekhang a boltozat ívével, a díszítések a szöveggel, a mennyezet a mennyeivel. Olyasmi érzet, mint amikor Arthur király még az első időkben azt mondta, hogy itt van az eszme, amelyben hisz, itt vannak a lovagjai, ezzel a hittel a szívükben, leülteti őket egy kerek asztalhoz, az asztal köré épít egy nagy termet, a terem köré egy palotát, a palota köré egy nagy várat, a vár köré egy egész várost. A város köré pedig egy egész országot, amely a világon a legszebb és legnagyobb lesz az idők végezetéig...

Lassan rááll az érzékelésünk erre a szokatlan zenére, felrémlik, hogy ez is egy akkoriban folyékonyan beszélt nyelv; a terc meg a kvint meg a háromszorososan szent Hexachord meg az összes többi hangköz és akkord más koreográfia szerint áll fel, egy szép rendszerbe szerveződve. A szövegeket egy narrátor felolvassa, nagyon ügyesen, kicsit semlegesén, pont úgy, ahogyan kell, mert a szövegek előszörre a szokásos dolgokról, a szerelemről, a nők kemény szívééről, a hősről meg a csatákról, meg a csalódásokról és a vágyakozásról szólnak, de nagyon erős szimbolika kísért végig, a dolgok valami bonyolultabba torkollnak.

A szoprán gamba és a női hang gyönyörű spirális ívben töltik meg a teret, a kíséret végtelenül érzékeny és pontos, teljesen ráhangolódva a szép tónusú és finoman áthatoló, ezerszínű énekhangra; a gamba kicsi, de mégis szép alsó hangjai lesznek, mert igazából egy dupla testű hangszer, kettős héjazattal, az első a hangszertest, a második az a templom maga. Ez szépen hallatszik, meg a rengeteg hallásküszöb alatti történet, ahogy a templom 'feléled', a kövezet réséből szivárog valami titokzatos nem-matéria, a hallgatóság elfelejt nemérteni a zenét, kívülről egészen halk madárszó... Teljesen és tisztán eszmei indíttatású zene – belül is rezonáltat, hogy mit is, hát azt most nem könnyű kigondolni.

Aztán a záró részben vissza a 'szokásos' reneszánszba; egy Tritonius *Miserarum est*, amelyet nagyon ritkán hallani, aztán egy Encina *Quès de ti desconsolado*; ez egy nagyon kedvelt sláger volt, a régi idők Granadája és a Reconquista a téma, középtájt egy pár versszak nem énekelve, csak úgy prózában/versben. A régi spanyol kiejtés gyönyörűen zenél, maga a nyelv mint egy hangszer... Aztán ki a templom elé, alkonyodik; a színek meg a fények valahogy mások lettek, minden, de minden szebb lett; este 11-kor telefonál a portugál barátom, hogy hirtelen egy gyönyörű ívet hallott a kedvenc Monteverdi lemezén. Igen, a szépség lassuló visszhangú koncentrikus hullámalakzata körülbelül akkor ért oda a 8. hosszúsági körhöz, hogy aztán valahol az Atlanti-óceánnál elporladjon és széteszöljék.

Ez pont egy csütörtöki nap volt; egy gyönyörűséges tíz napba ágyazott csütörtök. Emelt a létezésünk színvonalán.

Király Péter

Szép nyári este

Naményi Miklós ária- és dalestje.

Zenélő Udvar, a Városi Művelődési Központ rendezvénye, a Dubniczay-palota udvara, 2015. augusztus 12.

A *Zenélő Udvar* idei hangverseny-sorozata a Városi Művelődési Központ rendezésében minden tekintetben rendhagyó koncerttel kezdődött: Veszprémben először állt teljes szólókoncerttel közönség elé a hetedik x-en túl járó Dr. Naményi Miklós tüdőgyógyász főorvos. Ez az egy mondat összefoglalja az augusztus 12-i koncert alapszituációját – de az est történéseihez csupán keret. Mert a lényeg a zene és a muzsikáló ember volt – akit életre szóló szerelem fűz a vox humanához, hűség választott városához, Veszprémhez, és az érett kor feltétel nélküli adakozásvágya jellemez

Hungary's Got Talent...? Szó sincs róla – ha a számtalan tévés tehetségkutató-show kreatúrait értjük ez alatt. Mindenképpen – ha szó szerint vesszük. Igen, Magyarországnak vannak tehetségei. Naményi Miklós zenei talentuma 16 esztendősen derült ki, rögtön Sarastroval, s ő mégis a gyógyítói pályát választotta. Ám az éneklés, nem mint hobbi, hanem mint éltető víz, friss levegő mindig jelen volt. Jelen van. Így, hetven fölött is, mert énekelni egyszerűen jó. Hogy jobban szorongott-e a Dubniczay palota udvarát zsúfolásig megtöltő, kifinomult zenei ízléséről méltán híres veszprémi publikum előtt, mint a fővárosban, Szegeden vagy Belgiumban? Nem tudom. Lehet. De, hogy érezte a kései debütálás izgalmait közt a felé áradó figyelmet, barátságot, szeretetet, az bizonyos. És Naményi Miklós, az énekes, Veszprém Város Vegyeskarának több mint három évtizede tagja, rászolgált a figyelemre.

Kiváló érzékeléssel és ízléssel állította össze műsorát az operák és oratóriumok gazdag bariton és főként basszus áriairodalmából, bölcsen vegyítve az ismertet a kevésbé gyakran hallottal. Hogy csokorba szedje, és rövidke, oldott, érdekes „élet- és operarajzi” történetekkel fűszerezze kedvenceit, jó döntésnek bizonyult. Különösen Sarastroként, Rigolettóként, Fülöp királyként és a Tannhäuser Wolframjaként éreztük meg: pompás materiával dolgozhattak neves énekmesterei, akik boldogan csiszolgatták a basso profundo mélységeket is könnyedén kanyarító fiatalember muzikalitását.

Énekesünk az operarészleteket magyarul szólaltatta meg, a koncertnyitó *Bajazzók* pompás *Prológja* kivételével. (Ennek is oka volt: nem talált igazán jó magyar fordítást...) E sorok írója egykor meggyőződéssel érvelt amellett, hogy a vokális mesterművek az éter hullámain akár eredeti nyelven is szólhassanak. Hihetetlen, de így van: a rádióban magyar előadótól évtizedekig kizárólag fordítások hangozhattak el, jók is, gyöngék is. Manapság megfordult a szél: csak és kizárólag eredeti nyelven zajlanak az operaelőadások. Felirattal. A komponisták bizonyára örülnének, hogy anyanyelvük dallama is szerephez jut. Lehet, hogy ez a zenének jót is tesz. De a Muzsikának nem! Az „anyanyelv dallamáért” az opera lényegével, a drámai erővel, a hitelességgel, az áradó érzélemmel fizetünk. Miközben kiváló magyar fordítások hevernek a fiókban, a publikum a műsorfüzetet vagy a kivetítőt böngészi. Mintha a Hamletet csak angolul lehetne színpadra állítani! Naményi Miklós mert szembenemenni a sznobériával. Tiszta, szép dikcióval, átélten, érzelemduosan jelenítette meg az operairodalom tragikus basszusfiguráit.

L. Kovács Ildikóban tökéletes partnerre lett. A kamarazenélés magasiskolájának lehettünk tanúi: lehetetleni tempóváltásokkal, a szerény pianínóból olyan színeket, olyan dinamikai gazdagságot varázsolva elénk, amelynek egyetlen célja a zene – és az előadó-partner – maximális szolgálata. Vastaps búcsúztatta Naményi Miklóst, L. Kovács Ildikót és a narrátor Somfai Balázst. Szép nyári este volt.

C. Szalai Ágnes

